

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศและประเทศไทยในการใช้เครื่อง พันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และหลักประกันในการคุ้มครอง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

สำหรับเนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงหลักกฎหมายขององค์การสหประชาชาติ พันธกรณีระหว่างประเทศ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศไทย ซึ่งจะกล่าวโดยรวมในเรื่องเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการ ระบบการควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเน้นเป็นประโยชน์ในการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบกับปัญหากฎหมายในเรื่องดังกล่าวของไทย และเพื่อนำข้อดีในการคุ้มครองผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องดังกล่าวมาปรับใช้กับกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดและนำมาปฏิบัติได้จริง

3.1 มาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ

การให้หลักประกันคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ถือว่าเป็นการให้การรับรองถึงสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงมีโดยเสมอภาคกัน สิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ทุกคนมีอยู่ในฐานะเป็นมนุษย์ อันเป็นสิทธิที่เกิดจากมาตรฐานเพื่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่าง มีศักดิ์ศรีมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่และสร้างสรรค์ ดังนั้นจึงเป็นสิทธิที่ได้มาพร้อมกับการเกิดและเป็นสิทธิติดตัวบุคคลนั้นตลอดไปไม่ว่าจะอยู่ในเขตปกครองใดหรือเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาใดๆ “ผู้ต้องขัง” นั้นถือว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งเช่นกัน ย่อมมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิและเสรีภาพ มีสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนมีเหมือนกันและเท่าๆ กัน ย่อมต้องเคารพและให้เกียรติในความเป็น “บุคคล” เป็น “มนุษย์” นั้น ดังนั้นมนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิในตนเอง สามารถปกป้องตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่สมควรที่บุคคลอื่นจะถือสิทธิ ครอบครอง ชื้อขาย ใช้แรงงานกดขี่ ทรมาน หรือการลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้าย

หลักประกันการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะต้องมีการกำหนดมาตรฐานของการกำหนดมาตรการทางกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง โดยจะได้นำ

มาตรฐานตามบทบัญญัติขององค์การสหประชาชาติ มาเป็นหลักในการเปรียบเทียบ เพราะกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ โดยสามารถนำไปใช้เป็นบรรทัดฐานในการกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ที่ต้องถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อวัตถุประสงค์ในการเคารพสิทธิมนุษยชนมากที่สุด ดังจะกล่าวต่อไป¹

3.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งบรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้ร่วมรับรองเมื่อ ค.ศ. 1948 ถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อกันของมวลมนุษย์และของบรรดานานาชาติ ถึงแม้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีได้มีผลบังคับทางกฎหมายเช่นเดียวกับสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ แต่ปฏิญญาสากลฉบับนี้นับว่ามีพลังสำคัญทางศีลธรรม จริยธรรม และมีอิทธิพลทางการเมืองไปทั่วโลก และถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกยอมรับ

ข้อความในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติ และมีอิทธิพลสำคัญต่อการร่างรัฐธรรมนูญของบรรดาประเทศที่มีการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาประเทศอาณานิคมได้อ้างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในการประกาศอิสรภาพช่วง ค.ศ. 1950 ถึง 1960 และหลายประเทศนำข้อความในปฏิญญามาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญของตน

เมื่อสหประชาชาติมีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติประกอบด้วยประเทศสมาชิกเพียง 58 ประเทศ จากนั้นมา จำนวนประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้นจนมีจำนวนเกินกว่าสามเท่าของสมาชิกเดิม อิทธิพลของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ขยายมากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเป็นที่อ้างอิงถึงเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศทั้งหลายทั่วโลก เมื่อพิจารณาความตราต่างๆ ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะเห็นว่า มาตราแรกแสดงถึงความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน โดยกล่าวถึงความเท่าเทียมกันของศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ทุกคน ส่วนมาตราที่สองกล่าวถึงความชอบที่จะมีสิทธิของบุคคลโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใดๆ ทั้งสิ้น ส่วนหลักการขั้นพื้นฐานของสิทธิที่ประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปรากฏในคำปรารภซึ่งเริ่มด้วยข้อความที่เน้นการยอมรับ “ศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนให้แก่กันได้ของสมาชิกทั้งมวลของครอบครัวมนุษย์”

¹ จีรวดี ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 31.

สิทธิที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจำแนกออกได้อย่างกว้างๆ 2 ประเภท คือ

1) สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล อิสรภาพจากความเป็นทาสและการถูกทรมาน ความเสมอภาคในทางกฎหมาย การคุ้มครองเมื่อถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการสมรสและการตั้งครอบครัว เสรีภาพขั้นพื้นฐานในทางความคิด มโนธรรม และศาสนา การแสดงความคิดเห็น และการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุม และเข้าร่วมสมาคมอย่างสันติ สิทธิในการมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตนโดยตรงหรือ โดยการส่งผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งอย่างเสรี

2) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในการทำงาน การได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม สิทธิในการศึกษา และสิทธิในการเข้าร่วมใช้ชีวิตทางวัฒนธรรมอย่างเสรี²

สิทธิมนุษยชน (Human rights) ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีการนำคำนี้มาใช้ปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปี ค.ศ. 1948 เรื่องสิทธิมนุษยชนได้มีการพัฒนาในแต่ละยุคสมัยต่อเนื่องมาและมีการรับรองสิทธิของบุคคลในกลุ่มต่างๆ เช่น สิทธิของผู้อพยพ สิทธิสตรี สิทธิเด็ก รวมตลอดทั้งสิทธิของผู้ต้องขัง เป็นผลจากการที่บุคคลกลุ่มต่างๆ ยังไม่ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรม และเท่าเทียมกันตามกฎหมายหรือตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไป

สิทธิของผู้ต้องขังมาจากการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชน (Individual Basis) สมัยก่อนได้เริ่มจากการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังทางกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าสาธารณชนไม่ได้ให้ความสนใจในสิทธิของผู้ต้องขัง สาเหตุเพราะผู้กระทำความผิดจะถูกมองว่าเป็นผู้ที่บกพร่องในเรื่องศีลธรรมอย่างร้ายแรงไม่สมควรได้รับความช่วยเหลือ ต่อมาสิทธิของปัจเจกชนได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น ในฐานะเป็นเครื่องป้องกันที่ประชาชนมีต่อการใช้อำนาจรัฐ

การที่ต้องถูกแยกตัวออกไปจากสังคมปกติ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้มีการนำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอัน

² สว่าง กันศรีเวียง. (2543). สิทธิมนุษยชนในกระแสโลกาภิวัตน์. สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2554.

เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Basic human rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วย

ที่มาของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังนี้นั้น เกิดมาจากแนวคิดที่ว่าผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษได้สูญเสียสิทธิบางส่วนจากการที่ได้รับโทษไป แต่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิที่ยังเหลืออยู่อีกจากการถูกลงโทษนั้น มิได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดที่ถูกต้องขังนั้นสิทธิความเป็นมนุษย์ไปเสียทั้งหมดแต่อย่างใด³

ปฏิกิริยาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการ ได้แก่

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมา มีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ⁴

ข้อ 5 บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้าไม่ได้⁵

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองความเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิกิริยา และจากการขู่ข่มให้เลือกปฏิบัติดังกล่าว⁶

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับบำนาญอันเป็นผลจริงจังกฎหมายที่มีอำนาจแห่งชาติต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิหลักมูล ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย⁷

³ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 46.

⁴ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 1 “All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.”

⁵ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 5 “No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.”

⁶ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 7 “All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.”

⁷ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 8 “Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law.”

ข้อ 10 ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระ และเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา⁸

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี⁹

จะเห็นได้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าว ได้รับรองสิทธิของบุคคลรวมทั้งผู้ต้องโทษไว้เป็นอย่างมาก กล่าวโดยสรุปคือ บุคคลใดๆ รวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะถูกทรมานหรือได้รับผลการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือด่าซ้ำไม่ได้ และทุกคนเสมอกันตามกฎหมาย และสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญาและจากการยุ้งให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว นอกจากนี้ปฏิญญาดังกล่าวยังได้รับรองสิทธิของบุคคล และผู้ต้องโทษที่จะได้รับชดเชยหากได้รับการปฏิบัติที่ผิดกฎหมาย¹⁰ ตามปฏิญญาฯ ข้อ 8 อีกด้วย

3.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966)

สหประชาชาติได้มีมติรับรอง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539 และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2540

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการ ได้แก่

⁸ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 10 “Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

⁹ Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 11 (1) “Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

¹⁰ ธานี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 47.

ข้อ 6 (1) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต สิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ไม่มีบุคคลสามารถล่วงชีวิตของใครได้ตามอำเภอใจ¹¹

ข้อ 7 บุคคลใดจะถูกกระทำทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ฝืนมนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้ กล่าวโดยเฉพาะบุคคลใดจะถูกทดลองทางแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์โดยปราศจาก ความยินยอมพร้อมใจอย่างอิสระหาได้ไม่¹²

ข้อ 9 (1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลใดจะถูกจับกุม หรือคุมขังโดยพลการมิได้ บุคคลใดจะถูกลิดรอนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุและ อาศัย กระบวนการตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย (3) บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา ย่อมต้องถูกนำตัวไปศาลหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายโดยพลัน เพื่อที่จะใช้อำนาจทางตุลาการ และได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควร หรือมีการปล่อยตัว มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่า จะต้องคุมขังบุคคลผู้อยู่ระหว่างพิจารณาคดี แต่จะปล่อยชั่วคราว โดยมีหลักประกันว่าจะกลับมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดีหรือในกรณีจำเป็นตามโอกาส จะกลับมารับการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาในระหว่างกระบวนการพิจารณาขึ้นใดก็ได้ (4) บุคคลใดที่ถูกลิดรอนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือควบคุมตัว ย่อมมีสิทธิร้องเรียนต่อศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาโดยมิชักช้าได้ถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมตัวผู้นั้น และหากมีการควบคุมตัว โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายก็อาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวได้ (5) บุคคลใดที่ตกเป็นผู้จับหรือควบคุมตัวโดยไม่ชอบกฎหมาย ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน¹³

¹¹ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 6 “Every human being has the inherent right to life. This right shall be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his life.”

¹² International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 7 “No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation.”

¹³ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 9 “(1) Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. No one shall be deprived of his liberty except on such grounds and in accordance with such procedure as are established by law. (3) Anyone arrested or detained on a criminal charge shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release. It shall not be the general rule that persons awaiting trial shall be detained in custody, but release may be subject to guarantees to appear for trial, at any other stage of the judicial proceedings, and, should occasion arise, for execution of the judgement. (4) Anyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings before a court, in order that that court may decide without delay on the lawfulness

ข้อ 10 (1) บุคคลทั้งหลายที่ถูกกลั่นแกล้งหรือทารุณกรรม ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม และได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (3) ระบบการราชทัณฑ์พึงประกอบด้วย การปฏิบัติต่อนักโทษ ด้วยความมุ่งหมายสำคัญที่จะให้มีการกลับเนื้อกลับตัวและการฟื้นฟูทางสังคม พึงจำแนกผู้กระทำความผิด ที่เป็นเด็กหรือเยาวชน จากผู้ใหญ่หรือได้รับการปฏิบัติตามความเหมาะสม แก่วัยและสถานะทางกฎหมาย¹⁴

ข้อ 14 (1) บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาอันบุคคลต้องหาว่ากระทำหรือการพิจารณาข้อพิพาททางสิทธิและหน้าที่ของตน ทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณา อย่างเป็นธรรมและเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจมีอิสระและเป็นกลาง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หนังสือพิมพ์หรือสาธารณชนอาจถูกห้าม รับฟังการพิจารณาคดี ทั้งหมด หรือบางส่วนได้ก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติใน สังคมประชาธิปไตย หรือด้วยเหตุผลด้านความเป็นอยู่ ส่วนตัวของคู่กรณี หรือในกรณีศาลเห็นเป็น ความจำเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นพฤติกรรมการณ์พิเศษ ซึ่งการเป็นข่าวอาจทำให้กระทบต่อความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญา หรือข้อพิพาททางแพ่งย่อมเป็นที่เปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อผลประโยชน์ ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีเกี่ยวกับ ข้อพิพาทเรื่องทรัพย์สินของกลุ่มสมรส หรือการเป็นผู้ปกครองเด็ก (2) บุคคลทุกคนผู้ถูกหาว่ากระทำผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการ สันนิษฐานเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย (5) บุคคลทุกคนที่ถูกลงโทษ ในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์การลงโทษ และคำพิพากษาต่อศาลสูงให้พิจารณาทบทวน อีกครั้งตามกฎหมาย (6) เมื่อบุคคลใดถูกลงโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีอาญาและภายหลัง จากนั้นคำพิพากษาได้ถูกกลับหรือได้รับอภัยโทษ โดยเหตุได้ปรากฏข้อเท็จจริงที่เพิ่งค้นพบใหม่ ว่า มีการปฏิบัติขัดต่อความยุติธรรม บุคคลผู้ได้รับโทษอันเป็นผลมาจากการลงโทษดังกล่าวย่อมได้รับ การชดเชยตามกฎหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การไม่เปิดเผยข้อเท็จจริง ในขณะนั้นเป็นผลมาจาก บุคคลนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน¹⁵

of his detention and order his release if the detention is not lawful. (5) Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation.”

¹⁴ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 10 “(1) All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person. (3) The penitentiary system shall comprise treatment of prisoners the essential aim of which shall be their reformation and social rehabilitation. Juvenile offenders shall be segregated from adults and be accorded treatment appropriate to their age and legal status.”

¹⁵ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 14 “(1) All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and

ข้อ 16 บุคคลทุกคนมีสิทธิจะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกสถานที่¹⁶

จะเห็นว่าการพิจารณาว่าประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดังกล่าว ได้รับรองสิทธิของบุคคลและผู้ต้องโทษไว้สอดคล้องกันกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้น การรับรองสิทธิของผู้ต้องโทษที่เห็นได้ชัดในกติการะหว่างประเทศนี้ได้แก่ สิทธิของผู้ต้องโทษที่จะได้รับชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากการถูกจับหรือควบคุมตัวโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือการปฏิบัติที่ขัดต่อความยุติธรรม สิทธิของผู้ต้องโทษที่จะต้องไม่ถูกลงโทษอย่างโหดร้ายไร้มนุษยธรรม และพึงได้รับความคุ้มครองจากระบบราชทัณฑ์ ที่มุ่งให้มีการกลับเนื้อกลับตัวและการฟื้นฟูทางสังคม

3.1.3 กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners)

กฎมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษดังกล่าว เป็นแนวทางที่ประชาคมโลกได้ช่วยกันคิดค้นและสร้างขึ้น เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง โดยกำหนดเป็นมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ประกอบกับประเทศใดจะใช้เป็นแม่แบบหรือแนวทางในการออกกฎหมายภายในประเทศ หรือกำหนดนโยบายในทางบังคับโทษจำคุกก็

obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by law. The press and the public may be excluded from all or part of a trial for reasons of morals, public order (order public) or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice; but any judgement rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children. (2) Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law. (5) Everyone convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being reviewed by a higher tribunal according to law. (6) When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been reversed or he has been pardoned on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him.”

¹⁶ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 16 “Everyone shall have the right to recognition everywhere as a person before the law.”

สามารถทำได้อย่างมีมาตรฐานสากล เป็นการร่วมกันสร้างความเหมือนกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังบนความแตกต่างของแต่ละประเทศ อาจกล่าวได้ว่าข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำนี้เป็นการกำหนดสิ่งที่ดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองผู้ต้องขังให้มีมาตรฐาน¹⁷

กฎหมายฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการได้บัญญัติไว้ในเรื่อง “วินัยและการลงโทษ” “เครื่องพันธนาการ” “เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์” และ “ผู้ถูกคุมขังที่อยู่ระหว่างถูกควบคุมตัวหรือรอการพิจารณาตัดสิน” ดังต่อไปนี้

ข้อ 31 การลงโทษทางวินัยที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายอย่างรุนแรง การขังไว้ในห้องมืด ตลอดจนโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษ ถือเป็นเรื่องต้องห้ามโดยเด็ดขาด¹⁸

ข้อ 32 (1) การลงโทษโดยให้ขังไว้ในที่คับแคบ หรือให้ลดอาหารจะกระทำมิได้เว้นแต่เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ได้ตรวจร่างกายนักโทษผู้นั้นและได้รับรองความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรว่านักโทษผู้นั้นแข็งแรงพอที่จะได้รับโทษนั้นได้ (2) หลักเกณฑ์เดียวกันนี้ให้ใช้กับการลงโทษอื่นที่จะเป็นการกระทบต่อสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของนักโทษ และไม่ว่ากรณีใดๆ จะต้องไม่มีการลงโทษที่มีลักษณะขัดต่อหลักเกณฑ์ในข้อ 31¹⁹

ข้อ 33 บรรดาเครื่องพันธนาการ เช่น กุญแจมือ โซ่ ตรวน และเสื้อทรมาน จะต้องไม่นำมาใช้เพื่อการลงโทษ นอกจากนี้จะใช้โซ่ตรวนในการจองจำนักโทษไม่ได้ ส่วนเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์ดังต่อไปนี้ (ก) เพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างขังนักโทษ แต่ควรจะต้องถอดเครื่องพันธนาการนั้นออกเมื่อนักโทษนั้นไปปรากฏตัวที่ศาลหรือหน่วยงานอื่นของฝ่ายบริหาร (ข) ด้วยเหตุผลทางการแพทย์ตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ (ค) โดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ ในกรณีที่มีการควบคุมตัวนักโทษด้วยวิธีอื่นใช้

¹⁷ ธานี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 66.

¹⁸ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Article 31 “Corporal punishment, punishment by placing in a dark cell, and all cruel, inhuman or degrading punishments shall be completely prohibited as punishments for disciplinary offences.”

¹⁹ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Article 32 “(1) Punishment by close confinement or reduction of diet shall never be inflicted unless the medical officer has examined the prisoner and certified in writing that he is fit to sustain it. (2) The same shall apply to any other punishment that may be prejudicial to the physical or mental health of a prisoner. In no case may such punishment be contrary to or depart from the principle stated in rule 31.”

ไม่ได้ผล ทั้งนี้เพื่อที่จะป้องกันปัญหาเรื่องนักโทษทำร้ายตัวเองหรือผู้อื่นหรือทำลายทรัพย์สิน ในกรณีเช่นนี้ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์และรายงานข้อเท็จจริงต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงถัดไปด้วย²⁰

ข้อ 34 รูปแบบและลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการจะต้องมีการกำหนดโดยหน่วยงานราชทัณฑ์ของประเทศ และเครื่องพันธนาการนั้นจะใช้ได้เพียงใดในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็นอย่างยั่งยืน²¹

ข้อ 54 (1) ในการปฏิบัติต่อนักโทษ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะต้องไม่ใช่กำลังบังคับต่อนักโทษนั้นเป็นอันขาด เว้นแต่กรณีจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อการป้องกันตัว หรือกรณีที่นักโทษพยายามจะหลบหนี หรือใช้กำลังกายขัดขืนหรือต่อต้านคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือข้อบังคับ ซึ่งในกรณีเช่นนี้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ผู้นั้นจะใช้กำลังบังคับได้เพียงเท่าที่จำเป็นอย่างยั่งยืน และต้องรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำนั้นในทันที²²

ข้อ 84 (2) ผู้ถูกคุมขังที่ศาลยังมิได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกนั้นพึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์และพึงได้รับการปฏิบัติแตกต่างหากจากผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าได้กระทำความผิด²³

²⁰ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Article 33 “Instruments of restraint, such as handcuffs, chains, irons and strait-jacket, shall never be applied as a punishment. Furthermore, chains or irons shall not be used as restraints. Other instruments of restraint shall not be used except in the following circumstances: (a) As a precaution against escape during a transfer, provided that they shall be removed when the prisoner appears before a judicial or administrative authority; (b) On medical grounds by direction of the medical officer; (c) By order of the director, if other methods of control fail, in order to prevent a prisoner from injuring himself or others or from damaging property; in such instances the director shall at once consult the medical officer and report to the higher administrative authority.”

²¹ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Article 34 “The patterns and manner of use of instruments of restraint shall be decided by the central prison administration. Such instruments must not be applied for any longer time than is strictly necessary.”

²² Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Article 54 “(1) Officers of the institutions shall not, in their relations with the prisoners, use force except in self-defence or in cases of attempted escape, or active or passive physical resistance to an order based on law or regulations. Officers who have recourse to force must use no more than is strictly necessary and must report the incident immediately to the director of the institution.”

²³ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Article 84 “(2) Unconvicted prisoners are presumed to be innocent and shall be treated as such.”

ถึงแม้ว่าข้อกำหนดดังกล่าวจะมีใช้กฎหมายและไม่มีสภาพบังคับ ประเทศต่างๆ จะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ เพียงแต่มีการส่งเสริมให้ประเทศต่างๆ พยายามปฏิบัติตามข้อบังคับดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยในการประชุมขององค์การสหประชาชาติที่ว่าด้วยการป้องกันครั้งที่ 4 ครั้งที่ 5 และครั้งที่ 7 องค์การสหประชาชาติได้พยายามในการทำให้ข้อกำหนดมาตรฐานนี้แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับ²⁴

3.1.4 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984)

อนุสัญญานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลงโทษกับบุคคลที่กระทำใดๆ ที่ทารุณโหดร้าย คือเป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทั้งกายและจิตใจ โดยกำหนดให้รัฐภาคีร่วมกันกำจัดการกระทำดังกล่าวด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การหามาตรการป้องกันการกระทำทารุณทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ภายในเขตอำนาจของรัฐนั้น รัฐควรจะให้หลักประกันแก่ประชาชน โดยบัญญัติว่าการกระทำทารุณเป็นความผิดทางอาญา รวมทั้งความพยายามในการกระทำความผิดดังกล่าวด้วย และควรระบุโทษหนักที่เหมาะสมกับความผิดนั้นด้วย รัฐควรจะให้หลักประกันแก่ปัจเจกชนที่ถูกทารุณภายในเขตแดนของตนให้มีสิทธิที่จะร้องทุกข์ และได้รับการพิจารณาคดีด้วยความยุติธรรม โดยเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถ และควรจะให้หลักประกันแก่ผู้ร้องทุกข์และพยานทั้งหลายในการที่จะไม่ถูกปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม เป็นต้น²⁵

อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการ ได้แก่

ข้อ 1 (1) เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “การทรมาน” หมายถึง การกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการกระทำ ซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใดใด บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดย หรือด้วยการขู่ข่มขู่ หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง

²⁴ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 48.

²⁵ แหล่งเดิม. หน้า 45-46.

ทางการ ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรืออันเป็นผลปกติจาก หรืออันสืบเนื่องมาจากการลงโทษทัณฑ์ขบด้วยกฎหมาย (2) ข้อนี้ไม่มีผลกระทบต่อตราสารระหว่างประเทศหรือกฎหมายภายในใดที่มี หรืออาจจะมิบัพัญญูที่ใช้อยู่ในขอบเขตที่กว้างกว่า²⁶

ข้อ 2 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐดำเนินมาตรการต่าง ๆ ทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร ทางตุลาการหรือมาตรการอื่น ๆ ที่มีประสิทธิผลเพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำการทรมานในอาณาเขตใด ซึ่งอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐของตน (2) ไม่มีพฤติการณ์พิเศษใด ไม่ว่าจะเป็นภาวะสงคราม หรือสภาพคุกคามที่จะเกิดสงคราม การขาดเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ หรือสภาวะฉุกเฉินสาธารณะอื่นใดที่ยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างที่มีเหตุผลสำหรับการทรมานได้ (3) คำสั่งจากผู้บังคับบัญชา หรือจากทางการไม่สามารถยกขึ้นเป็นข้ออ้างที่มีเหตุผลสำหรับการทรมานได้²⁷

ข้อ 3 (2) เพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะวินิจฉัยว่ามีเหตุอันควรเชื่อเช่นว่าหรือไม่ เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจต้องคำนึงถึงข้อพิจารณาทั้งปวงที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการที่มีรูปแบบที่ต่อเนื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐนั้นอย่างร้ายแรง โดยซึ่งหน้า หรืออย่างกว้างขวางด้วย หากมี²⁸

²⁶ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 1 “(1) For the purposes of this Convention, the term "torture" means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions. (2) This article is without prejudice to any international instrument or national legislation which does or may contain provisions of wider application.”

²⁷ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 2 “(1) Each State Party shall take effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent acts of torture in any territory under its jurisdiction. (2) No exceptional circumstances whatsoever, whether a state of war or a threat of war, internal political instability or any other public emergency, may be invoked as a justification of torture. (3) An order from a superior officer or a public authority may not be invoked as a justification of torture.”

²⁸ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 3 “(2) For the purpose of determining whether there are such grounds, the competent authorities

ข้อ 4 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่าการกระทำทรมานทั้งปวงเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาของตนให้ใช้หลักการเดียวกันนี้บังคับสำหรับการพยายามกระทำการทรมาน และสำหรับการกระทำโดยบุคคลใดที่เป็นการสมรู้ร่วมคิด หรือการมีส่วนร่วมในการทรมานด้วย (2) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐทำให้ความผิดเหล่านี้เป็นความผิดที่มีโทษ ซึ่งมีระวางโทษที่เหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำเหล่านั้น²⁹

ข้อ 11 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐพิจารณาทบทวนอย่างเป็นระบบสำหรับ กฎเกณฑ์ คำสั่ง วิธีการและแนวทางปฏิบัติในการไต่สวน ตลอดจนการจัดระเบียบทั้งปวงสำหรับการควบคุมและการปฏิบัติต่อบุคคลที่ตกอยู่ใต้ภาวะของการจับ การกักขัง และการจำคุกไม่ว่าในรูปแบบใด ในอาณาเขตที่อยู่ภายใต้เขตที่อยู่ภายใต้อำนาจของตน เพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดมีกรณีการทรมานใดขึ้น³⁰

ข้อ 12 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่า เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของตนดำเนินการสืบสวน โดยพลันและโดยปราศจากความลำเอียง เมื่อใดก็ตามที่มีมูลเหตุสมผลที่จะเชื่อได้ว่า ได้มีการกระทำการทรมานเกิดขึ้นในอาณาเขตใดที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตน³¹

ข้อ 13 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่า ปึงเจอบุคคลที่อ้างว่าตนถูกทรมานในอาณาเขตใดก็ตามที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐนั้น มีสิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของรัฐนั้น และที่จะทำให้การทรมานของตนได้รับการพิจารณาตรวจสอบโดยพลันและ โดยปราศจากความลำเอียงโดย

shall take into account all relevant considerations including, where applicable, the existence in the State concerned of a consistent pattern of gross, flagrant or mass violations of human rights.”

²⁹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 4 “(1) Each State Party shall ensure that all acts of torture are offences under its criminal law. The same shall apply to an attempt to commit torture and to an act by any person which constitutes complicity or participation in torture. (2) Each State Party shall make these offences punishable by appropriate penalties which take into account their grave nature.”

³⁰ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 11 “Each State Party shall keep under systematic review interrogation rules, instructions, methods and practices as well as arrangements for the custody and treatment of persons subjected to any form of arrest, detention or imprisonment in any territory under its jurisdiction, with a view to preventing any cases of torture.”

³¹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 12 “Each State Party shall ensure that its competent authorities proceed to a prompt and impartial investigation, wherever there is reasonable ground to believe that an act of torture has been committed in any territory under its jurisdiction.”

เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของรัฐนั้น ให้ดำเนินขั้นตอนทั้งปวงเพื่อประกันว่า ผู้ร้องทุกข์และพยานได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากการประทุษร้ายหรือการข่มขู่ให้หวาดกลัวทั้งปวงอันเป็นผลจากการร้องทุกข์หรือการให้พยานหลักฐานของบุคคลนั้น³²

ข้อ 14 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันในระบบกฎหมายของตนว่าผู้ถูกทำร้าย จากการกระทำการทรมานได้รับการชดเชยทดแทนและมีสิทธิซึ่งสามารถบังคับคดีได้ที่จะได้รับสินไหมทดแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ รวมทั้งวิถีทางที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูอย่างเต็มรูปแบบที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในกรณีที่ผู้ถูกทำร้ายเสียชีวิต อันเป็นผลจากการกระทำการ ให้ผู้อยู่ในอุปการะของบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะได้รับสินไหมทดแทน (2) ไม่มีความใดในข้อนี้ที่มีผลกระทบต่อสิทธิใดของผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นในอันที่จะได้รับสินไหมทดแทนซึ่งอาจมีอยู่ตามกฎหมายภายใน³³

ข้อ 17 (1) ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการต่อต้านการทรมานซึ่งต้องปฏิบัติตามที่บัญญัติไว้ต่อไปนี้ ให้คณะกรรมการฯ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน ที่มีคุณลักษณะทางศีลธรรมสูง และมีความสามารถอันเป็นที่ยอมรับทางด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเฉพาะตัว ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ต้องได้รับการเลือกตั้งโดยรัฐภาคีทั้งปวง ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการกระจายตามหลักภูมิศาสตร์อย่างเป็นธรรมและความเป็นประโยชน์ของการเข้าร่วมของบุคคลบางคนที่มีประสบการณ์ทางกฎหมาย³⁴

³² Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 13 “Each State Party shall ensure that any individual who alleges he has been subjected to torture in any territory under its jurisdiction has the right to complain to, and to have his case promptly and impartially examined by, its competent authorities. Steps shall be taken to ensure that the complainant and witnesses are protected against all ill-treatment or intimidation as a consequence of his complaint or any evidence given.”

³³ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 14 “(1) Each State Party shall ensure in its legal system that the victim of an act of torture obtains redress and has an enforceable right to fair and adequate compensation, including the means for as full rehabilitation as possible. In the event of the death of the victim as a result of an act of torture, his dependants shall be entitled to compensation. (2) Nothing in this article shall affect any right of the victim or other persons to compensation which may exist under national law.”

³⁴ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 17 “(1) There shall be established a Committee against Torture (hereinafter referred to as the Committee) which shall carry out the functions hereinafter provided. The Committee shall consist of ten experts of high moral standing and recognized competence in the field of human rights, who shall serve in their personal capacity. The experts shall be elected by the States Parties, consideration being given to equitable geographical distribution and to the usefulness of the participation of some persons having legal experience.”

จะเห็นได้ว่าอนุสัญญาฯ ฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อมุ่งที่จะให้เกิดความบากบั่นอย่างมีประสิทธิภาพในการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั่วทั้งโลก และยังเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย และหากได้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่ได้อันเป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกของประชาคมโลกด้วยนั้น ก็ย่อมเป็นปัจจัยที่จะเกื้อหนุนมาตรฐานการจัดการด้านความยุติธรรมในสังคมของประเทศไทยต่อไป³⁵

3.1.5 อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984)

อนุสัญญานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันและเยียวยาเป็นการเฉพาะดังถ้อยแถลงของสมัชชาที่ประชุมใหญ่ที่ว่า “เพื่อให้บรรลุซึ่งการดำเนินการตามข้อห้ามที่มีอยู่ในกฎบัตรสากล และกฎหมายระดับชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการ ได้แก่

ข้อ 1 (1) โดยจุดมุ่งหมายของปฏิญญานี้ การกระทำทารุณ หมายถึง การกระทำใดๆก็ตาม ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ไม่ว่าในด้านร่างกายหรือจิตใจ โดยเป็นการกระทำที่เจตนาในการที่จะล่วงละเมิดหรือโดยการยุยงส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งกระทำต่อบุคคลใดเพื่อที่จะบีบบังคับให้ผู้นั้นหรือบุคคลที่สามยอมบอกข้อเท็จจริงหรือให้การรับสารภาพ หรือเพื่อลงโทษผู้นั้นสำหรับการกระทำของผู้นั้นหรือผู้นั้นต้องสงสัยว่าได้กระทำนั้นหรือเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้นั้นหรือบุคคลอื่น แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเองประจำตัว หรือโดยปกติธรรมดาสำหรับการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นไปโดยชอบตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (2) การกระทำทารุณ ประกอบด้วยรูปแบบที่รุนแรง

³⁵ ชาดิ ชัยเดชสุริยะ. (ม.ป.ป.). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 17.

หรือจิตใจของการปฏิบัติหรือการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์³⁶

ข้อ 2 การกระทำใดๆ ก็ตามที่เป็นการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นความผิดที่กระทำต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และพึงถูกประณามโดยเหตุที่เป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ และยังเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน³⁷

ข้อ 4 แต่ละประเทศจะต้องวางมาตรการเข้มแข็งที่จะป้องกันการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามกรอบอำนาจของประเทศนั้น³⁸

ข้อ 5 การฝึกรบเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายตลอดจนเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของรัฐ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับบุคคลที่ถูกจำกัดอิสรภาพนั้น จะต้องเป็นการฝึกรบอย่างจริงจัง ให้ตระหนักถึงข้อห้ามว่าด้วยการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งข้อห้าม

³⁶ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 1 “(1) For the purpose of this Declaration, torture means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted by or at the instigation of a public official on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or confession, punishing him for an act he has committed or is suspected of having committed, or intimidating him or other persons. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to, lawful sanctions to the extent consistent with the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. (2) Torture constitutes an aggravated and deliberate form of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.”

³⁷ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 2 “Any act of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment is an offence to human dignity and shall be condemned as a denial of the purposes of the Charter of the United Nations and as a violation of the human rights and fundamental freedoms proclaimed in the Universal Declaration of Human Rights.”

³⁸ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 4 “Each State shall, in accordance with the provisions of this Declaration, take effective measures to prevent torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment from being practised within its jurisdiction.”

ดังกล่าว หากเป็นไปได้พึงกำหนดไว้ในหลักเกณฑ์หรือคำแนะนำทั่วไปเกี่ยวกับหน้าที่และภารกิจของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการคุมขังหรือจำคุกหรือการปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกคุมขังหรือจำคุกนั้นด้วย³⁹

ข้อ 8 บุคคลใดที่ถูกกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการกระทำหรือการยุยงส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ให้มีสิทธิทำคำร้องทุกข์ต่อองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องและคำร้องทุกข์นั้นพึงได้รับการไต่สวนอย่างเป็นธรรม⁴⁰

ข้อ 11 ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่า การกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดขึ้นโดยการกระทำหรือการยุยงส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการนั้นมิสิทธิได้รับการชดเชยเยียวยาและค่าสินไหมทดแทนตามที่กฎหมายของประเทศนั้นกำหนดไว้ด้วย⁴¹

ข้อกำหนดให้รัฐต้องกำหนดโทษต่อการทรมานตามที่ปรากฏในอนุสัญญานี้ รวมทั้งมาตรการต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในด้านสิทธิมนุษยชนทางอาญาในระดับโลก หากมีการปล่อยให้การทรมานเกิดขึ้นต่อไปจะเป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และอ่ำยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ วิธีการบังคับใช้พันธกรณีของรัฐตามอนุสัญญานี้ยังแสดงถึงเจตจำนงทางศีลธรรมของ

³⁹ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 5 “The training of law enforcement personnel and of other public officials who may be responsible for persons deprived of their liberty shall ensure that full account is taken of the prohibition against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. This prohibition shall also, where appropriate, be included in such general rules or instructions as are issued in regard to the duties and functions of anyone who may be involved in the custody or treatment of such persons.”

⁴⁰ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 8 “Any person who alleges that he has been subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment by or at the instigation of a public official shall have the right to complain to, and to have his case impartially examined by, the competent authorities of the State concerned.”

⁴¹ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 Article 11 “Where it is proved that an act of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment has been committed by or at the instigation of a public official, the victim shall be afforded redress and compensation in accordance with national law.”

รัฐแต่ละแห่ง ดังนั้นหากแต่ละประเทศมีความพยายามอย่างแท้จริงเพื่อกำจัดการทรมานจากการใช้อำนาจในการกระทำทางมหาชนทั้งปวงอนุสัญญานี้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการต่อต้านการกระทำทรมาน และการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.1.6 ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979)

เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภาเป็นผู้ตราขึ้น ในการปฏิบัติตามคำสั่งทางปกครองใดๆ ล้วนมีแหล่งที่มาจากพระราชบัญญัติ มิได้มีอำนาจเป็นของตนเอง ดังนั้น การปฏิบัติตามคำสั่งทางปกครองใดๆ ที่เป็นการกระทบสิทธิเสรีภาพหรือหน้าที่ของผู้ได้การปกครอง ต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดเจนเสมอ ตามหลักกฎหมายมหาชนที่กล่าวว่า “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ” โดยเหตุนี้เมื่อใดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะดำเนินการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่หรือประโยชน์ของปัจเจกชน จะต้องตรวจสอบก่อนเสมอว่ามีกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับใดให้อำนาจกระทำการเช่นนั้นหรือไม่ หากไม่มีกฎหมายหรือกฎหมายที่ให้อำนาจกำหนดเงื่อนไขข้อจำกัดการใช้ อำนาจไว้ เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องใช้อำนาจบังคับตามกฎหมายอย่างเข้มงวด และจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขของกฎหมายเท่านั้น จะกระทำตามอำเภอใจไม่ได้ ซึ่งย่อมรวมถึงการใช้ อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจับ การควบคุมตัว การขัง หรือการลงโทษต่างๆ ดังนั้น กฎเกณฑ์ ข้อบังคับแห่งกฎหมายนี้จึงเป็นพื้นฐานที่มาแห่งอำนาจ และขณะเดียวกันก็เป็นข้อจำกัดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวแล้ว ในแง่วิธีการปฏิบัติงาน (Means) ของเจ้าหน้าที่เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ขององค์การสหประชาชาติ

ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายใน ส่วนที่ เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการใช้เครื่องพันธนาการ ได้แก่

ข้อ 2 ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น จะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน⁴²

⁴² Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979 Article 2 “In the performance of their duty, law enforcement officials shall respect and protect human dignity and maintain and uphold the human rights of all persons.”

ข้อ 5 จะต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคนใดไปกระทำการ หรือ ยุยงส่งเสริม หรือเพิกเฉยต่อการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้แต่กรณีที่เป็นคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ เช่น ภาวะสงคราม ภัยมั่นคงต่อการคุกคามของชาติ ความวุ่นวาย ทางการเมืองภายใน หรือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินในสาธารณชน ก็ไม่ให้นำมาใช้เป็นข้ออ้างที่จะยอมรับ การกระทำทรมาน หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมาใช้⁴³

ข้อ 6 เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายพึงปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ใน การคุ้มครองดูแลบุคคลที่อยู่ในการคุมขังของคนที่ให้มีสุขภาพดี และจะต้องจัดการให้บุคคลดังกล่าว ได้รับการตรวจรักษาทันทีเมื่อมีการเจ็บป่วย⁴⁴

ดังนั้นหากเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายได้ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กฎหมาย ขอมเคาเพและ ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ แห่งกฎหมายทั้งในด้านการรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และการกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังที่ กฎหมายนี้ได้มุ่งจำกัดและกำหนดกรอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้รัฐบาลปกครองประชาชนผู้ได้การปกครองภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น และมีให้ สามารถใช้อำนาจนั้นไปโดยอำเภอใจโดยไม่มีขอบเขตหรือไว้กฎหมายจนทำลายสิทธิเสรีภาพและ ประโยชน์ของผู้ได้การปกครอง

3.2 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้กฎหมายระบบ Civil Law ในการปกครองประเทศ อำนาจตามกฎหมายที่ทำให้สามารถที่จะลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้นั้น เริ่มมาจากประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 1 บทบัญญัตินี้เป็นหลัก “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum

⁴³ Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979 Article 5 “No law enforcement official may inflict, instigate or tolerate any act of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, nor may any law enforcement official invoke superior orders or exceptional circumstances such as a state of war or a threat of war, a threat to national security, internal political instability or any other public emergency as a justification of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.”

⁴⁴ Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979 Article 6 “Law enforcement officials shall ensure the full protection of the health of persons in their custody and, in particular, shall take immediate action to secure medical attention whenever required.”

crimen, nulla poena sine lege) หรือหลักนี้ในทางวิชาการเรียกว่า “หลักไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” อันเป็น “หลักประกันในกฎหมายอาญา” และเป็น “หลักรัฐธรรมนูญ” ประกอบกับโทษจำคุกเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น อำนาจการที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้อันเป็นผลให้บุคคลคนหนึ่งจะต้องถูกบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ จะต้องมาจากหลักการพื้นฐานของหลักรัฐธรรมนูญ และหลักประกันในกฎหมายอาญาเมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายอาญากำหนดฐานความผิดและโทษไว้อย่างชัดเจน ศาลก็มีอำนาจพิพากษาได้⁴⁵

ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของเยอรมัน ก็อาศัยพื้นฐานเดียวกับกฎหมายที่ประกันสิทธิของผู้ต้องหาของประเทศอื่น กล่าวคือ トラบไคท์ที่ผู้ต้องหาจะมีได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้ ซึ่งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของสหพันธ์ของเยอรมัน ซึ่งมีมาตราที่กำหนดหลักพื้นฐานในเรื่องสิทธิของบุคคลอยู่ใน Common Rights of Liberty (Allgemeines Freiheitsrecht) ซึ่งกล่าวถึงสิทธิส่วนบุคคลใน Article 2 GG ได้วางหลักไว้ว่า

1) บุคคลทุกคนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ トラบไคท์ที่ไม่ไปรบกวนสิทธิของผู้อื่นหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือศีลธรรมอันดี

2) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตและมีศักดิ์ศรีความเป็นสิทธิเช่นว่านั้นจะได้รับการกระทบกระเทือนไม่ได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นการเฉพาะ

จากบทบัญญัตินี้กล่าวเป็นการบัญญัติถึงการปกป้องคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล เพื่อให้บุคคลอื่นกระทำการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิดังกล่าว และอาจรวมถึงการปกป้องจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องและเป็นธรรมของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาล อัยการ หรือพนักงานสอบสวน นอกจากนี้ยังได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในความเสมอภาคใน Article 3 GG ว่าบุคคลทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ รัฐจะต้องบังคับใช้กฎหมายแก่พลเมืองเยอรมันทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยจะเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใด หรือทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเสียเปรียบในทางกฎหมายไม่ได้ ซึ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงรัฐของประเทศเยอรมันมีหน้าที่ต้องจัดสรรให้คนเยอรมันทุกคนได้รับสิทธิที่กฎหมายรับรองคุ้มครองเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิการนับถือศาสนา สิทธิในการประกอบอาชีพ กรณีดังกล่าวได้ให้การคุ้มครองตลอดจนบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังหรือนักโทษ ที่จะต้องได้รับสิทธิดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สิทธิตาม

⁴⁵ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 155.

รัฐธรรมนูญข้อนี้จะนำไปสู่การกำหนดกฎหมายให้ผู้ต้องขัง หรือนักโทษ ได้รับสิทธิในทุกเรื่อง ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นไม่แตกต่างจากบุคคลที่มีได้อยู่ในที่คุมขังหรือเรือนจำของรัฐแต่อย่างใด⁴⁶

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญของเยอรมัน (Basic Law) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดจากบทบัญญัติดังกล่าวได้ดังนี้

- 1) เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด หรือมิได้กระทำความผิด ไม่ต้องรับโทษ ผู้ต้องหาที่ยังมิได้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด ก็ไม่สามารถได้รับการลงโทษเสมือนผู้กระทำผิดแล้ว
- 2) รัฐธรรมนูญเยอรมันเน้นความเสมอภาคของชาวเยอรมันทุกคน ฉะนั้น ทุกคนไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา ผู้ต้องหา ผู้กระทำความผิด หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ย่อมได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอันได้แก่ สิทธิในการชีวิต สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการรักษาพยาบาล รวมถึงการได้รับคำแนะนำทางกฎหมายและได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 3) สิทธิขั้นพื้นฐานจะได้รับการกระทบกระเทือนอย่างไรก็ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ กฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการใช้มาตรการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ หรือการปฏิบัติที่เป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย อันได้แก่ นักโทษในเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เหล่านี้จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

ในการใช้มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในประเทศเยอรมัน ได้มีการบัญญัติหลักกฎหมายไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายในวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน โดยมีจุดเด่นที่กระบวนการสอบสวนและการพิจารณาคดีที่กลั่นกรองอย่างรอบคอบ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการนำตัวผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการคุมขัง ซึ่งจะเน้นไปที่อำนาจการสอบสวนของอัยการและของศาลสอบสวนเป็นหลัก การสอบสวนคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนพนักงานอัยการจะต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องและรอบคอบอย่างยิ่ง เพื่อแสวงหาความจริงและเป็นการยืนยันว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดจริง ประกอบกับการเน้นการไม่ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดอาญาเล็กน้อย หรือความผิดที่สามารถพิจารณาเปลี่ยนแปลงการลงโทษเป็นการปรับรายวันแทนการจำคุก (Day-Fine) ได้ สังเกตได้ว่าในบรรดาผู้ที่กระทำความผิดที่ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี จะได้รับการเปลี่ยนแปลงโทษเป็นโทษปรับและไม่ต้องถูกควบคุมตัวในที่คุมขังถึงร้อยละ 80 เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมพลักดันมิให้มีการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาในชั้นพิจารณาคดี และนำมาตรการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษปรับมาใช้แทนเพื่อความรวดเร็วในการพิจารณาบังคับโทษแก่ผู้ต้องหา จากกรณีดังกล่าวในประเทศเยอรมัน

⁴⁶ จีรวิทย์ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 47.

จึงเป็นประเทศที่มีการจัดสรรระบบสถานที่คุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ดีและไม่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการละเมิดสิทธิของบุคคล⁴⁷

คำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ที่มีต่อเนื่องกันในศตวรรษที่ 1970 ได้อธิบายถึงสถานะของนักโทษตามรัฐธรรมนูญว่า สิทธิตามรัฐธรรมนูญของนักโทษสามารถที่จะถูกจำกัดโดยพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นโดยรัฐสภาเท่านั้น และกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญา (Strafvollzugsgesetz-StVollZg) ควรจะต้องระบุวัตถุประสงค์ของการจำคุกและวางกฎเกณฑ์ทางกฎหมายที่จะให้วัตถุประสงค์นี้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ในการโต้เถียงรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาของเยอรมันฉบับใหม่มีประเด็นสำคัญอยู่ที่การนำแนวความคิดเรื่องนิติรัฐ (Rechtsstaat) และรัฐสังคม (Sozialstaat) มาใช้ แนวความคิดเรื่องนิติรัฐ ถูกตีความในวิถีทางที่ค่อนข้างตรงไปตรงมาที่เป็นการกำหนดว่านักโทษควรจะมีคามแน่นอนเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเขาทั้งหลาย และหนทางที่จะเข้าถึงศาลเพื่อใช้บังคับตามสิทธิของเขา ส่วนแนวความคิดเรื่องรัฐสังคม จะนำมาใช้ได้ยากกว่า โดยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าหลักการของรัฐสังคมมีความหมายว่า รัฐมีพันธะที่จะผูกพันตนเองต่อความผาสุกของประชาชน แต่ความหมายนี้จะขยายไปถึงหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญของรัฐในการที่จะอบรมแก่นักโทษให้อยู่ร่วมในสังคมได้ด้วยหรือไม่ และนักโทษจะได้รับสิทธิอันเนื่องมาจากภาระหน้าที่ที่กำหนดให้รัฐจากหลักการนี้หรือไม่ ในคำตัดสินคดี Lebach ศาลรัฐธรรมนูญมีท่าทีที่ชัดเจนว่า สิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญสำหรับทั้งนักโทษและผู้มีอำนาจในเรือนจำควรได้มาจากแนวความคิดเกี่ยวกับการทำให้เหมาะสมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม (resocialisation) เนื่องจากแนวความคิดนี้จะต้องถูกทำให้บรรลุผลโดยหลักรัฐสังคม ศาลอธิบายว่าจากแง่มุมของผู้กระทำความผิด สิทธิตามกฎหมายในการอบรมให้สมบูรณ์สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพัฒนามาจากสิทธิตามรัฐธรรมนูญในเงื่อนไขของมาตรา 2 (1) (สิทธิในการพัฒนาบุคลิกภาพ) และมาตรา 1 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์) ของกฎหมายพื้นฐาน (Grundgesetz) จากแง่มุมทางสังคมของหลักการรัฐสังคม เรียกร้องสาธารณชนในการเอาใจใส่และให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนในสังคมซึ่งเนื่องด้วยความคิดผิดปกติหรือความอ่อนแอส่วนตัว ความทุพพลภาพ หรือความเสียเปรียบทางสังคมซึ่งทำให้การพัฒนาทางสังคมของพวกเขาเป็นไปด้วยความล่าช้า นักโทษและอดีตนักโทษที่จัดว่าอยู่ในกลุ่มของคนพวกนี้ด้วย⁴⁸ และปลายปี ค.ศ. 1976 กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปรากฏในกฎหมายว่า

⁴⁷ อุดมศักดิ์ สงเคราะห์. (2552). ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี (วิทยานิพนธ์). หน้า 77-79.

⁴⁸ พัชราภรณ์ กองอุบล. (2546). สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ (วิทยานิพนธ์). หน้า 100-101.

ด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ แก้ไขครั้งสุดท้าย ค.ศ. 2001 ใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบันและมีสาระสำคัญดังนี้

- 1) ผู้ต้องขังต้องสามารถที่จะดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป โดยปราศจากความผิดอาญาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- 2) การบังคับโทษจำคุกต้องตอบสนองการคุ้มครองสาธารณะ ต่อการกระทำความผิดในอนาคตต่อไปด้วย
- 3) การดำเนินชีวิตของบุคคลในการบังคับโทษ ต้องให้เป็นไปตามปกติธรรมดาให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้
- 4) ผลร้ายทั้งหลายจากการสูญเสียเสรีภาพจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น
- 5) การบังคับโทษจักต้องกระทำเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ต้องขัง สามารถกลับมาใช้ชีวิตที่มีเสรีภาพต่อไปได้⁴⁹

3.2.1 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง

ประเทศเยอรมันมีกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง คือ พระราชบัญญัติเรือนจำ (The Prison Act) ค.ศ. 1976 แก้ไขปี ค.ศ. 2001 ได้บัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย มาตรา 81 ถึง มาตรา 93 ดังต่อไปนี้

มาตรา 81 (1) ผู้ต้องขังต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยในการดำเนินชีวิตอยู่ในเรือนจำ

(2) หน้าที่และข้อจำกัดที่กำหนดให้ผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย จะต้องมิขัดอุปประสงค์ ความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ห้ามส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังมากเกินไป และนานเกินกว่าที่จำเป็น⁵⁰

⁴⁹ ธาณี วรภัทร์. (2549, มีนาคม). “การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.” *บทบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา*, เล่มที่, 62 ตอนที่ 1. หน้า 158-159.

⁵⁰ The Prison Act Section 81 Principle

(1) The prisoner's sense of responsibility for an orderly community life in the institution shall be awakened and encouraged.

(2) The duties and restrictions imposed on the prisoner in order to maintain security and order in the institution shall be chosen in such a manner that they are in a reasonable proportion to their purpose and do not affect the prisoner more and longer than necessary.

มาตรา 82 (1) ผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตามกฎของเรือนจำตามตารางเวลา (ชั่วโมงการทำงาน เวลาว่าง และการพักผ่อนในเวลากลางคืน) ผู้ต้องขังจะต้องไม่ไปรบกวนความสงบเรียบร้อยของผู้อื่น โดยจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือบุคคลอื่นๆ

(2) ผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ แม้ว่าเขาจะรู้ดีกว่าถูกรุณโดยเจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็ตาม ผู้ต้องขังไม่สามารถออกจากพื้นที่ที่จัดสรรให้สำหรับพวกเขาได้โดยปราศจากการได้รับอนุญาต

(3) ผู้ต้องขังต้องรักษาห้องขังของพวกเขา และสิ่งของที่เรือนจำได้ให้แก่พวกเขาไว้เป็นอย่างดี และเก็บรักษาด้วยความระมัดระวัง

(4) ผู้ต้องขังจะต้องรายงานโดยไม่ชักช้าในกรณีใดๆ ซึ่งอาจหมายถึงอันตรายต่อชีวิตหรืออันตรายมากต่อสุขภาพของบุคคลนั้นๆ⁵¹

มาตรา 83 (1) ผู้ต้องขังจะต้องได้รับอนุญาตให้เก็บรักษาส่งของที่อยู่ในความครอบครองของพวกเขาโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ กรณีที่ไม่ต้องได้รับอนุญาตจะอนุญาตเฉพาะสิ่งของที่มีค่าเล็กน้อยจากผู้ต้องขังอื่น อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่เรือนจำอาจทำให้ยอมรับและอยู่ในความครอบครองของสิ่งของเหล่านั้นโดยอนุญาตแก่พวกเขา

(2) สิ่งของที่ผู้ต้องขังซื้อด้วยตัวเองเพื่อนำเข้าเรือนจำ จะไม่อนุญาตให้เก็บรักษาไว้ในความครอบครอง จะต้องเก็บรักษาไว้ในที่ที่เป็นไปได้ขึ้นอยู่กับสิ่งของนั้นๆ เงินจะถูกโอนไปยังบัญชีของเขาซึ่งเป็นเงินของเขาเอง ผู้ต้องขังจะได้รับโอกาสในการจัดส่งสิ่งของโดยที่พวกเขาไม่ต้องเรียกร้องในระหว่างการจำคุกและการปล่อยตัว หรือเขาสามารถใช้เงินของเขาเองได้อย่างอิสระ

(3) ที่ที่ผู้ต้องขังปฏิเสธในการเคลื่อนย้ายทรัพย์สินออกจากเรือนจำ สิ่งของที่เขาซื้อด้วยตัวเองเพื่อนำเข้าเรือนจำ และโดยสภาพของสิ่งของนั้นๆ ไม่สามารถเก็บรักษาได้ เจ้าหน้าที่เรือนจำจะได้รับสิทธิให้นำสิ่งของนั้นๆ เคลื่อนย้ายออกจากเรือนจำโดยผู้ต้องขังเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย

⁵¹ The Prison Act Section 82 Conduct

(1) The prisoner shall obey the Institution Rules regarding the timetable (working hours, leisure time, and night's rest). He shall not disturb orderly community life by his behaviour towards the institution staff, co-prisoners and other persons.

(2) The prisoner shall obey orders from the institution staff even if he feels aggrieved by them. He shall not leave an area allocated to him without permission.

(3) He shall keep his cell and the articles given to him by the institution in good order and treat them with care.

(4) The prisoner shall report without delay any circumstances which may mean a danger to the life, or a considerable danger to the health, of a person.

(4) เจ้าหน้าที่เรือนจำอาจใช้กำลังในการทำลายหรือทำให้ระบบบันทึกไม่สามารถใช้งานได้ และสิ่งอื่นๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำ⁵²

มาตรา 84 (1) เจ้าหน้าที่เรือนจำจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังค้นหาสิ่งของของพวกเขา เมื่อผู้ต้องขังชายที่จะค้นหาผู้ชายเท่านั้นที่จะอยู่ที่นี่ เมื่อผู้ต้องขังหญิงที่จะค้นหาผู้หญิงเท่านั้นที่จะอยู่ที่นี่ เพื่อความรู้สึกที่จะไม่ถูกระงับละเมิด

(2) การค้นหาของร่างกายด้วยการเปลื้องผ้าจะต้องได้รับอนุญาตเฉพาะกรณีที่มีอันตรายเกิดขึ้นหรือตามคำสั่งจากหัวหน้าของเรือนจำแล้วแต่กรณี เมื่อผู้ต้องขังชายที่จะค้นหาผู้ชายเท่านั้นที่จะอยู่ที่นี่ เมื่อผู้ต้องขังหญิงที่จะค้นหาผู้หญิงเท่านั้นที่จะอยู่ที่นี่ มันจะสมบูรณ์เป็นส่วนตัวโดยนักโทษคนอื่นๆ จะไม่อยู่ ณ ที่นี้

(3) หัวหน้าของเรือนจำอาจทำคำให้สั่งทั่วไปที่มีผลให้ผู้ต้องขังที่จะค้นหาได้ตาม (2) มีสิทธิ์เข้าไปในเรือนจำ ซึ่งตามมาด้วยการติดต่อกับผู้มาเยี่ยม และหลังจากนั้นก็ขาดจากเรือนจำ⁵³

⁵² The Prison Act Section 83 Personal Possession. Prisoner's Own Money

(1) The prisoner shall be allowed to retain in his possession or accept only those articles which are given to him by the prison authority or with the latter's consent. Without such consent he shall be allowed to accept articles of minor value from another prisoner; however, the prison authority may make acceptance and possession of such articles subject to their consent.

(2) Articles which the prisoner has brought with him into the institution and which he is not permitted to retain in his possession shall be retained for him where this is possible in view of nature and volume. Money shall be credited to his account as his own money. The prisoner shall be given an opportunity to dispatch his belongings which he will not require during imprisonment and for his release, or to use his own money freely, unless it will be required as tide-over money.

(3) Where a prisoner refuses to remove from the institution any property which he has brought with him into the institution and which, according to nature and volume, it is not possible to retain, the prison authority shall be entitled to have such articles removed from the institution at the prisoner's expense.

(4) The prison authority shall have powers to destroy or render unusable any records and other objects which supply information about the security measures of the institution.

⁵³ The Prison Act Section 84 Search

(1) It shall be permissible to search prisoners, their belongings and the cells. When male prisoners are searched only men shall be present; when female prisoners are searched only women shall be present. The sense of shame shall not be offended.

(2) A search of the body connected with stripping shall be permissible only where there is imminent danger or upon orders from the Head of the Institution in the individual case. When male prisoners are searched

มาตรา 85 ผู้ต้องขังอาจจะย้ายจากเรือนจำเพื่อความเหมาะสมในการดูแลความปลอดภัยของพวกเขา ถ้าที่นั่นมีอันตรายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการหลบหนีหรือพฤติกรรมหรือเงื่อนไขต่างๆ ประกอบกันที่อันตรายต่อการรักษาความปลอดภัยและตามคำสั่งของเรือนจำ⁵⁴

มาตรา 86 (1) เพื่อรักษาความปลอดภัยการจำคุกตามมาตรการการแสดงตัวจะได้รับอนุญาตดังนี้ 1. พิมพ์ลายนิ้วมือและฝ่ามือ 2. ภาพถ่ายผู้ต้องขัง 3. การสืบหาลักษณะทางกายภาพภายนอก และ 4. การตรวจวัด

(2) ข้อมูลบุคคลจะบรรจุอยู่ในฐานข้อมูลรวมไว้กับข้อมูลผู้ต้องขังคนอื่นๆ อาจเก็บรักษาไว้ในส่วนของการตรวจสอบเกี่ยวกับอาชญากรรม การเก็บข้อมูลตาม (1) นั้นอาจใช้ประมวลผลตาม (1) มาตรา 87 (2) และมาตรา 180 (2)

(3) บุคคลที่ได้รับการดูแลเพื่อวัตถุประสงค์ตาม (1) จะได้รับสิทธิหลังจากที่พวกเขาได้ถูกปล่อยตัวจากการจำคุก ข้อมูลที่บรรจุไว้จะถูกทำลาย ยกเว้นรูปถ่ายและข้อมูลของลักษณะทางกายภาพภายนอก ทั้งนี้ที่กระบวนการในการตัดสินใจของศาลเมื่อการจำคุกเสร็จสมบูรณ์ พวกเขาก็จะได้รับสิทธิเมื่อถูกปล่อยตัว⁵⁵

only men shall be present; when female prisoners are searched only women shall be present. It shall be carried out in private. Other prisoners shall not be present.

(3) The Head of the Institution may make a general order to the effect that prisoners be searched in accordance with subsection (2) upon admission to the institution, subsequent to contact with visitors and after each absence from the institution.

⁵⁴ The Prison Act Section 85 Safe Custody

A prisoner may be transferred to an institution more suitable for his safe custody if there is increased danger of his escaping or if his behaviour or condition constitutes in any other way a danger to security or order in the institution.

⁵⁵ The Prison Act Section 86 Identification Measures

(1) To secure imprisonment the following identification measures shall be permissible: 1. taking finger and palm prints, 2. taking photographs with the knowledge of the prisoner, 3. ascertaining external physical characteristics, and 4. taking measurements.

(2) The identification data obtained in this way shall be included in the prisoner's personal file. They may also be kept in registers of the criminal investigation department. The data collected in accordance with subsection (1) may only be processed and used for the purposes named in subsection (1), Section 87 (2) and Section 180 (2) No. 4.

(3) Persons who have been treated for identification purposes in accordance with subsection (1) shall be entitled to demand after their release from imprisonment that the identification data obtained be

มาตรา 87 (1) ผู้ต้องขังที่หลบหนีหรืออยู่ด้านนอกเรือนจำโดยปราศจากการได้รับอนุญาต อาจถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือตามคำแนะนำและถูกส่งกลับเข้าเรือนจำ

(2) ข้อมูลที่ถูกเก็บไว้ตามมาตรา 86 และจำเป็นเพื่อการแสดงตัวและการจับกุมอาจเป็นสื่อในการบังคับและเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการทางอาชญากรรม ถ้าจำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ในการค้นหาและการจับกุมผู้ต้องขังในการหลบหนีหรือการอยู่ด้านนอกเรือนจำโดยปราศจากเจ้าหน้าที่⁵⁶

มาตรา 88 (1) พิจารณาตามความประหลาดหรือสภาพจิตใจที่เกรงว่าจะหลบหนีหรือพยายามหลบหนี หรือเป็นอันตรายต่อการใช้กำลังประทุษร้ายผู้อื่นหรือทรัพย์สิน หรือเป็นอันตรายต่อการฆ่าตัวตายหรือการทำร้ายตนเอง

(2) มาตรการพิเศษที่อนุญาตให้ทำได้ คือ 1. การยึดหรือการเก็บวัตถุต่างๆ 2. การเฝ้าสังเกตในตอนกลางคืน 3. การแยกจากผู้ต้องขังอื่น 4. การเพิกถอนหรือการจำกัดการอยู่ในที่แจ้ง 5. การนำไปไว้ในห้องมั่นคงพิเศษที่ปราศจากวัตถุที่เป็นอันตรายและ 6. การใช้เครื่องพันธนาการ

(3) มาตรการตาม (2) ในข้อ 1 และ 3-5 จะได้รับอนุญาตเฉพาะกรณีที่เป็นอันตรายต่อผู้ต้องขังถ้าถูกปลดปล่อย หรือรบกวนผู้อื่นตามคำสั่งของเรือนจำ ทั้งนี้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือแก้ไขโดยวิธีอื่นได้

(4) กรณีที่มีการนำตัวออก หรือในการขนส่ง การใส่เครื่องพันธนาการย่อมกระทำได้ ถ้าเนื่องจากเหตุผลพิเศษอื่นที่เป็นการเกรงว่าผู้ต้องขังจะหลบหนี สำหรับเหตุผลอื่นๆ ให้เป็นไปตาม (1)

(5) สำหรับมาตรการพิเศษอื่นให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น⁵⁷

destroyed, with the exception of photographs and the description of physical characteristics, as soon as the execution of the judicial decision on which imprisonment was based has been completed. They shall be informed about this right on being identified at the latest on their release.

⁵⁶ The Prison Act Section 87 Right to Apprehend

(1) A prisoner who has escaped or otherwise remains outside the penal institution without permission may be apprehended by the prison authorities, or upon their instructions, and be returned to the institution.

(2) Data collected in accordance with Section 86 (1) and collected in accordance with Sections 86a and 179 and necessary for identification or apprehension may be transmitted to the enforcement and criminal prosecution authorities if this is necessary for purposes of search and apprehension of the prisoner who has escaped or is otherwise outside the institution without authorisation.

⁵⁷ The Prison Act Section 88 Special Precautions

มาตรา 89 (1) การแยกผู้ต้องขัง (การขังเดี่ยว) ไม่สามารถกระทำได้เว้นแต่มีเหตุผลสำคัญอันเป็นปกติวิสัยของผู้ต้องขังบุคคลนั้นๆ

(2) การขังเดี่ยวมากกว่า 3 เดือนต่อปีจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการดูแลตรวจตรา ต้องเป็นระยะเวลาที่คิดว่าจะต้องไม่ไปขัดขวางผู้ต้องขังในการเข้าร่วม Divine Service และการออกกำลังกายกลางแจ้ง⁵⁸

มาตรา 90 ตามปกติ การพ้นจากการให้กระทำที่มือหรือเท้าเพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขัง ผู้บัญชาการอาจใช้การพ้นจากการโดยวิธีอื่นได้ถ้าเป็นความจำเป็น แต่จะต้องผ่อนปรนตามระยะเวลา⁵⁹

(1) Special precautions may be ordered in respect of a prisoner where, in view of his behaviour or on account of his mental state, there is increased danger of his escaping or danger of violent attacks against persons or property or the danger of suicide or self-injury.

(2) The following measures shall be permissible as special precautions: 1. deprivation or withholding of articles, 2. observation at night time, 3. segregation from other prisoners, 4. deprivation or restriction of outdoor exercise, 5. detention in a specially-secured cell containing no dangerous objects, and 6. shackles.

(3) Measures in accordance with subsection (2) Nos. 1 and 3 to 5 shall likewise be permissible where the danger of a prisoner being freed or a considerable disturbance of order in the institution cannot be avoided or remedied in any other way.

(4) On the occasion of short leave under escort, production before a court or transport, the use of shackles shall also be permissible where there is increased danger of escape for any reasons other than those referred to in subsection (1).

(5) Special precautions shall be continued only as long as is required by their purpose.

⁵⁸ The Prison Act Section 89 Solitary Confinement

(1) Continuous segregation of a prisoner (solitary confinement) shall not be permissible unless this is indispensable for reasons inherent in the prisoner's person.

(2) Solitary confinement for a total duration of more than three months per year shall require the consent of the supervisory authority. This period shall not be deemed to be interrupted by the fact that the prisoner attends Divine Service or takes part in outdoor exercise.

⁵⁹ The Prison Act Section 90 Shackles

Prisoners should, as a rule, be shackled only on their hands or feet. In the prisoner's interest, the Head of the Institution may order a different mode of shackling. The shackles shall be temporarily loosened where this is necessary.

มาตรา 91 (1) การระมัดระวังเป็นพิเศษจะต้องมีคำสั่งโดยผู้บัญชาการเรือนจำ ในกรณีที่ เป็นอันตรายที่ใกล้จะเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่เรือนจำอื่นๆ อาจมีคำสั่งชั่วคราวสำหรับข้อควรระวังเช่นนี้ การตัดสินใจของผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องรายงานให้รับทราบโดยไม่ชักช้า

(2) กรณีที่ผู้ต้องขังจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของแพทย์ หรือการสังเกต หรือที่สภาพ จิตใจมีเหตุผลที่ต้องระมัดระวัง เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์จะได้ยินได้ฟังล่วงหน้า กรณีเป็นอันตราย ใกล้จะเกิดขึ้นจะต้องรายงานให้รับทราบโดยไม่ชักช้า⁶⁰

มาตรา 92 (1) ผู้ต้องขังที่ถูกกักขังในห้องขังที่การรักษาความปลอดภัยเป็นพิเศษ หรือใช้ เครื่องพันธนาการ (มาตรา 88 (2) ข้อ 5-6) เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์จะต้องเข้าเยี่ยมโดยไม่ชักช้า ถ้า เป็นไปได้ควรเข้าทุกวัน แต่ไม่รวมถึงผู้ต้องขังที่ใช้เครื่องพันธนาการในระยะเวลาสั้นภายใต้การคุ้ม กัน การควบคุมก่อนถึงศาล หรือการขนย้าย (มาตรา 88 (4))

(2) เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์จะต้องให้คำปรึกษาอย่างสม่ำเสมอตราบใดที่ผู้ต้องขังยังถูก ลิดรอนสิทธิภายนอก⁶¹

มาตรา 93 ผู้ต้องขังจะได้รับการช่วยเหลือในส่วนของค่าชดเชยจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ สำหรับกรณีใดๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจหรือความประมาททำให้เขาได้รับบาดเจ็บด้วยตนเองหรือ ได้รับความบาดเจ็บจากผู้ต้องขังอื่นๆ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขตาม กฎหมายที่ยุติธรรม⁶²

⁶⁰ The Prison Act Section 91 Orders for Special Precautions

(1) Special precautions shall be ordered by the Head of the Institution. In case of imminent danger, other prison officers also may give provisional orders for such precautions. The decision of the Head of the Institution shall be obtained without delay.

(2) Where a prisoner is under medical treatment or observation, or where his mental state is the reason for the precaution, the medical officer shall be heard in advance. Where this is not possible because danger is imminent, his opinion shall be obtained without delay.

⁶¹ The Prison Act Section 92 Supervision by Medical Officer

(1) Where a prisoner is detained in a specially secured cell or shackled (Section 88 (2) Nos. 5 and 6) the medical officer shall visit him soon and, if possible, daily. This shall not apply where a prisoner is shackled for the purpose of short leave under escort, of being produced before a court, or of transport (Section 88 (4)).

(2) The medical officer shall be consulted regularly as long as a prisoner is deprived of daily outdoor exercise.

⁶² The Prison Act Section 93 Compensation for Expenditure

จะเห็นได้ว่าในส่วนของการใช้เครื่องพันธนาการได้บัญญัติไว้ในมาตรา 90 แต่ทั้งนี้ในการใช้เครื่องพันธนาการดังกล่าวตามมาตรา 90 จะต้องอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 81 กล่าวคือ ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องรักษาความสงบเรียบร้อยในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ หากมีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังก็จะต้องมีวัตถุประสงค์ ความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ห้ามส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังมากเกินไป ห้ามใช้นานเกินกว่าที่จำเป็นมีการผ่อนปรนตามระยะเวลา และใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้น

ในกรณีที่มีเหตุอาจทำให้ผู้ต้องขังหลบหนี เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของเรือนจำ เป็นอันตรายต่อการใช้กำลังประทุษร้ายผู้อื่นหรือทรัพย์สิน เป็นอันตรายต่อการฆ่าตัวตายหรือการทำร้ายตนเองนั้น อาจให้ผู้ต้องขังย้ายไปอยู่ในเรือนจำที่มีความปลอดภัยดีกว่า ตามมาตรา 85 หรือใช้มาตรการพิเศษ คือ 1) การขังหรือการเก็บวัตถุต่างๆ 2) การเฝ้าสังเกตในตอนกลางคืน 3) การแยกจากผู้ต้องขังอื่น 4) การเพิกถอนหรือการจำกัดการอยู่ในที่แจ้ง 5) การนำไปไว้ในห้องมั่นคงพิเศษที่ปราศจากวัตถุที่เป็นอันตราย และ 6) การใช้เครื่องพันธนาการ ตามมาตรา 88 และตามมาตรา 88 (4) ยังได้มีการกำหนดให้มีการใช้เครื่องพันธนาการได้เมื่อมีการนำตัวออก หรือมีการขนส่งที่เป็นการเกรงว่าผู้ต้องขังจะหลบหนี ทั้งนี้กรณีดังกล่าวตามมาตรา 85 และมาตรา 88 กฎหมายบังคับโทษของเยอรมันอาจให้ใช้เครื่องพันธนาการได้ แต่จะใช้ได้เฉพาะที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น เพราะหากมีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นจะต้องมีการใช้มาตรการตามมาตรา 85 หรือมาตรา 88 แล้วแต่กรณีดังที่กล่าวมาแล้วเสียก่อน

อย่างไรก็ตาม การที่จะใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง หรือใช้มาตรการความมั่นคงปลอดภัยใดที่บัญญัติไว้ในมาตรา 81-93 นั้น ต้องเป็นไปตามหลักการใช้กำลังบังคับในมาตรา 94-101 กล่าวคือ “การที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรการบังคับโทษและมาตรการความมั่นคงปลอดภัยภารกิจดังกล่าวจะต้องไม่อาจใช้วิธีอื่นใดได้แล้ว จึงมีอำนาจใช้กำลังบังคับได้ การใช้กำลังบังคับอาจ

(1) The prisoner shall be obliged to compensate the prison authority for any expenditure caused by him through intentional or grossly negligent self-injury or injury to another prisoner. Claims under other statutory provisions shall not be prejudiced.

(2) Where such claims are asserted also that portion of the house money (Section 47) which exceeds three times the daily rate of the basic remuneration in accordance with Section 43 (2) may be used.

(3) The claims referred to in subsection (1) may be brought before the ordinary courts.

(4) Set-off or enforcement of the claims referred to in subsection (1) shall be waived where this would hamper the prisoner's treatment or integration.

ใช้กับบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้ต้องขังได้ด้วย ถ้าบุคคลนั้นได้กระทำการใดๆ เพื่อที่จะให้ผู้ต้องขังหลบหนี หรือมีการบุกรุกเข้ามาในเรือนจำ หรือเข้ามาอยู่ในเรือนจำโดยไม่มีอำนาจโดยชอบ”

“การใช้กำลังบังคับ” หมายถึง การใช้กำลังที่มีผลโดยตรงต่อบุคคล หรือใช้กำลังมีผลโดยตรงต่อทรัพย์สิน การใช้อุปกรณ์ช่วยและการใช้อาวุธ กล่าวโดยสรุปคือ การใช้กำลังเป็นการกระทำใดๆ ก็ตาม ที่มีผลต่อบุคคลหรือต่อทรัพย์สิน อุปกรณ์ในการใช้กำลัง เช่น เครื่องพันธนาการ อาวุธ ซึ่งอาจได้แก่ กระบองป้องกันตัว อาวุธปืน สารที่มีผลต่อร่างกาย ต้องเป็นการกระทำที่พอสมควรแก่เหตุ กล่าวคือ “การเลือกใช้มาตรการทั้งหลายที่สามารถใช้ได้ ต้องเป็นมาตรการที่กระทบต่อบุคคลหรือสาธารณชนน้อยที่สุด ความเสียหายที่คาดหมายได้จากการใช้กำลังบังคับ ถ้าจะเป็นการเกินสมควรแก่เหตุจะต้องยกเลิกทันที” ซึ่งหากเป็นการทำงานของเจ้าพนักงานตามคำสั่ง จะกระทำตามคำสั่งนั้นหรือไม่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย กล่าวคือ “การใช้กำลังที่เกิดจากคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจ เจ้าพนักงานบังคับโทษมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งนั้น เว้นแต่คำสั่งนั้นจะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือเป็นกรณีที่ไม่อาจสั่งการอย่างเป็นทางการเช่นนั้นได้อีกทั้งหากพฤติการณ์เปิดช่อง ต้องมีการเตือนก่อนใช้กำลังบังคับ”

สำหรับระบบการควบคุมผู้ต้องขัง ซึ่งต้องไปพิจารณาคติในศาลนั้น ที่ทำการของศาลในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะมีระบบการควบคุมความปลอดภัยของผู้พิพากษา โดยการทำห้องพิจารณาเป็นกระจกกันกระสุน และบางแห่งมีการทำอุโมงค์ลอดไปยังเรือนจำ ทำให้ลดปัญหาในด้านการควบคุมผู้ต้องขัง โดยเฉพาะในด้านการใช้เครื่องพันธนาการ

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังได้ต่อเมื่อ

- 1) ความประพฤติหรือสภาพจิตใจของผู้ต้องขังที่เกรงว่าจะหลบหนี
- 2) สภาพของผู้ต้องขังเป็นอันตรายต่อการใช้กำลังประทุษร้ายผู้อื่นหรือทรัพย์สิน
- 3) สภาพของผู้ต้องขังเป็นอันตรายต่อการฆ่าตัวตาย หรือทำร้ายตนเอง
- 4) กรณีมีการนำตัวออกไปนอกเรือนจำหรือในการขนย้ายผู้ต้องขัง

และการจะใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังได้ จะต้องอยู่ในข้อจำกัดตามกฎหมาย ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

- 1) ตามปกติ การพันธนาการให้กระทำที่มือหรือเท้า โดยที่ชนิดของเครื่องพันธนาการกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ แต่อนุমানได้ว่า อาจใช้กุญแจมือหรือกุญแจเท้า ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners)

2) แม้กฎหมายไม่ได้กำหนดชนิดของเครื่องพันธนาการไว้ แต่กฎหมายได้บัญญัติในลักษณะคุ้มครองผู้ต้องขังแล้ว และยังกำหนดว่าต้องใช้เท่าที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขัง

3) การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังถือเป็นมาตรการมั่นคงพิเศษ

4) การใช้เครื่องพันธนาการจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและให้กระทบต่อผู้ต้องขังน้อยที่สุด

5) ถ้าสามารถเลือกใช้มาตรการมั่นคงพิเศษอื่นได้ ก็ให้กระทำ ได้แก่ การแยกจากผู้ต้องขังอื่นไปในที่ที่ปลอดภัยกว่า หรือแยกไปที่ห้องมั่นคงพิเศษปราศจากวัตถุอันตราย การเพิกถอนหรือจำกัดการอยู่ในที่แจ้ง การยึดหรือการเก็บวัตถุต่างๆ การเฝ้าสังเกตในตอนกลางคืน

6) การใช้กำลังบังคับเพื่อใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง ต้องเป็นการกระทำที่พอสมควรแก่เหตุกระทบต่อบุคคลน้อยที่สุด ถ้าจะเป็นการเกินสมควรแก่เหตุจะต้องยกเลิกทันที

7) ต้องไม่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อผู้ต้องขัง

8) ผู้บัญชาการเรือนจำอาจใช้พันธนาการโดยวิธีอื่นได้ ถ้าเป็นความจำเป็นแต่จะต้องผ่อนปรนตามระยะเวลา⁶³

3.2.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ

หลักทั่วไปของกฎหมายอาญาที่เป็นหัวใจสำคัญตามกฎหมายอาญาของเยอรมัน คือ หลักที่ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena, sine lege) ซึ่งหลักนี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” กล่าวคือ การกระทำใดๆก็ตาม ถ้ากฎหมายยังมิได้บัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด จะถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดมิได้ และรัฐยังไม่สามารถลงโทษบุคคลนั้นได้ กล่าวคือ บุคคลทุกคนย่อมได้รับข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence) จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยตัดสินว่าเป็นผู้ต้องกระทำความผิด และหากหลักนี้ยังมีได้ที่จะต้องจับกุมบุคคล มาตรการเข้มงวดใดๆก็ตามที่มีได้มีความจำเป็นแก่การประกันความปลอดภัยในสภาพบุคคลของผู้นั้นแล้ว กฎหมายจักต้องยกเลิกเสียให้สิ้นเชิง ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1798 (Universal Declaration of Human Rights) จะเห็นได้ว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็เช่นกันที่ต้องได้รับการประกันสิทธิดังกล่าว เมื่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ย่อมถือว่ายังมิได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด เพราะฉะนั้นบุคคลนั้นยังเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดมิได้ ดังนั้นหลักปฏิญญาสากลดังกล่าวจึงสอดคล้องกับหลักกฎหมายอาญาของเยอรมัน

⁶³ ฌูเกตต์ บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 142-143.

รัฐธรรมนูญของเยอรมัน (Grundgesetze / German Basic Law / GG) ได้บัญญัติหลักพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังต่อไปนี้

มาตรา 1⁶⁴ (1) ได้บัญญัติถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity) ได้วางหลักไว้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ อำนาจทั้งหลายย่อมผูกพันที่จะต้องให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

หลักพื้นฐานของรัฐธรรมนูญเยอรมันดังกล่าวเป็นการบัญญัติคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานและหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ รับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้อำนาจรัฐทั้งหลายผูกพันโดยตรงต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน มีหลักประกันในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐาน และมีหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิโดยองค์กรตุลาการ⁶⁵ อำนาจรัฐต้องให้ความเคารพ และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ห้ามมิให้ล่วงละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กรณีอาจข่มขืนอยู่กับเงื่อนไขว่าภายใต้สภาพการณ์ใดที่อาจกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ ต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงเป็นกรณีๆ ไป หากพิจารณาจากหลักทั่วไปที่ว่ามนุษย์ไม่อาจถูกมองคุณค่าว่าเป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำของรัฐได้นั้น หลักดังกล่าวเป็นการตีความในกรณีที่เป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้เท่านั้น มนุษย์จะต้องไม่ถูกทำให้เป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำไม่เพียงเฉพาะในความสัมพันธ์ในทางสังคมเท่านั้น นอกจากนี้ยังรวมถึงความสัมพันธ์ในทางกฎหมายด้วย ในกรณีของความสัมพันธ์ในทางกฎหมายนั้นจะต้องเป็นกรณีที่มนุษย์ไม่ได้รับการคำนึงถึงในสายตาของกฎหมาย การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยต้องเป็นกรณีที่กฎหมายนั้นได้กำหนดให้มีการกระทำซึ่งการกระทำดังกล่าวนั้นไปกระทบต่อความเป็นตัวการของบุคคลในกฎหมายหรือการกระทำตามกฎหมายนั้นในกรณีใดกรณีหนึ่งเป็นการไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างอาภอใจ การปฏิบัติของมนุษย์โดยอาศัยอำนาจมหาชนซึ่งเป็นการปฏิบัติตามกฎหมาย หากการปฏิบัติดังกล่าวนั้นไปกระทบ

⁶⁴ German Basic Law Article 1 GG (Human dignity) “(1) Human dignity shall be inviolable. To respect and protect it shall be the duty of all state authority. (2) The German people therefore acknowledge inviolable and inalienable human rights as the basis of every community, of peace and of justice in the world. (3) The following basic rights shall bind the legislature, the executive, and the judiciary as directly applicable law.”

⁶⁵ โชคชัย เชี่ยวชาญ. (2550). “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเยอรมัน.” วารสารกฎหมายปกครอง, ปีที่ 24, ตอนที่ 2. หน้า 32.

ต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กรณีที่จะต้องเป็นกรณีที่แสดงออกถึงการลบหลู่คุณค่าของมนุษย์ การกระทำเช่นนี้ย่อมถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁶⁶

มาตรา 2 ได้บัญญัติถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล (Personal Freedoms) ได้วางหลักไว้ว่า “(1) ทุกคนสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ ตราบใดที่ไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือศีลธรรมอันดี” “(2) ทุกคนมีสิทธิในชีวิตและสิทธิทางร่างกายของคนที่จะละเมิดมิได้ เสรีภาพของบุคคลจะถูกละเมิดมิได้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่บัญญัติเป็นการเฉพาะ”⁶⁷

มาตรา 3 บรรคหนึ่ง ได้บัญญัติถึงเรื่องความเสมอภาค (Der allgemeine Gleichheitsgrundsatz) อันถือเป็นหลักความเสมอภาคที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ซึ่งวางหลักไว้ว่า “ทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน”

สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและความเสมอภาคเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ก่อนที่จะมีสังคมและรัฐ เสรีภาพและความเสมอภาคของปัจเจกบุคคลดังกล่าวเป็นเงื่อนไขอันชอบธรรมที่ก่อให้เกิดรัฐขึ้น ด้วยเหตุนี้สิทธิในเสรีภาพและสิทธิในความเสมอภาคจึงผูกพันและเป็นข้อจำกัดของการใช้อำนาจอรัฐ ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ก่อนรัฐย่อมมีความหมายว่าการใช้สิทธิดังกล่าวไม่จำเป็นต้องอธิบายให้เหตุผลต่อรัฐแต่อย่างใด แต่ในทางตรงกันข้ามหากรัฐจะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวรัฐจะต้องอธิบายให้เหตุผลในการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานนั้น และสำหรับพัฒนาการสิทธิขั้นพื้นฐานของเยอรมันได้ยอมรับหลักการดังกล่าว⁶⁸

ตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น กรณีจึงเป็นการละเมิดต่อหลักความเสมอภาคหากกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายได้รับการปฏิบัติแตกต่างจากกลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเช่นเดียวกัน โดยที่กลุ่มบุคคลทั้งสองไม่มีความแตกต่างกันอันเป็นสาระสำคัญที่จะเป็นเหตุของการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกัน และกรณีจะเป็นการละเมิดต่อหลักความเสมอภาคต่อเมื่อการปฏิบัติที่แตกต่างกันนั้นไม่มีเหตุผล

⁶⁶ แหล่งเดิม. หน้า 39-40.

⁶⁷ German Basic Law Article 2 GG (Personal Freedoms) “(1) Every person shall have the right to free development of his personality insofar as he does not violate the rights of others or offend against the constitutional order or the moral law. (2) Every person shall have the right to life and physical integrity. Freedom of the person shall be inviolable. These rights may be interfered with only pursuant to a law.”

⁶⁸ โชคชัย เชื้อวชาญ. เล่มเดิม. หน้า 36-37.

อันสมควรหรือเป็นการปฏิบัติตามอำเภอใจ⁶⁹ หากรัฐใช้อำนาจกระทำละเมิดด้วยเหตุผลดังกล่าวต่อปัจเจกบุคคลถือว่าการกระทำที่แทรกแซงในสิทธิของปัจเจกบุคคล

มาตรา 19 ได้บัญญัติถึงเรื่องการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้วางหลักไว้ว่า “(1) ภายใต้รัฐธรรมนูญนี้ สิทธิขั้นพื้นฐานอาจถูกจำกัดได้โดยกฎหมายหรือโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย กฎหมายในกรณีนี้จะต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไป และจะใช้บังคับเพื่อกรณีใดกรณีหนึ่งมิได้นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าวจะต้องกล่าวอ้างถึงมาตราของสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นด้วย” “(2) ไม่ว่ากรณีใดๆ การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นมิได้” “(4) หากบุคคลใดถูกละเมิดสิทธิโดยอำนาจมหาชน บุคคลนั้นชอบที่จะใช้สิทธิทางศาลได้ ในกรณีที่ไม่มีศาลที่มีเขตอำนาจในเรื่องนั้น ให้ฟ้องยังศาลยุติธรรม”

การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวจึงมิได้มีความหมายเฉพาะว่าเป็นสิทธิป้องกันอันเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชนเท่านั้น แต่สิทธิขั้นพื้นฐานยังมีความหมายเป็นสิทธิเรียกร้องให้กระทำการ (lie positive Leistungsansprüche) เป็นการให้หลักประกันในเชิงสถาบัน (die institutionellen Garantien) สิทธิขั้นพื้นฐานยังเป็นปทัสถาน (Objective Norm) ดังนั้นสิทธิขั้นพื้นฐานจึงถือได้ว่าเป็นปทัสถานของรัฐธรรมนูญซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ

นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมันได้มีหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบว่ากฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งละเมิดสิทธิและเสรีภาพหรือไม่ ดังต่อไปนี้

- 1) การกระทำอันใดอันหนึ่งที่กฎหมายมุ่งหมายจะจำกัดนั้นอยู่ในขอบเขตของสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่
- 2) กฎเกณฑ์ของกฎหมายนั้นเป็นการแทรกแซงในขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่
- 3) การแทรกแซงในสิทธิและเสรีภาพเป็นไปตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญหรือไม่
- 4) ในกรณีที่เป็นกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพกฎหมายนั้นได้กำหนดรายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญที่ฝ่ายนิติบัญญัติต้องเป็นผู้กำหนดเองนั้น ฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดสาระสำคัญดังกล่าวได้อย่างพอเพียงหรือไม่ หรือเป็นไปตามหลัก Parlamentsvorbehalt หรือไม่
- 5) กฎหมายที่จำกัดสิทธินั้นเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน (der Verhältnismäßigkeitsgrundsatz) หรือไม่
- 6) กฎหมายที่จำกัดสิทธินั้นเป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิจนกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ (Wesengehalt des Grundrechts) หรือไม่

⁶⁹ แหล่งเดิม, หน้า 51.

7) กฎหมายที่จำกัดสิทธินั้นเป็นกฎหมายที่บัญญัติเพื่อใช้เฉพาะแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือไม่

8) กรณีของสิทธิและเสรีภาพที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายที่จำกัดสิทธินั้นได้กล่าวอ้างมาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิ (Zitiergebot) หรือไม่

9) กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นได้กำหนดองค์ประกอบและผลของกฎหมายไว้แน่นอนชัดเจนเพียงพอหรือไม่

10) กฎหมายนั้นละเมิดต่อหลักความเสมอภาค (Gleichheitssatz) หรือไม่⁷⁰

สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ได้กล่าวมานั้น มีความหมายโดยนัยว่า บุคคลต้องได้รับความเสมอภาคต่อการใช้กฎหมายของอำนาจมหาชน บุคคลย่อมได้รับการปกป้องจากการแทรกแซงสิทธิส่วนบุคคลจากการกระทำของรัฐหรือผู้อื่น รวมทั้งปกป้องจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรมต่อบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งย่อมรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี รัฐธรรมนูญของเยอรมันได้กำหนดเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้อย่างเท่าเทียมกัน และรัฐจะต้องบังคับใช้กฎหมายแก่พลเมืองเยอรมันอย่างเท่าเทียมกันด้วย ไม่มีใครได้รับการเลือกปฏิบัติ ไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบในทางกฎหมาย สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงรัฐเยอรมันที่มีหน้าที่ต้องจัดสรรให้คนเยอรมันทุกคนได้รับสิทธิที่กฎหมายรองรับอย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงผู้ต้องขังหรือนักโทษ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ต้องได้รับสิทธิดังกล่าวเช่นเดียวกัน เพียงแต่ต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางอย่างจากโทษที่เขาได้รับเท่านั้น⁷¹

3.3 ประเทศญี่ปุ่น

กระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่น โดยกลไกทางกฎหมายนั้นจะพยายามมิให้บุคคลใดอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นระยะเวลานานเพราะจะทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้นมากมายหลายประการในหลายๆด้าน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติถึงหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ กล่าวคือ

- 1) การพิสูจน์ความจริงที่ถูกต้อง
- 2) ปรับใช้กฎหมายอาญาด้วยความยุติธรรมและรวดเร็ว
- 3) รักษาประโยชน์สาธารณะ
- 4) เป็นหลักประกันพื้นฐานส่วนบุคคลตามหลักสิทธิมนุษยชน

⁷⁰ แหล่งเดิม. หน้า 37-39.

⁷¹ ญัตติคดี บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 146.

กระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่น จึงมีช่องทางให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายทาง (Diversion)⁷² เนื่องจากองค์กรต่างๆ มีการทำงานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ทุกองค์กรจะทราบสภาพหรือสถานะของกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างดี เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีการทำเอกสารแสดงสถานการณ์ของทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรม Criminal Record ไม่ว่าจะเป็นองค์กรตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ แสดงสถิติและภาวะที่ปรากฏในความเป็นจริงเรียกว่า “White Paper” ทุกองค์กรมุ่งค้นหาความจริงแท้และใช้มาตรการหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุก กล่าวคือมีมาตรการในการเลี่ยงโทษจำคุกทุกองค์กรกระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่นจึงมีช่องทางให้ออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายทาง (Diversion) มาตรการเลี่ยงโทษจำคุก เป็นผลโดยตรงทำให้ญี่ปุ่นสามารถควบคุมปริมาณผู้กระทำความผิดให้อยู่ในปริมาณที่พอเหมาะ และใช้โทษจำคุกเท่าที่จำเป็นต้องใช้กับผู้กระทำความผิดบางคนเท่านั้น เมื่อกระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพจะส่งผลถึงการบังคับโทษจำคุก ถ้าการให้โทษจำคุกไม่ได้แก้ไขหรือทำอะไรให้ผู้กระทำความผิดดีขึ้นมาได้แล้ว ก็จะไม่ใช้วิธีนี้โดยเด็ดขาด ผู้กระทำความผิดที่ต้องถูกส่งมาเรือนจำจึงเป็นผู้ที่จำเป็นต้องบำบัดฟื้นฟู โดยระบบของการบังคับโทษจำคุกเท่านั้น ในทางปฏิบัติ การลงโทษจำคุกนั้นจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่คัดสรรอย่างดีแล้วและสมควรต้องถูกจำคุกจริงๆ เท่านั้น⁷³

การพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีความเข้มแข็ง โดยได้แนวความคิดมาจากกฎหมายและระบบงานราชทัณฑ์ของยุโรปและอเมริกา ในการราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นจะดำเนินการอยู่บนหลักการพื้นฐานของกฎหมายราชทัณฑ์ ซึ่งเกิดขึ้นและนำมาใช้พร้อมๆ กับกฎหมายอาญาของญี่ปุ่นที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมนี Akira Masaki ผู้เริ่มการทบทวนวิวัฒนาการในประเทศญี่ปุ่น และให้ความสำคัญกับกฎหมายการบังคับโทษอาญาในราชทัณฑ์ จนกระทั่งมีการประกาศใช้เป็นกฎหมาย และมีการปรับปรุง ต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันเพื่อให้ทันสมัย มีกฎหมายเกี่ยวกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอาญา การช่วยเหลือในการเข้าและออกจากคุก มีสถาบันที่จัดไว้โดยเฉพาะสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้หญิง กฎหมายเรือนจำ (Prison Law of 1908) อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการ ในการปฏิบัติต่อนักโทษมีความเจริญก้าวหน้ามากใน ค.ศ. 1933 ต่อมามีการจำแนกนักโทษอย่างเป็นระบบ ในปี ค.ศ. 1972 ในกว่า 10 ปีที่ผ่านมาประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับเรื่องการป้องกันยับยั้งการกระทำความผิดในทางอาญา ส่วนการแก้แค้นทดแทนตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษยังคงมีอยู่ไม่

⁷² ธาณี วรภัทร์. (2549, มีนาคม). “การบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่น.” บทบัญญัติสันติภาพของเนติบัณฑิตยสภา, เล่มที่ 62, ตอน 2. หน้า 87.

⁷³ แหล่งเดิม. หน้า 91-92.

เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด และนับตั้งแต่ มีการจัดระบบราชทัณฑ์ในปี 1933 เป้าหมายและทิศทางของงานราชทัณฑ์มีการพัฒนาดีขึ้น และให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิดเป็นหลัก โดยมีส่วนที่เป็นสาระสำคัญสองส่วนที่อยู่ร่วมกันคือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษ และเป้าหมายของการบังคับโทษทางอาญา

การบังคับโทษจำคุกจะทำโดยหน่วยงานทางอาญาของรัฐเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักโทษเด็ดขาดที่มีความประสงค์จะแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมส่วนใหญ่ อันเป็นการชดเชยและตอบแทนผลจากการกระทำผิด นอกจากนั้นยังมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการการปรับปรุงฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมปกติได้ มีจิตสำนึกที่จะไม่ไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยความร่วมมือกันของภาครัฐและภาคสังคมอย่างจริงจัง แนวคิดในการฟื้นฟูแก้ไขพฤตินิสัย มีการริเริ่มในยุคแรกๆ ก่อน 100 ปีที่ผ่านมาหน่วยงานทางอาญาได้ริเริ่มนำการปรับปรุงพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง โดยมีการจัดทำแผนพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ต่อมาในช่วงก่อน ค.ศ. 1930 ได้มีการริเริ่มและส่งเสริมระบบการฟื้นฟูแก้ไขพฤตินิสัยอย่างเป็นระบบ ในปัจจุบันได้พัฒนาจนเป็นที่ยอมรับได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมากในวิธีการรวมและทั้งหลักการพื้นฐานในวิธีการจำแนกหรือการจัดชั้นผู้ต้องขัง ในปี ค.ศ. 1949

ความก้าวหน้าในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและระบบการจำแนกใน ค.ศ. 1934 มีการเริ่มใช้แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเป็นรูปธรรม เป้าหมายต้องการกระตุ้นให้ผู้ต้องขังมีความพยายามในการฟื้นฟูแก้ไขพฤตินิสัยด้วยตนเองได้ เป็นการปรับปรุงพัฒนาตนด้วยตัวเองเพื่อใช้ชีวิตปกติในสังคมเมื่อพ้นโทษต่อไปได้ ความก้าวหน้าในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจากการจำแนกตั้งแต่ระยะเวลาเริ่มแรกที่จำคุกไปจนถึงระยะเวลาสิ้นสุดการจำคุก พิจารณาจากพื้นฐานความประพฤติที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงดีขึ้นซึ่งอาจขึ้นอยู่กับระดับชั้นโทษ ผู้ต้องขังจะมีจุดดีที่ค่อยๆ เกิดขึ้นจากการปรับตัว โดยปราศจากการบังคับตั้งอยู่บนหลักความอิสระ ทำให้ผู้ต้องขังปรับเปลี่ยนชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปได้ด้วยตนเอง การกระทำดังกล่าวมันเป็นสิ่งที่ยาก แต่อย่างไรก็ตามแต่ละหน่วยงานจะไม่ได้ดำเนินการโดยลำพัง โดยระบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและต้องเลือกแผนการบังคับโทษที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังแต่ละคนในคุณสมบัติของเพศชาย หญิง อุปนิสัย ปัญหา ตลอดจนทั้งการที่ผู้ต้องขังต้องมีส่วนร่วมหรือต้องให้ความร่วมมือในแผนการบังคับโทษนั้นด้วย พื้นฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยระบบการจำแนกเป็นหนึ่งในวิธีการที่ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถออกแบบในการวางแผนบังคับโทษ เพื่อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม แผนการจำแนกผู้ต้องขังจะออกแบบโดยการหาเอกลักษณ์ของผู้กระทำความผิดจัดสรรไว้เฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ของหลายๆ แผนในการนำมาใช้กับผู้ต้องขังคนนั้นๆ โดยจะมีการเลือกใช้แผนที่เหมาะสมและดีที่สุดในการนำมาใช้

ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคน ต้องอยู่บนพื้นฐานที่มีการตรวจสอบประวัติผู้ต้องขังกับเป้าหมายที่จะกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อการกลับเข้าสู่สังคม⁷⁴

3.3.1 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง

ประเทศญี่ปุ่น การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในเรือนจำ (Institution Treatment of offender) อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานราชทัณฑ์ (Correction Bureau) ส่วนการแก้ไขบำบัดการจัดการ และดำเนินงานแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยชุมชน จะอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation Bureau) กระทรวงยุติธรรม สำนักงานราชทัณฑ์มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารและควบคุมผู้ต้องขังทั้งเด็กและผู้ใหญ่⁷⁵

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกฎหมายเน้นสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ต้องขังโดยเฉพาะผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่น ก็จะมีทำเนียบสิทธิผู้ต้องขัง เพื่อยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณา⁷⁶

ทำเนียบสิทธิผู้ต้องขังที่กำหนดโดยกรมราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการ มีดังต่อไปนี้

(6) การใส่กุญแจมือ รวมถุงเชือกมัดรวบข้อมือผู้ต้องหา จะทำได้กรณีเดียวคือ เมื่อผู้ต้องหาจะทำร้ายผู้อื่นหรือฆ่าตัวตาย และศาลสูงของญี่ปุ่นเคยพิจารณาไม่อนุญาตให้ใส่กุญแจมือหรือผูกข้อมือไว้ด้านหลังตัว ให้ผูกไว้ด้านหน้าตัว

(14) การใส่กุญแจมือ รวมถุงเชือกมัดรวบข้อมือผู้ต้องหา จะทำได้กรณีเดียวคือ เมื่อผู้ต้องหาจะทำร้ายผู้อื่นหรือฆ่าตัวตาย และศาลสูงของญี่ปุ่นเคยพิจารณาไม่อนุญาตให้ใส่กุญแจมือหรือผูกข้อมือไว้ด้านหลังตัว ให้ผูกไว้ด้านหน้าตัว และกรณีอื่นๆ ที่ต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาอย่างหนัก

ก. เมื่อผู้นั้นไม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังรายอื่นได้อย่างสงบสุข

ข. เมื่อผู้นั้นมีความพยายามที่จะกระทำความรุนแรงต่อผู้ต้องขังรายอื่น และอาจเป็นอันตรายต่อการรักษาความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่

⁷⁴ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 166-169.

⁷⁵ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, (2540), สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา (รายงานการวิจัย), หน้า 300.

⁷⁶ จิรวิมล ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์, (2549), เล่มเดิม, หน้า 61.

ค. เมื่อผู้นั้นตรวจพบอาการทางจิต หรือได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำของผู้ต้องขังรายอื่น⁷⁷

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของญี่ปุ่นมีจำนวนหลายฉบับและวางหลักการสำคัญทั้งสิ้น แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง ได้แก่ กฎหมายเรือนจำ (The Prison Law) ค.ศ. 1908 แก้ไขเพิ่มเติมปี ค.ศ. 1953 และข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ (The Prison Law Enforcement Regulations) ปี ค.ศ. 1933 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1970⁷⁸ ขอบเขตในกฎหมายเรือนจำของประเทศญี่ปุ่น จะเป็นการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังค่อนข้างมากโดยเฉพาะในเรื่องสิทธิของผู้ต้องขัง⁷⁹ จากการศึกษากฎหมายเรือนจำ (The Prison Law) ค.ศ. 1908 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1953 นั้น มีการบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยการใช้เครื่องพันธนาการไว้ในหมวดที่ 4 (Chapter IV) ว่าด้วยความปลอดภัย (Security)⁸⁰ ดังนี้

มาตรา 19 “ในกรณีที่เกรงว่าผู้ต้องขังจะหลบหนี หรือใช้ความรุนแรง หรือฆ่าตัวตาย หรือในกรณีที่ผู้ต้องขังออกนอกเรือนจำ อาจใช้เครื่องพันธนาการได้”

วรรค 2 “ชนิดของเครื่องพันธนาการให้เป็นไปตามข้อบังคับของกระทรวงยุติธรรม”⁸¹

นอกจากนี้ยังมีกฎข้อบังคับของกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่น เรียกว่า “ข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ” (The prison Law Enforcement Regulations) ปี ค.ศ. 1933 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1970 มีการบัญญัติชนิดและลักษณะการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง ไว้ในหมวดที่ 4 (Chapter IV) ว่าด้วยความปลอดภัย (Security)⁸² เช่นกัน ดังนี้

ข้อ 48 “เครื่องพันธนาการที่จะใช้กับผู้ต้องขัง ให้ใช้ได้ 4 ชนิด ดังต่อไปนี้
เสื่อรัดตัวหรือเสื่อเกราะ

- (1) ผ้าปิดปากหรือที่ครอบปาก
- (2) กุญแจมือ
- (3) เชือกผูกข้อมือ

⁷⁷ แหล่งเดิม. หน้า 65-67.

⁷⁸ ฌักกิตต์ บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 128.

⁷⁹ Human Right Watch. (n.d.). **Prison Conditions in Japan.** p. 12.

⁸⁰ The United Nations Asia and Far East Institute. (UNAFEI). OP.cit. p. 204.

⁸¹ The Prison Law Article 19 (Instruments of Restraint) “In case there is a fear of escape of an inmate or of his committing violence or suicide, or in case inmate is outside the prison, instruments of restraint may be used.

2. The kinds of the instruments of restraint shall be provided for by Ministry of Justice Ordinance.”

⁸² The United Nations Asia and Far East Institute. (UNAFEI). OP.cit. p. 218-219.

การใช้เครื่องพันธนาการชนิดอื่นโดยเฉพาะ ต้องกำหนดเงื่อนไขโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม”⁸³

ข้อ 49 “ห้ามใช้เครื่องพันธนาการโดยปราศจากคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ ยกเว้นในกรณีฉุกเฉิน”

วรรค 2 “ในกรณีที่ต้องใช้เครื่องพันธนาการตามหัวข้อข้างต้น จะต้องรายงานถึงชนิดของเครื่องมือที่ใช้ให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบโดยเร็วที่สุด”⁸⁴

ข้อ 50 “เสื่อรัดตัวหรือเสื้อเกราะ ให้ใช้ในกรณีของผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มพฤติกรรมที่รุนแรงหรือป่วยทางจิตหรืออาจฆ่าตัวตาย ผ้าปิดปาก ใช้สำหรับผู้ต้องขังที่ชอบส่งเสียงดังรบกวนโดยไม่ฟังคำสั่งที่สั่งให้หยุด กุญแจมือและเชือกผูกข้อมือ ใช้กับผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมอย่างรุนแรงที่พยายามหลบหนี หรือฆ่าตัวตาย หรือเป็นผู้ต้องขังที่จะต้องทำการคุ้มกัน ถ้ามีความรู้สึกรู้ว่ามีความจำเป็น”

วรรค 2 “กุญแจมือจะต้องไม่ถูกนำมาใช้เกิน 12 ชั่วโมง และผ้าปิดปากต้องไม่เกิน 6 ชั่วโมง อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีความจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ขยายเวลาออกไปได้ การขยายเวลาให้ขยายออกไปได้ครั้งละทุก 3 ชั่วโมง”

วรรค 3 “เสื่อรัดตัวต้องไม่ถูกนำไปใช้สำหรับผู้ต้องขังที่อยู่ภายใต้การควบคุมเป็นพิเศษ”⁸⁵

⁸³ The Prison Law Enforcement Regulations Article 48 “The instruments of restraint shall be of the following four kinds: (1) Straight Jacket; (2) Gag; (3) Hand cuff; (4) Arresting rope.

2. The make of the restraining devices shall be stipulated by the Minister of Justice.”

⁸⁴ The Prison Law Enforcement Regulations Article 49 “No restraining devices shall be used without the order of the warden, provided that this shall no apply in case of emergency.

2. In the case of the proviso to the preceding paragraph, the use of devices shall immediately be reported to the warden.”

⁸⁵ The Prison Law Enforcement Regulations Article 50 “The straight jacket may be used only for an inmate feared to behave violently or commit suicide, the gag only for and inmate who utters a loud voice defying an order to stop, the handcuff and arresting rope only for an inmate feared to behave violently, escape or commit suicide or an inmate under escort, if it is deemed necessary.

2. The straight jacket shall not be used over 12 hours and gag over 6 hours. However, in case it is especially necessary to continue their use, the period of use may be extended every 3 hours.

3. The straight jacket shall not be used for a prisoner under escort.”

ในกฎหมายราชทัณฑ์ยังมีข้อกำหนดที่ออกโดยสำนักงานราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นปี ค.ศ. 1999 บัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องขังไว้ในกรณีพิเศษ (Protection cell) ซึ่งจะใช้เครื่องพันธนาการได้ในกรณีดังต่อไปนี้ 1) เมื่อผู้ต้องขังหลบหนี 2) เมื่อผู้ต้องขังทำร้ายร่างกายผู้อื่น 3) พยายามฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตัวเอง 4) ส่งเสียงดังก่อความวุ่นวาย ก่อความรำคาญ หรือขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ 5) มีพฤติกรรมผิดปกติ หรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน⁸⁶

โดยที่การควบคุมดังกล่าวสามารถทำได้ แต่ต้องไม่นานกว่า 3 วัน ผู้ที่มีอำนาจสั่งควบคุมดังกล่าว คือ ผู้บัญชาการเรือนจำ (Warden) และเมื่อควบคุมตัวผู้ต้องขังตามเงื่อนไขดังกล่าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังทันที

ศาลในประเทศญี่ปุ่น มีจำนวนหลายแห่งที่ศาลจะอยู่ติดกับทัณฑสถานและเรือนจำ โดยจะมีการทำเป็นอุโมงค์ลอดจากศาลไปถึงเรือนจำ เมื่อศาลพิพากษาแล้ว จะเอาตัวผู้ต้องขังเข้าเรือนจำได้โดยสะดวก และลดปัญหาในการขนย้ายผู้ต้องขัง และทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันผู้ต้องขังหลบหนีน้อยมาก⁸⁷

นอกจากนี้กฎหมายราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นยังวางระบบการควบคุมผู้ต้องขังเพื่อป้องกันการหลบหนีไว้อย่างชัดเจนในข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ⁸⁸ ดังต่อไปนี้

ข้อ 43 “ห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่เรือนจำเปิดประตูห้องขัง หรือนำตัวผู้ต้องขังออกมาโดยปราศจากการรู้เห็นจากเจ้าหน้าที่เรือนจำผู้อื่น ยกเว้นโดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำโดยมีข้อแม้ว่าขกเว้นกรณีที่มีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น”

ข้อ 55 “การเคลื่อนย้ายทั้งผู้ต้องขังหญิงและผู้ต้องขังชาย จะต้องไม่ทำการเคลื่อนย้ายโดยรวมกัน ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจหรือเป็นที่ขุ่นเคืองของผู้อื่น จะต้องไม่ถูกเคลื่อนย้ายไปพร้อมกัน”

ข้อ 56 “ในกรณีที่ผู้ต้องขังหลบหนี ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องรายงานการหลบหนีให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในเขตที่เรือนจำนั้นตั้งอยู่และในเขตใกล้เคียงทราบทันที พร้อมทั้งแจ้งลักษณะของผู้ต้องขังที่หลบหนีให้ตำรวจทราบ รวมถึงแจ้งให้ทราบถึงแหล่งที่ผู้ต้องขังอาจไปหลบพัก”

ข้อ 57 “กรณีที่เกิดการหลบหนี ผู้บัญชาการเรือนจำต้องทำการรายงานการหลบหนีไปถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทราบ และต้องทำการรายงานอีกครั้งเมื่อผู้ต้องขังที่หลบหนีถูกจับตัวได้แล้ว”

⁸⁶ จิรุติ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์. (2549). เล่มเดิม. หน้า 66.

⁸⁷ ฌักกิตต์ บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 131.

⁸⁸ The Prison Law Enforcement Regulations Article 43 and 55-57.

ในปัจจุบันสำนักงานราชทัณฑ์ ประเทศญี่ปุ่น ได้นำอุปกรณ์สมัยใหม่มาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำ เช่น กล้องโทรทัศน์วงจรปิด วิทยุ หรือเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการตรวจตราในเวลากลางคืนในพื้นที่ที่สำคัญหรือล่อแหลมต่อการหลบหนีด้วย เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังให้น้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุป การควบคุมและการรักษาความปลอดภัยของประเทศญี่ปุ่น กฎหมายได้กำหนดวิธีการขังขังและการระวังป้องกันผู้ต้องขังหลบหนี ซึ่งต้องเป็นไปตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดให้เท่านั้น⁸⁹ ในกรณีเป็นที่เกรงว่าผู้ต้องขังจะหลบหนีหรือใช้ความรุนแรงหรือฆ่าตัวตาย หรือในกรณีที่ผู้ต้องขังจำเป็นต้องออกนอกเรือนจำอาจใช้เครื่องพันธนาการได้⁹⁰ เครื่องพันธนาการที่จะใช้กับผู้ต้องขังมี 4 ชนิด ได้แก่ เสื้อรัดลำตัวหรือเสื้อเกราะ ผ้าปิดปากหรือที่ครอบปาก กุญแจมือ เชือกผูกข้อมือ การจะใช้ชนิดอื่นนอกจากนี้ต้องกำหนดโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ปกติผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจสั่งในการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีฉุกเฉินซึ่งต้องรายงานการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้บัญชาการโดยเร็วที่สุด

3.3.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศซึ่งเป็นรัฐเดี่ยว มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่มีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเอง รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นนับเป็นผลผลิตที่สำคัญของการปฏิรูปด้านการเมืองการปกครองในสมัยของจักรพรรดิเมจิ แม้การมีรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นฉบับนี้ไม่อาจกล่าวได้ว่าประชาชนได้มีความเปลี่ยนแปลงในสิทธิเสรีภาพมากนัก แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นที่ดีในการทำให้ชาวญี่ปุ่นได้ตระหนักในสิทธิเสรีภาพของตน⁹¹ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา จึงได้มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดเนื่องจากระบบกฎหมายสหรัฐอเมริกาเข้ามามีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายญี่ปุ่นมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นที่ให้การคุ้มครองประชาชน และให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ซึ่งย่อมรวมถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิของบุคคลในฐานะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีด้วย

รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น (Japan-Constitution) ฉบับปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับสิทธิของบุคคลในคดีอาญามากขึ้น ตลอดจนสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งได้บัญญัติหลักพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังต่อไปนี้

⁸⁹ Article 20. The Prison Law.

⁹⁰ Article 19. The Prison Law.

⁹¹ ดำรง วงศ์สัตยพันธ์. (2550). “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น.” วารสารกฎหมายปกครอง, ปีที่ 24, ตอนที่ 2. หน้า 56.

มาตรา 11 ได้บัญญัติถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “ประชาชนจะไม่ถูกกีดกันจากการได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งปวง สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและสิทธิต่างๆ ตามที่รัฐธรรมนูญให้ไว้แก่ประชาชน”

มาตรา 13 ได้บัญญัติถึงเรื่องความเสมอภาคในฐานะปัจเจกบุคคล ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “ประชาชนทุกคนย่อมได้รับการเคารพในฐานะปัจเจกบุคคล”⁹²

หลักการในเรื่องความเสมอภาคนี้ เป็นการรับรองว่าประชาชนทุกคน มีความเสมอภาคภายใต้กฎหมายและจะไม่ถูกกีดกันจากอำนาจมหาชน หลักความเสมอภาคเป็นหลักที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งหมายรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีด้วยเช่นกันจะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงทาสมิได้ อันเป็นไปตามหลักการที่ว่า “บุคคลทุกคนย่อมได้รับข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” (Presumption of innocence) หลักการดังกล่าวนี้ทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นและรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นได้วางหลักไว้สอดคล้องกัน กล่าวคือ เมื่อจำเลยยังมิได้ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดจะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงนักโทษมิได้ นั่นก็หมายรวมถึงจะกระทำความผิดและมีการลงโทษอย่างโหดร้ายไม่ได้ ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 36 ได้วางหลักไว้ว่า “ห้ามมิให้มีการกระทำความผิดและการลงโทษที่โหดร้ายทางอาญาโดยข้าราชการอย่างเด็ดขาด”⁹³

มาตรา 16 ได้บัญญัติถึงเรื่องการคุ้มครองประชาชนจากการกระทำของรัฐ ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “ให้ประชาชนมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์โดยสันติเพื่อขอค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย”

มาตรา 17 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลที่ได้รับการความเสียหายจากการกระทำของรัฐ หรือถูกละเมิดจากข้าราชการ สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากรัฐหรือองค์กรสาธารณะได้”⁹⁴

ดังนั้น หากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีท้ายที่สุดแล้วศาลพิพากษาว่าเขามีได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์แต่สิ่งที่รัฐได้กระทำกับเขาไปแล้วรวมถึงการใช้เครื่องพันธนาการด้วย ทำให้สังคมตราหน้าไปแล้วว่าเขาเป็นคนคุก เป็นผู้กระทำความผิด เป็นนักโทษ ถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ถูกรัฐกระทำละเมิด จึงสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากรัฐได้ ดังที่ได้

⁹² แหล่งเดิม. หน้า 69.

⁹³ Japan-Constitution Article 39 (Torture) “The infliction of torture by any public officer and cruel punishments are absolutely forbidden”

⁹⁴ ดำรง วงศ์สัตยนนท์. เล่มเดิม. หน้า 72.

บัญญัติเพิ่มเติมไว้ในมาตรา 40 ว่า “บุคคลใดก็ตาม หลังจากที่ถูกกักขังหรือกักกันแล้ว ต่อมาศาลมีคำพิพากษาว่าไม่มีความผิด สามารถเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”⁹⁵

มาตรา 31 ได้บัญญัติถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพในหลักประกันทางอาญา ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลใดก็ตาม หากมิได้เป็นไปโดยกระบวนการตามที่กฎหมายบัญญัติ ย่อมไม่ถูกทรมานซึ่งชีวิตและเสรีภาพ หรือต้องได้รับโทษทางอาญาอื่นๆ”

มาตรา 32 ได้บัญญัติถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพในหลักประกันทางอาญา ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกทรมานซึ่งสิทธิในการนำคดีขึ้นสู่ศาล” ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการศาลหรือการดำเนินคดีแก่ประชาชนทั่วไป

มาตรา 34 ได้บัญญัติถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพในหลักประกันทางอาญา ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลใดๆ จะไม่ถูกกักขังหรือกักกันหากมิได้รับแจ้งเหตุในทันทีและมีได้รับสิทธิในการจัดหาทนายความทันที นอกจากนี้บุคคลใดจะไม่ถูกกักกันหากไม่มีเหตุผลอันชอบธรรม”⁹⁶

บทบัญญัติดังกล่าวอาจเป็นไปตามหลักที่ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena, sine lege) ซึ่งรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นได้บัญญัติเป็นหลักการดังกล่าวเช่นเดียวกับประเทศเยอรมัน อันเป็นหลักประกันในทางอาญา ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ว่า “บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ต้องรับผิดทางอาญาต่อการกระทำที่เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายในขณะกระทำนั้น หรือการกระทำที่ได้รับการตัดสินแล้วว่าไม่มีความผิดและย่อมไม่ต้องรับผิดทางอาญาสำหรับการทำความผิดเดียวกันนั้นอีก” นอกจากนี้ผู้ต้องหาในคดีอาญายังมีสิทธิตามมาตรา 37 กำหนดว่า “ในคดีอาญาทั้งปวง ผู้ต้องหาต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีแบบเปิดเผย ด้วยความรวดเร็ว โดยศาลที่มีความยุติธรรม”⁹⁷

นอกจากนี้ ศาลฎีกา (ศาลสูงของญี่ปุ่น) มีอำนาจที่จะพิจารณาการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารว่าเกินขอบเขตที่รัฐธรรมนูญมอบหมายไว้ให้หรือไม่ ซึ่งอำนาจที่จะสั่งว่าการปฏิบัติของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารเป็นโมฆะหากเกินขอบเขตอำนาจตามที่รัฐธรรมนูญมอบให้ เป็นหลักการที่สำคัญที่สุดที่ฝ่ายตุลาการจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการล่วงละเมิดของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร⁹⁸

⁹⁵ Japan-Constitution Article 40 (False Imprisonment) “Any person, in case he is acquitted after he has been arrested or detained, may sue the State for redress as provided by law.”

⁹⁶ ดำรง วงศ์สัตยนนท์. เล่มเดิม. หน้า 71.

⁹⁷ แหล่งเดิม. หน้า 72.

⁹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 75.

ในกฎหมายเรือนจำของประเทศญี่ปุ่น ยังมีการตรวจสอบการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้สั่งให้เจ้าพนักงานตรวจสอบเรือนจำอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 2 ปี และผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องจัดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำทำการตรวจสอบห้องขังอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง นอกจากนั้นศาลและพนักงานอัยการก็อาจเข้าตรวจสอบเรือนจำได้เช่นกัน แต่แนวนโยบายของรัฐก็จะอาศัยความร่วมมือจากคนในสังคมเป็นหลัก ตลอดทั้งให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในงานราชทัณฑ์ เช่น มีอาสาสมัครเข้ามาสอนหนังสือ เป็นต้น⁹⁹

กล่าวโดยสรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นได้กำหนดหลักการในเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างกว้างขวาง และให้หลักประกันในเรื่องต่างๆ แก่ประชาชนไว้อย่างครอบคลุม รวมถึงให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในหลักประกันทางอาญาไว้อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการใช้อำนาจของรัฐที่เกินขอบเขต

3.4 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษมีแนวนโยบายในการคุ้มครองเหยื่อและสร้างความเข้มแข็งของกระบวนการดังนี้¹⁰⁰

- 1) กระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ
- 2) จัดเตรียมพยานหลักฐานต่างๆ ให้พร้อมก่อนเสนอคดีต่อศาล
- 3) ทำให้กระบวนการพิสูจน์พยานหลักฐานที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

การป้องกันมิให้กระทำความผิดซ้ำโดยการกำหนดโทษและวิธีการลงโทษให้เหมาะสม ตั้งแต่แรก ไม่ว่าในเรือนจำหรือโดยภาคสังคม มีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมของประเทศอังกฤษ กล่าวคือ มีการทำให้หน่วยงานทุกหน่วยงานทำงานร่วมกันทุกหน่วยอย่างสอดคล้องซึ่งกันและกัน สามารถทำงานสัมพันธ์กันได้เป็นอย่างดี กระบวนการยุติธรรมทางอาญา Criminal Justice System (CJS) มิใช่เป็นหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือของใคร แต่เป็นของสังคมโดยแท้ CJS มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบและปกป้องความอิสระของผู้พิพากษา อัยการ และเพื่อประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรม คุ้มครองเหยื่อและสังคม

ทิศทางของกระบวนการยุติธรรม มุ่งเน้นพิจารณาถึงการเตรียมคดีก่อนการฟ้องเป็น อย่างดีจะทำให้กระบวนการไม่ล่าช้าและมีประสิทธิภาพ ส่วนในการปล่อยตัวผู้ต้องหาโดยไม่พิจารณาให้ดียิ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดหลบหนี ดำรงมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ก่อน เพื่อรอฟังคำสั่งศาลวินิจฉัยในการใช้มาตรการอื่นๆ แทนการควบคุมตัว การที่ศาลเลื่อนคดีหรือ

⁹⁹ ฌักกิตต์ บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 138.

¹⁰⁰ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 187.

ยกเลิกกระบวนการพิจารณาจะทำให้เสียงบประมาณมากกว่า 3 ใน 4 ของโทษทั้งหมดเป็นโทษปรับ แต่อัตรากำลังของรัฐมีเพียงอัตราร้อยละ 59 ของความเสียหายทางสังคมที่เกิดขึ้น

สำหรับกรณีผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนจะมีหลักการว่า “ป้องกันดีกว่าเยียวยา” วิธีการแก้ไขผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้เยาว์ที่มีลักษณะต่อต้านสังคม จะต้องใช้กระบวนการทางสังคมเข้ามาแก้ไขเยียวยา อันจะส่งผลดีต่อการป้องกันการกระทำความผิดจากผู้เยาว์ได้กระบวนการที่จะนำผู้เยาว์สู่ที่คุมขังต้องเป็นหนทางสุดท้ายที่จะนำมาใช้ พยายามใช้มาตรการให้การศึกษาอบรม หรือการปรับปรุงพฤติกรรมเสียก่อน ในทางความเป็นจริงมีการลงโทษผู้เยาว์ทางสังคมจำนวนมาก แต่ก็ยังไม่ชัดเจนในเรื่องของขอบเขตการใช้อยู่ มีการพยายามกำหนดโครงสร้างทางสังคมให้ชัดเจน กระบวนการใดๆ ที่นำมาใช้กับผู้เยาว์จะต้องได้รับการผ่อนปรน และการฟื้นฟูผู้เยาว์ควรมีระยะเวลาประมาณ 12 เดือน และออกเป็น Action Plane

การใช้มาตรการลงโทษอย่างอื่นนอกจากการจำคุก ในกรณีเด็กและเยาวชนและเน้นการใช้วิธีการชุมชนบำบัด มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการควบคุมตัวภายนอกเรือนจำ จากสถิติของ Home detention มีถึงร้อยละ 98 พบว่าผู้กระทำความผิดไม่ทำผิดซ้ำอีก และพบอีกว่าการใช้โทษจำคุกทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัว แม้แต่ใน Remand prison ยังตัดขาดจากการติดต่อจากญาติมิตร สถิติการใช้โทษในประเทศอังกฤษยังพบอีกว่า 3 ใน 5 ของคดีทั้งหมดเป็นโทษปรับ และมีการปรับจริงเพียงร้อยละ 59 ของอัตราโทษเต็ม¹⁰¹ ในประเทศอังกฤษมีการปรับปรุงศาลเพื่อจัดการให้ได้คนผิดจริงๆ มาลงโทษมากที่สุดอันจะยังให้เกิดความยุติธรรม และเพื่อนำโทษที่เหมาะสมมาใช้ในการกระทำความผิดนั้นๆ ที่สังคมต้องการลดสถิติอาชญากรรมได้ ศาลควรใช้นโยบายกำหนดโทษอย่างไรจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับความผิดที่เกิดขึ้น การลงโทษที่ถูกต้องจะเป็นส่วนหนึ่งอันสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งในขณะนี้คนในสังคมของอังกฤษยังเชื่อว่าวิธีการลงโทษที่ใช้อยู่ยังไม่เหมาะสม เช่น บุคคลที่ทำความผิดไม่ได้รับโทษที่สาสม หรือได้รับโทษน้อยเกินไปกรณีจึงยังไม่มี ความชัดเจนในการใช้อำนาจของศาล ส่วนนี้ทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นในระบบ เป้าหมายที่สำคัญของรัฐที่พยายามให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัติคือการสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และยังได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการพิจารณากำหนดโทษ Sentencing guideline council โดยมี Lord chief justice เป็นประธาน เพื่อป้องกันมิให้มีการวินิจฉัยลงโทษที่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ โดยมีแนวทางเช่น

1) มีการใช้ระบบการลงโทษทางเลือก กล่าวคือ มีการลงโทษโดยสังคม ซึ่งเป็นการลงโทษแนวใหม่ ทำให้โทษลดลง Custody minus ที่มีคนเข้ารับโทษเป็นเวลา เพียงเพื่อการปล่อยบำบัด หรือการใช้วิธีการจำคุกเพียงบางวัน สุดสัปดาห์หรือวันอื่นๆ ที่กำหนด

¹⁰¹ แหล่งเดิม. หน้า 188.

2) ระบบการพักการลงโทษโดยคณะกรรมการพักการลงโทษ ทำการพิจารณาผ่อนปรนหรือปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดร้ายแรง

3) รัฐมีนโยบายให้ใช้โทษปรับเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม เพื่อคัดคนทำผิดครั้งแรกที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในการลงโทษปรับครั้งแรก

4) ให้นำกระบวนการฟื้นฟูบำบัดผู้กระทำความผิด (Remand) โดยเฉพาะกับผู้เยาว์มาเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการลงโทษด้วย

5) ความผิดที่ไม่รุนแรงให้นำมาตรการลงโทษทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องมาใช้แทนการจำคุก

หลักการพื้นฐานและวัตถุประสงค์ของคำพิพากษาของศาล

- 1) ที่สำคัญที่สุด คือ คำพิพากษาต้องปกป้องสังคม
- 2) กำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดของอาชญากร
- 3) กำหนดแนวทางในการแก้ไขเยียวยาผู้กระทำความผิด
- 4) นำผู้กระทำความผิดออกจากสังคมชั่วคราวหรือถาวร
- 5) กำหนดวิธีการฟื้นฟูปรับปรุงพฤตินิสัยผู้กระทำความผิด เพื่อมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำอีก

6) สร้างจิตสำนึกให้กับผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบต่อความผิดที่กระทำขึ้น¹⁰²
การบังคับโทษจำคุกในความเป็นมา รากฐานของหลักคิด แนวนโยบายแห่งรัฐ และการดำเนินการในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1) รากฐานทางกฎหมายในการบังคับโทษจำคุกในประเทศอังกฤษ โครงสร้างอันสำคัญในการบังคับโทษจำคุกในประเทศอังกฤษและเวลส์ ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนดกฎเกณฑ์และกรอบแนวทางต่างๆจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ปี 1952 (Prison Act of 1952) และระเบียบข้อบังคับอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเป็นไปตามหลักการพื้นฐานของกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายวางกรอบขยายความเกี่ยวกับอำนาจการบริหารจัดการตามบทบัญญัติของกฎหมายที่อนุญาตให้ทำได้ตาม Prison Act of 1952 และ Prison Rule of 1964 (แก้ไขเพิ่มเติมปี 1999) ซึ่งกำหนดหลักการพื้นฐานต่างๆตลอดทั้งข้อบังคับเกี่ยวกับโรงเรียนฝึกอบรมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด Borstal Rules of 1964 และ Detention Center Rules of 1952 เนื้อหาสาระของกฎหมายราชทัณฑ์นี้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงในระหว่างปี ค.ศ. 1968 และ 1972 และโดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีการปรับปรุงแก้ไขจากสภาพปัญหาที่พบในทางปฏิบัตินั้น และแก้ไขด้วยวิธีการที่พิสูจน์และประเมินผลได้จริงสามารถ

¹⁰² แหล่งเดิม. หน้า 189-190.

นำมาปฏิบัติแล้วเกิดผลได้จริงภายในเวลาที่กำหนดได้ กล่าวคือ มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างอิสระ ไม่มีการแทรกแซงใดๆ มีเหตุมีผลอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายอาญา พื้นฐานของระบบทัณฑวิทยาที่สามารถอธิบายได้ชัดเจน

2) ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของงานราชทัณฑ์ ตามข้อ 1 ของ Prison Rules of 1964 เป้าหมายเพื่ออบรมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อยังให้เกิดการกระตุ้นและสนับสนุนผู้ต้องขังเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีประโยชน์ต่อไป

เป้าหมายแรก ต้องเปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำความผิดให้มีผลเหมือนกับคนทั่วไป มีการเยียวยาให้มีการปรับปรุงตัว มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง

เป้าหมายที่สอง จะต้องวิเคราะห์ห้วงเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะของ Anglo-american และวิเคราะห์การกำหนดและไม่กำหนดระยะเวลาการจำคุกทั้งหมดมีแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในการเบี่ยงเบนโทษจำคุกและนำสิทธิต่างๆ ในเรื่องของมนุษยธรรมเมตตา กรุณา อย่างมีขอบเขตมาใช้ภายใต้การบริหารงานของกระทรวงมหาดไทย (Home office)

เป้าหมายที่สาม ภารกิจที่รองรับการดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปอย่างมีสิทธิมนุษยชนและเป็นที่เชื่อถือได้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีมาตรการป้องกันการหลบหนีจากเรือนจำ

ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้กระทำความผิดและการปฏิบัติที่เหมาะสมเป็นปัญหาที่มีอยู่ในระบบราชทัณฑ์ของประเทศไทย ตลอดทั้งปัญหาความแน่นของจำนวนผู้ต้องขังและความขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก มีความพยายามค้นคว้าหาสิ่งใหม่ๆ และเป้าหมายในการบังคับโทษทางอาญา

ตามสรุปรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบเรือนจำ ในความรับผิดชอบในการบังคับโทษทางอาญาในเรือนจำดังนี้

1) การสร้างบรรยากาศที่สร้างสรรค์ให้กับผู้ต้องขังที่ส่งเสริมให้มีการปรับตัวได้ให้เหมาะสม เพื่อสามารถกลับสู่สังคมในอนาคต

2) ผู้ต้องโทษถูกพิทักษ์และมีการกระตุ้นให้รู้สำนึกด้วยตัวของตัวเอง

3) การถูกแยกออกจากสังคมปกติไปยังเรือนจำ ต้องเพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดที่มีความเป็นไปได้เท่านั้นและเพื่อความปลอดภัย ตามพฤติกรรมของแต่ละบุคคล

4) เพื่อเตรียมความพร้อมในการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดให้กลับสู่สังคม และมีการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องหลังจากการปล่อยตัวไปแล้ว

งานบังคับโทษมีความรับผิดชอบสูงมาก มิใช่แต่เพียงการลงโทษแล้วส่งตัวผู้ต้องขังกลับสู่สังคมเท่านั้น แต่รวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและสิทธิพลเมืองระหว่าง

ระยะเวลาที่รับโทษ มีเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลของการแก้ไขเปลี่ยนแปลงผู้กระทำผิดอย่างน้อย ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำของการคุมขัง อันเป็นการทำให้เรือนจำดำรงอยู่อย่างปกติ¹⁰³

แนวทางที่รัฐบาลได้เสนอแนะเกี่ยวกับการบังคับโทษ ต้องการให้มีการพัฒนายุทธวิธีการแก้ไขฟื้นฟูแห่งชาติและทบทวนการรับและกระบวนการปล่อยตัวผู้ต้องขังทั้งหมด รวมทั้งการทำให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวมีความมั่นคงที่ถูกต้องสมควรมีงานทำที่แน่นอนและให้ทุนสงเคราะห์ช่วยเหลือในการตั้งรกรากหรือชีวิตใหม่

จุดประสงค์อันสำคัญของการคำพิพากษา คือการปรับปรุงผู้ต้องขังที่ผ่านกระบวนการลงโทษและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดความผิดร่วมกับเรือนจำและการคุมประพฤติด้วยกัน เป็นการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจในกระบวนการเด็กและเยาวชนนั้น แม้ว่าจะมีปริมาณมากอันเป็นการท้าทายการทำงานอย่างมากและเป็นอุปสรรคและเป็นอันตรายมากต่อคนในสังคม ในส่วนของการเผชิญหน้า การร่วมมือของคนในภาคสังคมตามกฎหมาย ทำให้ปริมาณการกระทำผิดอาญาลดลง และทำให้สังคมเกิดความมั่นคงและปลอดภัย¹⁰⁴

3.4.1 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง

ประเทศอังกฤษมีกฎหมายที่รับรองสิทธิอื่นเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง คือ The Prison Rules 1999 ได้บัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยเครื่องพันธนาการ มาตรา 49 และ The European Prison Rules 1987 ได้บัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยเครื่องพันธนาการเช่นกัน ในมาตรา 39-40 ดังต่อไปนี้

The Prison Rules 1999 มาตรา 49

(1) ผู้บัญชาการเรือนจำอาจสั่งให้ผู้ต้องขังใส่เครื่องพันธนาการได้เท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันผู้ต้องขังจากการทำร้ายตัวเองหรือผู้อื่น การทำลายทรัพย์สิน หรือการรบกวนผู้อื่น

(2) คณะกรรมการตรวจเยี่ยมเรือนจำ เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่ฝึกหัดทางการแพทย์ จะต้องแจ้งหรือมีคำสั่งโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ภายใต้บังคับของมาตรา 20 (3) คือ เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์อาจให้คำปรึกษาแก่เจ้าหน้าที่ฝึกหัดทางการแพทย์อย่างเต็มที่ เจ้าหน้าที่ฝึกหัดทางการแพทย์อาจทำงานภายในเรือนจำภายใต้การตรวจตราดูแลทั่วๆ ไปของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

(3) หากได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ฝึกหัดทางการแพทย์ตาม (2) แล้ว จะต้องแจ้งผู้บัญชาการเรือนจำไม่ว่าจะมีเหตุผลทางการแพทย์ใดๆ ว่าทำไมผู้ต้องขังไม่ควร

¹⁰³ แหล่งเดิม. หน้า 193.

¹⁰⁴ แหล่งเดิม. หน้า 208.

ใส่เครื่องพันธนาการ ผู้บัญชาการเรือนจำจะให้ผลกระทบถึงคำแนะนำใดๆ นั้นจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของมาตรานี้

(4) ผู้ต้องขังจะไม่อยู่ภายใต้เครื่องพันธนาการนานเกินกว่าที่จำเป็น หรือนานเกินกว่า 24 ชั่วโมง โดยปราศจากการควบคุมของคณะกรรมการตรวจเยี่ยมเรือนจำ หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเลขานุการของรัฐ (ต้องไม่เป็นเจ้าหน้าที่เรือนจำ) เช่นนี้การควบคุมจะอยู่บริเวณภายในรัฐสำหรับการใช้เครื่องพันธนาการ และในระหว่างระยะเวลา

(5) โดยเฉพาะการใช้เครื่องพันธนาการในทุกๆกรณีตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นของกฎหมายนี้จะต้องมีการบันทึกไว้ในฐานข้อมูลเรือนจำอย่างไม่ชักช้า

(6) ยกเว้นตามกฎหมายนี้นักโทษไม่ต้องใส่เครื่องพันธนาการ เว้นแต่กรณีเพื่อความปลอดภัยในการควบคุมผู้ต้องขังระหว่างการขนย้าย หรือเหตุผลทางการแพทย์โดยการควบคุมของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ฝึกหัดทางการแพทย์ ภายใต้มาตรา 20 (3) ดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้ต้องขังจะไม่อยู่ภายใต้เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการลงโทษ

(7) วิธีการใช้เครื่องพันธนาการจะถูกกำหนดโดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเลขานุการของรัฐ และรูปแบบในการใช้จะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสำนักงานเลขานุการของรัฐอาจจะโดยตรง¹⁰⁵

¹⁰⁵ The Prison Rules 1999 Section 49 Restraints

(1) The governor may order a prisoner to be put under restraint where this is necessary to prevent the prisoner from injuring himself or others, damaging property or creating a disturbance.

(2) Notice of such an order shall be given without delay to a member of the board of visitors, and to the medical officer or to a medical practitioner such as is mentioned in rule 20 (3).

(3) On receipt of the notice, the medical officer, or the medical practitioner referred to in paragraph (2), shall inform the governor whether there are any medical reasons why the prisoner should not be put under restraint. The governor shall give effect to any recommendation which may be made under this paragraph.

(4) A prisoner shall not be kept under restraint longer than necessary, nor shall he be so kept for longer than 24 hours without a direction in writing given by a member of the board of visitors or by an officer of the Secretary of State (not being an officer of a prison). Such a direction shall state the grounds for the restraint and the time during which it may continue.

(5) Particulars of every case of restraint under the foregoing provisions of this rule shall be forthwith recorded.

(6) Except as provided by this rule no prisoner shall be put under restraint otherwise than for safe custody during removal, or on medical grounds by direction of the medical officer or of the medical practitioner such as is mentioned in rule 20 (3). No prisoner shall be put under restraint as a punishment.

The European Prison Rules 1987 มาตรา 39 การใช้โซ่หรือตรวนนั้นต้องห้าม ทุญแจมือ เลือทรมาน และเครื่องพันธนาการสำหรับร่างกายอื่นๆ จะต้องไม่นำมาใช้ในการลงโทษ ยกเว้นจะนำมาใช้ในกรณีดังต่อไปนี้

(a) ถ้าจำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างการขนย้าย แต่จะต้องเอาออกเมื่อผู้ต้องขังปรากฏขึ้นก่อนที่จะพิจารณาในศาล หรือฝ่ายบริหาร เว้นแต่เจ้าหน้าที่จะตัดสินใจเป็นอย่างอื่น

(b) โดยการควบคุมทางการแพทย์ และภายใต้การดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

(c) ตามคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ ถ้าการควบคุมโดยวิธีอื่นใช้ไม่ได้ผลในการป้องกันผู้ต้องขังจากการทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น หรือป้องกันการทำลายทรัพย์สิน ในกรณีดังกล่าวผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องปรึกษาเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์และจะต้องรายงานต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูง¹⁰⁶

มาตรา 40 รูปแบบและลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และเครื่องพันธนาการจะต้องไม่นำมาใช้ในระยะเวลาอันยาวนานหรือเกินกว่าที่จำเป็น¹⁰⁷

ทั้งนี้การใช้เครื่องพันธนาการตาม The Prison Rules 1999 มาตรา 49 นั้นจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย The European Prison Rules 1987 มาตรา 39 และมาตรา 40 กล่าวโดยสรุปคือ จะ

(7) Any means of restraint shall be of a pattern authorised by the Secretary of State, and shall be used in such manner and under such conditions as the Secretary of State may direct.

¹⁰⁶ The European Prison Rules 1987 (Instruments of restraint) Section 39

The use of chains and irons shall be prohibited. Handcuffs, restraint-jackets and other body restraints shall never be applied as a punishment. They shall not be used except in the following circumstances:

(a) if necessary, as a precaution against escape during a transfer, provided that they shall be removed when the prisoner appears before a judicial or administrative authority unless that authority decides otherwise;

(b) on medical grounds by directions and under the supervision of the medical officer;

(c) by order of the director, if other methods of control fail, in order to protect a prisoner from self-injury, injury to others or to prevent serious damage to property; in such instances the director shall at once consult the medical officer and report to the higher administrative authority.

¹⁰⁷ The European Prison Rules 1987 (Instruments of restraint) Section 40

The patterns and manner of use of the instruments of restraint authorized in the preceding paragraph shall be decided by law or regulation. Such instruments must not be applied for any longer time than is strictly necessary.

ไม่ใช่เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการลงโทษ จะใช้เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างการขนย้ายเท่านั้น แต่จะต้องเอาออกเมื่อผู้ต้องขังปรากฏขึ้นก่อนที่จะพิจารณาในศาล และในกรณีป้องกันผู้ต้องขังจากการทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น หรือป้องกันการทำลายทรัพย์สิน กฎหมายกำหนดให้ใช้เครื่องพันธนาการได้ตามคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ แต่ต้องเป็นกรณีที่การควบคุมโดยวิธีอื่นใช้ไม่ได้ผลแล้ว และหากมีการใช้เครื่องพันธนาการดังกล่าวจะต้องรายงานต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูง

3.4.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามกฎหมายจารีตประเพณีโดยองค์กรตุลาการ

สิทธิของผู้ต้องขังในกฎหมายอังกฤษนั้น แม้ว่าศาลอังกฤษจะใช้กฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาบังคับกับการควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำและคณะผู้ปกครองเรือนจำ แต่ศาลก็เห็นว่าการปฏิบัติตามบทบัญญัติราชทัณฑ์เป็นเรื่องการปกครองภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังไม่อาจจะคัดค้านการละเมิดกฎหมายหรือระเบียบเรือนจำต่อศาล แต่อย่างไรก็ตามในคำตัดสินคดี St. Germain ศาลถือว่าศาลมีอำนาจทบทวนกระบวนการของคณะกรรมการตรวจเรือนจำในคดีความผิดทางวินัย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปจากความคิดทฤษฎี “hands off” ที่ศาลใช้บังคับแต่ก่อน นอกจากนี้การบัญญัติกฎหมายในระยะหลังได้นำมาสู่สถานะทางกฎหมายของผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้นในการปฏิบัติในเรือนจำ เช่น การเยี่ยม การติดต่อทางจดหมาย การติดต่อกับศาล และกระบวนการทางวินัย รวมถึงการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปเพื่อประโยชน์ของนักโทษด้วย การเปลี่ยนแปลงบางส่วนเป็นผลมาจากการพัฒนาสองประการคือ ประการแรก การก่อตั้งผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐบาล (Ombudsman) ในปีค.ศ. 1967 ทำหน้าที่ไต่สวนการร้องทุกข์ของนักโทษเสนอต่อสมาชิกรัฐสภาซึ่งความเห็นของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐบาลได้นำไปสู่การทบทวนการปฏิบัติในเรือนจำที่แสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องตรงแน่นอนกว่าองค์กรอื่นๆ ประการที่สอง นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1966 นักโทษสามารถทำการร้องทุกข์ไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปที่ Strasbourg ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของยุโรปได้ ในคดี Golder และ Knetchi ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติในเรือนจำ แม้ว่าการร้องทุกข์ไปยัง Strasbourg จะใช้เวลาพิจารณายาวนาน แต่ก็อาจเป็นเหตุให้กระทรวงมหาดไทยต้องพิจารณาทบทวนมาตรการต่างๆใหม่¹⁰⁸

อนึ่ง ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ปกครองแบบระบบกฎหมาย Common law จึงไม่มีรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ หลักการปกครองต่างๆ ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นรัฐธรรมนูญเฉพาะ แต่กระจายตามกฎหมายต่างๆ ตามคำพิพากษาต่างๆ รวมทั้งธรรมเนียมปฏิบัติที่

¹⁰⁸ พัชราภรณ์ กองอุบล. เล่มเดิม. หน้า 88.

สืบทอดกันจนกลายเป็นจารีตประเพณี อาทิ 1) กฎหมายที่บัญญัติขึ้น ประกอบด้วยพระราชบัญญัติที่บัญญัติขึ้นโดยรัฐสภา (Act of Parliament) และกฎหมายรองที่ตราขึ้นตามอำนาจที่พระราชบัญญัติมอบให้ 2) กฎหมายจารีต (Common Law) ประกอบด้วยกฎ ระเบียบ และจารีตประเพณีที่มีมาแต่โบราณกาล ซึ่งศาลได้ตีความวินิจฉัยแล้วให้ความเห็นชอบด้วย จึงถือเป็นกฎหมายที่มีมาก่อน และกลายเป็นพื้นฐานของระบบกฎหมายอังกฤษ 3) ธรรมเนียมปฏิบัติ (Conventions Law) เป็นกรอบการปฏิบัติเชิงรัฐธรรมนูญที่มีมาเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ไม่ถือเป็นกฎหมาย ไม่สามารถฟ้องร้องต่อศาลได้ 4) ข้อเขียนที่เชื่อถือได้ (Work of Authority) ผลงานการตีความกฎหมาย โดยอาศัยหนังสือ และข้อเขียนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางในการตีความรัฐธรรมนูญ 5) กฎหมายประชาคมยุโรป (European Community Law) ที่อังกฤษยอมรับในความเหนือกว่าของกฎหมายระเบียบ สนธิสัญญา ข้อผูกพันต่างๆ และการตัดสินใจร่วมกันของสหภาพยุโรป¹⁰⁹ ดังนั้นการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในอังกฤษ จึงไม่ได้เป็นการประกันในระดับรัฐธรรมนูญ สิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในอังกฤษไม่ได้มีฐานะเป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับโดยตรงและอยู่ในลำดับขั้นที่สูงกว่ากฎหมายธรรมดาที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติบุคคลย่อมได้รับการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานโดยองค์กรตุลาการ¹¹⁰ ถึงแม้จะไม่มีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นหลักการโดยรวมตามรัฐธรรมนูญอังกฤษดังนี้

เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้วางหลักไว้ว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ด้วยเหตุผลและมโนธรรมนี้ มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกับบุคคลหนึ่งด้วยจิตวิญญาณดั่งเขาเป็นพี่น้องของพวกเรา”

เรื่องความเสมอภาค ได้วางหลักไว้ว่า “ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีสิทธิและเสรีภาพปราศจากความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา การเมือง หรือความคิดเห็นด้านอื่นๆ ชาติหรือต้นกำเนิดทางสังคม ทรัพย์สิน ต้นกำเนิด หรือสถานะอื่นๆ”

เรื่องความสมบูรณ์ของบุคคล ได้วางหลักไว้ว่า “ทุกคนมีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความปลอดภัยในชีวิต (1) โทษที่บังคับใช้สำหรับการฆาตกรรมคือการจำคุกตลอดชีวิต ทุกคนที่ถูกส่งไปยังคุกเพื่อฆาตกรรมซึ่งเป็นการรับผิดชอบต่อกฎหมายจะถูกกักขังสำหรับชีวิตที่เหลือแต่อาจถูกปล่อยได้ถ้าได้รับอนุญาต”

¹⁰⁹ Wanloper. (2552). รัฐธรรมนูญอังกฤษ กรณีศึกษาสู่ต้นธารการเมืองใหม่. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2554. จาก <http://mblog.manager.co.th/wanloper/th-61271/>

¹¹⁰ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2554). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2554. จาก http://ids-th.org/index.php?option=com_content&view=article&id=253:2010-02-01-05-21-13&catid=35:total-article&Itemid=59

เรื่องการลงโทษ ได้วางหลักไว้ว่า “ไม่มีใครที่จะถูกระงับหรือถูกระงับอย่างโหดร้ายอย่างไรมนุษยธรรม หรือถูกลดค่าในการดูแลหรือการลงโทษ (1) ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจล้มเหลวในการปฏิบัติตามบทบัญญัติ เขาสามารถที่จะลงโทษและศาลอาจปฏิเสธไม่รับหลักฐานนั้น (2) การคุ้มครอง: ภายใต้กฎหมายอาญาปีค.ศ.1991 การกระทำผิดอย่างรุนแรงจะต้องได้รับความคุ้มครอง ดังประโยคที่ว่า-ตามกฎหมายสูงสุด การกระทำผิดอย่างรุนแรงหรือทางเพศ ผู้กระทำความผิดย่อมได้รับการป้องกันทางมหาชนจากอันตรายอย่างเคร่งครัด (3) นักโทษส่วนใหญ่จะได้ลดโทษ 1 ใน 3 ของโทษที่ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด การปลดปล่อยโดยไม่มีเงื่อนไขและไม่เกี่ยวกับการดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่นั้นอาจจะถูกปรับจากการประพฤติผิดอย่างรุนแรงในเรือนจำ (4) การพ้นโทษอย่างมีเงื่อนไขหรือทำทัณฑ์บนไว้: ผู้ต้องขังที่จำคุกมานานกว่า 12 เดือนอาจถูกปล่อยได้อย่างมีเงื่อนไขเมื่อเขาได้รับใช้โทษ 1 ใน 3 ของโทษที่ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดแล้ว หรือ 6 เดือน หรือต่อมาใช้โทษหมดแล้ว 3 ใน 4 ของนักโทษที่ขอใช้โทษตามคำพิพากษาน้อยกว่า 2 ปี จะได้รับการพักการลงโทษอย่างมีเงื่อนไข ใบอนุญาตให้ได้รับการพักการลงโทษอย่างมีเงื่อนไขนั้นจะมีผลบังคับในวันที่นักโทษถูกปล่อยจากเรือนจำ (5) การจำคุกตลอดชีวิต: ผู้ที่จะถูกตัดสินให้จำคุกตลอดชีวิตสำหรับการฆาตกรรมเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่เรือนจำ เป็นผู้ก่อการร้ายฆาตกรรมโดยใช้อาวุธปืน การฆาตกรรมทางเพศหรือการฆาตกรรมอย่างทารุณในเด็ก โดยปกติโทษอย่างน้อยที่สุด 20 ปี นักโทษที่ถูกพิพากษาให้จำคุกตลอดชีวิตจะถูกปล่อยต้องได้รับการพิจารณา และอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาเพื่อให้ระลึกลึงถึงสิ่งที่ตนประพฤติ เพราะอาจเป็นอันตรายต่อสาธารณชน”

เรื่องศักดิ์ศรีตามกฎหมาย ได้วางหลักไว้ว่า “ทุกคนมีสิทธิในทุกที่อย่างเท่าเทียมกันในความเป็นคนตามกฎหมาย”

เรื่องความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ได้วางหลักไว้ว่า “ทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และได้รับสิทธิโดยปราศจากการแบ่งแยกถึงความเท่าเทียมกันอันได้รับการปกป้องตามกฎหมาย”

เรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล ได้วางหลักไว้ว่า “ไม่มีใครที่จะถูกจับกุม กักกัน หรือเนรเทศโดยพลการ ทุกคนมีสิทธิตามกฎหมายในเสรีภาพส่วนบุคคล ไม่มีใครที่จะถูกจับกุมยกเว้นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดทางอาชญากรรม ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลแพ่ง หรือบุคคลที่หมิ่นประมาทศาลสูงหรือรัฐสภา การจับกุมตามคำสั่งศาลในการดำเนินคดีทางแพ่งสามารถทำได้ภายใต้ใบสำคัญในการแสดงสิทธิที่ออกโดยศาล หรืออำนาจในการจับกุมได้รับความยินยอมโดยศาลในกรณีของความรุนแรงภายในประเทศ”

เรื่องสิทธิส่วนบุคคล ได้วางหลักไว้ว่า “ไม่มีใครที่จะถูกเข้าแทรกแซงรบกวนตามอำเภอใจในสิทธิส่วนตัวของเขา ครอบครัว บ้าน หรือการติดต่อกันทางจดหมาย หรือการโจมตีต่อเกียรติยศหรือชื่อเสียงของเขา ทุกคนมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการเข้าแทรกแซงหรือการโจมตี (1) กฎหมายทั่วไปอนุญาตให้ประชาชนมีสิทธิในการพูดและการกระทำในบ้านของพวกเขาเอง และให้มีอาชีพในการดำเนินธุรกิจในชีวิตประจำวัน โดยที่พวกเขาต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือกระทำความผิด (2) ผู้ปกครองมีอิสระที่จะนำพาให้ลูกๆ เป็นสิ่งที่เขาปรารถนา โดยที่ ต้องไม่ไปละเมิดกฎหมายการต่อต้านการทารุณกรรม และในทางศีลธรรม และอันตรายทางกายภาพ ยิ่งกว่านั้นผู้ปกครองต้องเฝ้าดูเอาใจตามกฎหมายให้ลูกๆ ของพวกเขามีการศึกษาตามภาคบังคับ (3) ความเป็นส่วนตัว: การกระทำจะถูกดำเนินการโดยรัฐบาลเกี่ยวกับการบุกรุกของสื่อในสิทธิส่วนบุคคล การหมิ่นประมาทโดยข้อความหรือรูปภาพ การโจมตีเกียรติยศชื่อเสียงของบุคคล”¹¹¹

ถึงแม้ว่าสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิพลเมืองของอังกฤษไม่ได้มีฐานะเป็นกฎหมายที่สูงกว่ากฎหมายอื่นใดที่จะผูกพันรัฐสภาอังกฤษได้ โดยเฉพาะประเทศในภาคพื้นยุโรปที่ถือว่าสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลนั้นมีค่าบังคับในระดับรัฐธรรมนูญ และยอมผูกพันรัฐสภาในการตรากฎหมายด้วย อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าระบบกฎหมายอังกฤษไม่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล แต่ในทางปฏิบัติสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายของรัฐสภาและโดย Common Law ที่พัฒนามาโดยศาลในมาตรฐานที่ไม่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ ในภาคพื้นยุโรปเลย ระบบการประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลในอังกฤษจึงแตกต่างจากหลายประเทศ อาจกล่าวได้ว่า สิทธิขั้นพื้นฐานของราษฎรอังกฤษไม่ได้รับการคุ้มครองและปกป้องโดยรัฐธรรมนูญ แต่ได้รับการปกป้องและคุ้มครองโดยรัฐสภาและศาล อย่างไรก็ตามในประเทศที่สิทธิเสรีภาพฝังลึกอยู่ในจิตวิญญาณประชาชาติเช่นประเทศอังกฤษนี้ ย่อมไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใดเลยที่จะต้องบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความเป็นนิติรัฐ หรือบัญญัติรัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิเสรีภาพเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นมาตราๆ ไป แต่อย่างไรก็ตามบรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งปวงของรัฐบาลและฝ่ายปกครองจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย จะต้องไม่กระทำการก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของราษฎรตามอำเภอใจ หากปรากฏว่ารัฐบาลหรือฝ่ายปกครองกระทำการอันขัดต่อกฎหมาย การกระทำความดังกล่าวย่อมต้องถูกฟ้อง

¹¹¹ ICL Document. (1992). United Kingdom “Constitution”. Retrieved August, 2011, from

คดียังศาลยุติธรรมหรือศาลธรรมคาได้ เพราะรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ย่อมจะมีสิทธิพิเศษใดๆ เหนือกว่าราษฎรไม่ได้¹¹²

3.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในสหรัฐอเมริกาตามกฎบัตรแห่งสิทธิ (Bill of Rights) ได้แก่ เสรีภาพที่จะไม่ถูกทารุณกรรมและการลงโทษโดยผิดปกติ หลักประกันสิทธิในเรื่องนี้เกิดจากรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ที่บัญญัติห้ามการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายและผิดปกติ

ศาลอุทธรณ์สหรัฐ (Circuit Court) มีคำพิพากษาเกี่ยวกับการลงโทษทางร่างกายต่อนักโทษในคดี Tally v Steaphens, 1965 และ Jackson v Bishop, 1968 ทั้งสองคดีศาลได้พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในการเขียนนักโทษในเรือนจำรวมทั้งการใช้เชือกหนังมัดนักโทษอันเป็นการลงโทษทางวินัย ในคดีแรกศาลได้วางข้อจำกัดการลงโทษทางร่างกาย ส่วนคดีหลังศาลได้พิพากษาให้การเขียนนักโทษเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 โดยให้เหตุผลว่าการลงโทษทางกายไม่อาจควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ ตราบใดยังอนุญาตให้ใช้วิธีการดังกล่าวในการลงโทษนักโทษในเรือนจำ¹¹³

ในปี ค.ศ. 1960-ค.ศ. 1970 ผู้พิพากษาศาลสหพันธ์รับรองว่านักโทษของรัฐมีสิทธิตามเกณฑ์ขั้นต่ำ ตามรัฐธรรมนูญในระหว่างการคุมขัง ในคดี Rhodes v Chepman ศาลใช้รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ในการบริหารจัดการเรือนจำ โดยกำหนดว่าสภาพเรือนจำที่จำกัดสิทธิของนักโทษออกจากเกณฑ์ขั้นต่ำแห่งความจำเป็นของการดำรงชีวิตเป็นการลงโทษที่โหดร้ายภายใต้เกณฑ์มาตรฐานความเหมาะสมในเวลาปัจจุบัน

คำว่า “โหดร้าย” และ “ผิดปกติ” ตามกฎบัตรแห่งสิทธิ (Bill of Right) หมายถึงการลงโทษที่ไม่มีอำนาจ และที่ไม่ได้สัดส่วนกับความผิด ในคดี Weems v United State คดีนี้ Weems ถูกตัดสินจำคุก 15 ปี ที่ Cadena temporal และถูกตัดสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานในความผิดฐานปลอมแปลงเอกสารราชการ โดยการจำคุกมีการใช้เครื่องพันธนาการข้อมือและข้อเท้าและให้การทำงานที่ยากลำบากทำให้ได้รับความเจ็บปวด ศาลเห็นว่าเป็นการลงโทษที่เกินสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับความผิดจึงเป็นการลงโทษที่โหดร้าย

¹¹² วรเจตน์ ภากิรัตน์. (2554). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2554. จาก http://ids-th.org/index.php?option=com_content&view=article&id=253:2010-02-01-05-21-13&catid=35:total-article&Itemid=59

¹¹³ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 42.

ในกรณีสภาพเรือนจำ Arkansas ผู้พิพากษา Henley เห็นว่าในกรณีความน่ากลัวของอากาศตามฤดูกาล และการใช้อำนาจตามอำเภอใจและโหดร้ายโดยผู้คุมนั้นเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ แนวคิดการลงโทษที่ผิดธรรมดาและโหดร้าย ถ้าโดยสภาพการคุมขังและการปฏิบัติที่ขัดต่อความรู้สึกผิดชอบของประชาชนที่มีเหตุผล ศาลรับหน้าที่ในการดูแลระบบการลงโทษของรัฐ เนื่องจากเป็นประโยชน์ต่อระบบการแก้ไขและต่อสังคมอย่างกว้างขวาง ในปี ค.ศ. 1980 ศาลได้พิจารณาถึงอำนาจคุมขังที่ผิดธรรมดาและโหดร้ายอย่างสมบูรณ์ของระบบเรือนจำอย่างน้อย 24 รัฐ และจำนวนมากกว่า 8,000 คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา ในคดี Estelle v Gamble ศาลกำหนดว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำมีหน้าที่ในการรักษาทางการแพทย์ต่อนักโทษและการเพิกเฉยโดยเจตนาต่อความต้องการทางการแพทย์ของนักโทษเป็นเหตุให้ได้รับความทรมานและความเจ็บปวดที่รุนแรงถูกห้ามโดยรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ไม่เพียงมีบทบาทในการแก้ไขการกระทำมิชอบของรัฐ แต่ยังรวมถึงปรัชญาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 นั่นคือการป้องกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ศาลใช้ควบคุมโดยอาศัยความเลียบแหลมของผู้พิพากษาในการก่อรูปแนวความคิดที่เป็นนามธรรมให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมและเป็นมาตรฐานความเหมาะสมในเวลาปัจจุบัน ในปี ค.ศ. 1970 ศาลมลรัฐ Arkansas ตัดสินว่าการที่ผู้คุมเรือนจำกระทำการทารุณโหดร้ายต่อนักโทษโดยการเขี่ยและ การใช้เครื่องทรมานไฟฟ้าที่เรียกว่า Tucker Telephone เป็นการลงโทษที่ทารุณขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยศาลถือว่าชีวิต ความปลอดภัย และสุขภาพของนักโทษพึงได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

ในคดี Duckworth v Franzen ปี ค.ศ. 1985 ศาลตัดสินว่าการทำให้ได้รับความทรมานจากการลงโทษ คือการกระทำโดยเจตนาที่มุ่งหมายต่อการทำให้ได้รับความทรมานด้วยการลงโทษอย่างรุนแรงโดยเฉพาะการเขี่ย หรือการข่มขู่ให้เกรงกลัวโดยการทำร้ายหรือการฆ่า การอ้างสิทธิตามรัฐธรรมนูญของนักโทษจะต้องแสดงว่าเจ้าหน้าที่กระทำในลักษณะโหดร้าย และถ้าเป็นการละเลยโดยเจตนาของผู้คุมก็จะเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษา Posner ตีความคำว่า “การละเลยโดยเจตนา” (deliberate indifference) โดยใช้เกณฑ์กฎหมายอาญาเรื่อง “การกระทำโดยประมาท” (Recklessness) ในกฎหมายอาญา ซึ่งศาลสูงสหรัฐก็รับรองทัศนคติในคดี Farmer v Brennan ด้วยการวางหลักว่า การที่นักโทษจะบรรลุถึงการอ้างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 เขาทั้งหลายจะต้องแสดงว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำได้รู้ถึงอันตรายที่พวกเขาจะได้รับ

ในคดี Hudson v Mc Millian ศาลถือว่าการใช้กำลังที่เกินสมควรแก่นักโทษจะได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อยอาจจะเป็นการลงโทษที่โหดร้าย คดีนี้เจ้าหน้าที่ Mc Millian ต่อยนักโทษที่ใส่กุญแจมือและใส่ตรวนหลายครั้งที่ตา หน้าอก และท้อง แม้เขาได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย แต่ศาล

เห็นว่า การที่เจ้าหน้าที่เรือนจำใช้กำลังอย่างเจตนาร้ายและโหดร้ายก็ให้เกิดการบาดเจ็บต่อนักโทษ เป็นการละเมิดมาตรฐานความเหมาะสมในปัจจุบัน

แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ถูกตีความเช่นเดียวกับการห้ามการปฏิบัติที่เกินสมควร และใช้ไปในทางการแก้ไขสภาพที่เป็นการใช้อำนาจในทางที่ผิด และให้ประกันการปฏิบัติต่อนักโทษที่แน่นอน ศาลสหพันธ์พิจารณาจากสภาพการดำรงชีวิตในเรือนจำแล้วมุ่งหมายที่จะป้องกัน และนักโทษจากสิ่งแวดล้อมทำให้เสื่อมลงทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ จำนวนนักโทษที่แออัดยัดเยียด ก่อให้เกิดสภาพที่โหดร้าย ความบีบคั้น ความรุนแรง และความต้องการเพศเดียวกัน ซึ่งเป็นสาเหตุของความไม่สงบภายในเรือนจำหลายอย่าง นอกจากนี้ปัจจัยที่มีส่วนช่วยถึงความโหดร้ายคือ การใช้อำนาจในทางที่ผิดในทางร่างกายของผู้คุมต่อนักโทษหรือโดยนักโทษอื่นๆ การขาดดูแลทางการแพทย์ สุขอนามัยที่ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะอาหาร การขาดโอกาสการศึกษา อาชีพ การพักผ่อนหย่อนใจ ปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อนักโทษเพิ่มขึ้น ศาลมุ่งที่จะตรวจสอบสภาพเรือนจำที่มีผลกระทบต่อนักโทษในทางร่างกายและความสามารถในการตัดสินใจที่จะเลือกด้วยตนเองภายใต้ข้อกำหนดของเรือนจำที่ชอบด้วยกฎหมายโดยเห็นว่าการขาดงาน อาชีพ และรูปแบบการแก้ไขอบรมจะทำลายความสามารถในการตัดสินใจด้วยตัวเอง การปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ การไม่ทำงาน การขาดโครงการอบรมแก้ไขจะช่วยทำให้นักโทษเสื่อมลงทั้งร่างกายและจิตใจ

ในคดี Wilson ผู้พิพากษา Scalia เห็นว่ารัฐธรรมนูญไม่ได้ประสงค์ให้มีเรือนจำที่สะดวกสบายแก่การตัดสินใจเกี่ยวกับเกณฑ์ขั้นต่ำของความจำเป็นในการดำรงชีวิตเท่านั้นที่จะเป็นมูลเหตุของการละเมิดรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 และการวินิจฉัยตีความรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ไม่ควรจะเป็นไปในทางอติวิสัยของผู้พิพากษาแต่ละคน แต่ควรจะวินิจฉัยโดยอาศัยแนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹¹⁴

ผู้พิพากษา Powell วางแนวทางว่า สภาพเรือนจำจะต้องไม่ก่อให้เกิดความโหดร้าย และทำให้ได้รับความทรมานโดยไม่จำเป็น และจะต้องได้สัดส่วนถึงความรุนแรงของอาชญากรรม และการจะตัดสินว่าสภาพเรือนจำได้มาตรฐานตามข้อเรียกร้องตามรัฐธรรมนูญหรือไม่นั้น ศาลจะต้องตรวจสอบการก่อให้เกิดผลตามความเป็นจริงของสภาพเรือนจำที่ถูกคัดค้าน บนความเป็นอยู่ของนักโทษโดยศาลจะต้องใช้การสังเกต พยานผู้เชี่ยวชาญ หลักเกณฑ์และวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการแก้ไขการกระทำผิด การใช้เหตุผล รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล¹¹⁵

¹¹⁴ พัทธการณ กงอุบล. เล่มเดิม. หน้า 77-81.

¹¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 83.

3.5.1 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง

ประเทศอเมริกามีกฎหมายที่รับรองสิทธิอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง คือ ปฏิญญาอเมริกาวาด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล (American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948) และ อนุสัญญาอเมริกาวาด้วยสิทธิมนุษยชน (The American Convention on Human Rights 1969) ดังต่อไปนี้

ปฏิญญาอเมริกาวาด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล

มาตรา 1 วาด้วยเรื่องสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความปลอดภัยส่วนบุคคล “มนุษย์ทุกคนเกิดมามีสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความปลอดภัยของแต่ละบุคคล”¹¹⁶

มาตรา 2 วาด้วยสิทธิความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย “ทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย มีสิทธิและหน้าที่ที่เกิดขึ้นตามปฏิญญานี้ ปราศจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เพศ ภาษา ลัทธิ หรือปัจจัยอื่นๆ”¹¹⁷

มาตรา 25 วาด้วยสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากการจับกุมตามอำเภอใจ “ไม่มีบุคคลใดที่จะถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพของเขาได้ ยกเว้นในกรณีและตามวิธีการที่จะตั้งขึ้นตามกฎหมายที่มีอยู่ก่อน ไม่มีบุคคลใดที่จะถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพเพื่อไม่ให้บรรลุเป้าหมายของหน้าที่ในทางแพ่งอย่างบริสุทธิ์ บุคคลทุกคนที่ได้รับการลิดรอนเสรีภาพของตนทุกคนมีสิทธิตามกฎหมายที่จะสืบใ้แน่ใจโดยปราศจากการชักช้าโดยศาล และสิทธิในการสอบสวนโดยปราศจากความไม่เหมาะสมและความชักช้า นอกจากนี้เขายังมีสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในช่วงเวลาที่เขาอยู่ในความคุ้มครอง”¹¹⁸

มาตรา 26 วาด้วยสิทธิในกระบวนการทางกฎหมาย “บุคคลที่เป็นผู้ต้องหาทุกคนย่อมได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิด บุคคลทุกคนที่เป็น

¹¹⁶ American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948 Article 1 Right to life, liberty and personal security. “Every human being has the right to life, liberty and the security of his person.”

¹¹⁷ American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948 Article 2 Right to equality before law. “All persons are equal before the law and have the rights and duties established in this Declaration, without distinction as to race, sex, language, creed or any other factor.”

¹¹⁸ American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948 Article 25 Right of protection from arbitrary arrest. “No person may be deprived of his liberty except in the cases and according to the procedures established by pre-existing law. No person may be deprived of liberty for nonfulfillment of obligations of a purely civil character. Every individual who has been deprived of his liberty has the right to have the legality of his detention ascertained without delay by a court, and the right to be tried without undue delay or, otherwise, to be released. He also has the right to humane treatment during the time he is in custody.”

ผู้ต้องหาในการกระทำความผิดมีสิทธิที่จะได้รับคำแนะนำและได้รับการสอบสวนโดยศาล และตามกฎหมายต้องไม่ได้รับความโหดร้าย ความอับอาย และการลงโทษที่ผิดปกติ”¹¹⁹

มาตรา 28 ว่าด้วยขอบเขตของสิทธิของบุคคล “สิทธิของบุคคลถูกจำกัดโดยสิทธิอื่นๆ โดยความปลอดภัยของทั้งหมดและความต้องการของความสุขโดยทั่วไปและเพื่อความก้าวหน้าของประชาธิปไตย”¹²⁰

อนุสัญญาอเมริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

มาตรา 1 “(1) รัฐภาคีอนุสัญญานี้ให้การรับรองในการเคารพสิทธิและเสรีภาพได้รับการยอมรับในที่นี้ และเพื่อให้แน่ใจว่าบุคคลทุกคนอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจศาลและกฎหมาย และเต็มไปด้วยสิทธิและเสรีภาพปราศจากการแบ่งแยกด้วยเหตุผลทางด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา การเมือง และความคิดเห็นด้านอื่นๆ ชนชาติหรือสังคมดั้งเดิม ฐานะ การเกิด หรือเงื่อนไขทางด้านสังคมอื่นๆ (2) สำหรับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้ “บุคคล” หมายความว่ามนุษย์ทุกคน”¹²¹

มาตรา 2 “ที่ใดไม่มีสิทธิหรือเสรีภาพตามที่อ้างถึงตามมาตรา 1 ไม่ทำให้แน่ใจแล้วโดยการออกกฎหมาย หรือเงื่อนไขอื่นๆ รัฐภาคีจะลงมติยอมรับหากเป็นไปตามกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ และเงื่อนไขของอนุสัญญานี้ เช่นในการออกกฎหมายหรือมาตรการอื่นๆ อาจจำเป็นที่จะก่อให้เกิดสิทธิหรือเสรีภาพ”¹²²

¹¹⁹ American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948 Article 26 Right to due process of law. “Every accused person is presumed to be innocent until proved guilty. Every person accused of an offense has the right to be given an impartial and public hearing, and to be tried by courts previously established in accordance with pre-existing laws, and not to receive cruel, infamous or unusual punishment.”

¹²⁰ American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948 Article 28 Scope of the rights of man. “The rights of man are limited by the rights of others, by the security of all, and by the just demands of the general welfare and the advancement of democracy.”

¹²¹ The American Convention on Human Rights 1969 Article 1 “(1) The States Parties to this Convention undertake to respect the rights and freedoms recognized herein and to ensure to all persons subject to their jurisdiction the free and full exercise of those rights and freedoms, without any discrimination for reasons of race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, economic status, birth, or any other social condition. (2) For the purposes of this Convention, “person” means every human being.”

¹²² The American Convention on Human Rights 1969 Article 2 “Where the exercise of any of the rights or freedoms referred to in Article 1 is not already ensured by legislative or other provisions, the States

มาตรา 3 “ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย”¹²³

มาตรา 4 “(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเคารพในชีวิต สิทธินี้จะถูกคุ้มครองโดยกฎหมาย ไม่มีใครที่จะถูกลิดรอนได้ตามอำเภอใจในชีวิตของเขา”¹²⁴

มาตรา 5 “(1) ทุกคนมีสิทธิในร่างกายของเขา จิตใจ เคารพในความสมบูรณ์ของศีลธรรม (2) ไม่มีใครที่จะถูกระงับหรือทำร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือการลงโทษอย่างลดค่า หรือการรักษา มนุษย์ทุกคนที่ถูกถูกลิดรอนเสรีภาพจะได้รับการรักษาด้วยความเคารพสำหรับความสมบูรณ์ซึ่งมีอยู่เป็นปกติวิสัยของมนุษย์ทุกคน (4) ผู้ต้องหาจะได้รับความคุ้มครองในกรณีพิเศษ จะแยกจากนักโทษ และจะได้รับการรักษาอย่างเหมาะสมโดยการแยกจากนักโทษ ในสถานะที่เขายังมีได้เป็นนักโทษ (6) กางลงโทษที่ประกอบด้วยการถูกลิดรอนเสรีภาพ จะต้องมุ่งหมายสำคัญในการปฏิรูป และสังคมของผู้ต้องขัง”¹²⁵

มาตรา 7 “(1) ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและความปลอดภัย (2) ไม่มีใครที่จะถูกลิดรอนเสรีภาพทางร่างกาย (3) ไม่มีใครที่จะถูกจับกุมตามอำเภอใจหรือการจำคุก (6) บุคคลที่ถูกถูกลิดรอนเสรีภาพจะได้รับความช่วยเหลือที่เพียงพอจากศาล ศาลอาจตัดสินโดยปราศจากความชักช้าบนความถูกต้องตามกฎหมาย และจะถูกปล่อยหากการจับกุมนั้นโดยผิดกฎหมาย ในรัฐภาคีที่มีกฎหมายให้ทุกคนที่เชื่อว่าตัวเองถูกคุกคามด้วยการถูกลิดรอนเสรีภาพของตนมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลืออย่างเพียงพอจากศาล อาจตัดสินบนความถูกต้องตามกฎหมายของการ

Parties undertake to adopt, in accordance with their constitutional processes and the provisions of this Convention, such legislative or other measures as may be necessary to give effect to those rights or freedoms.”

¹²³ The American Convention on Human Rights 1969 Article 3 “Every person has the right to recognition as a person before the law.”

¹²⁴ The American Convention on Human Rights 1969 Article 4 “(1) Every person has the right to have his life respected. This right shall be protected by law and, in general, from the moment of conception. No one shall be arbitrarily deprived of his life.”

¹²⁵ The American Convention on Human Rights 1969 Article 5 “(1) Every person has the right to have his physical, mental, and moral integrity respected. (2) No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman, or degrading punishment or treatment. All persons deprived of their liberty shall be treated with respect for the inherent dignity of the human person. (4) Accused persons shall, save in exceptional circumstances, be segregated from convicted persons, and shall be subject to separate treatment appropriate to their status as unconvicted persons. (6) Punishments consisting of deprivation of liberty shall have as an essential aim the reform and social readaptation of the prisoners.”

คุกคาม การได้รับการช่วยเหลือนี้อาจไม่ถูกจำกัดหรือยกเลิก บุคคลอื่นๆ ในนามของเขามีสิทธิที่จะเยียวหาเหล่านี้”¹²⁶

มาตรา 8 “(2) บุคคลทุกคนที่เป็นผู้ต้องหาว่ากระทำผิดทางอาญาจะได้รับสิทธิในการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตราบใดที่ความผิดของเขายังไม่ได้รับการพิสูจน์ตามกฎหมาย”¹²⁷

มาตรา 11 “(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเคารพในเกียรติของเขา และยอมรับในศักดิ์ศรีของเขา (2) ไม่มีใครที่จะถูกกระทำตามอำเภอใจหรือการรบกวนที่ไม่เหมาะสมกับการใช้ชีวิตส่วนตัว ครอบครัวของเขา บ้านของเขา หรือจดหมายของเขา หรือจากการโจมตีอย่างผิดกฎหมายบนเกียรติหรือชื่อเสียงของเขา (3) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายต่อการแทรกแซงหรือการโจมตี”¹²⁸

มาตรา 24 “ทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ดังนั้นพวกเขาจะได้รับสิทธิโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย”¹²⁹

จะเห็นว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในสหรัฐอเมริกาได้ให้การรับรองสิทธิของผู้ต้องขังที่สำคัญไว้หลายประการ กล่าวโดยสรุปคือ การลงโทษอาจถือได้ว่าทารุณโหดร้าย และ

¹²⁶ The American Convention on Human Rights 1969 Article 7 “(1) Every person has the right to personal liberty and security. (2) No one shall be deprived of his physical liberty except for the reasons and under the conditions established beforehand by the constitution of the State Party concerned or by a law established pursuant thereto. (3) No one shall be subject to arbitrary arrest or imprisonment. (6) Anyone who is deprived of his liberty shall be entitled to recourse to a competent court, in order that the court may decide without delay on the lawfulness of his arrest or detention and order his release if the arrest or detention is unlawful. In States Parties whose laws provide that anyone who believes himself to be threatened with deprivation of his liberty is entitled to recourse to a competent court in order that it may decide on the lawfulness of such threat, this remedy may not be restricted or abolished. The interested party or another person in his behalf is entitled to seek these remedies.”

¹²⁷ The American Convention on Human Rights 1969 Article 8 “(2) Every person accused of a criminal offense has the right to be presumed innocent so long as his guilt has not been proven according to law.”

¹²⁸ The American Convention on Human Rights 1969 Article 11 “(1) Everyone has the right to have his honor respected and his dignity recognized. (2) No one may be the object of arbitrary or abusive interference with his private life, his family, his home, or his correspondence, or of unlawful attacks on his honor or reputation. (3) Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.”

¹²⁹ The American Convention on Human Rights 1969 Article 24 “All persons are equal before the law. Consequently, they are entitled, without discrimination, to equal protection of the law.”

ผิดปกติ ถ้าการกระทำนั้น ไร้มนุษยธรรมหรือกระทบกระเทือนต่อจิตสำนึกของบุคคล การลงโทษ อาจถือว่าทารุณโหดร้าย และผิดปกติ ถ้าการลงโทษนั้นไม่ได้สัดส่วนกับความผิดที่ถูกลงโทษ หรือ การลงโทษนั้นรุนแรงเกินกว่าความผิดที่ได้กระทำ ศาลอาจเห็นว่าเป็นการใช้มาตรการลงโทษบาง ประการที่ฝ่าฝืนกฎหมาย หรือถ้าการลงโทษนั้นรุนแรงเกินความจำเป็นในการบรรลุเป้าหมายของ งานราชทัณฑ์ที่ถูกต้องตามค่านองคลองธรรมก็ตาม โดยให้คำนึงถึงความยุติธรรมและมนุษยธรรม

3.5.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ

แนวความคิดในการกำหนดสิทธิและเสรีภาพ และขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพที่เป็น ลายลักษณ์อักษรเป็นแนวความคิดมาจากประเทศทางตะวันตก โดยประเทศสหรัฐอเมริกาเป็น ประเทศแรกที่บัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร แม้ต่อมามีบทบัญญัติอยู่เพียงไม่กี่มาตราที่ แก้ไขเพิ่มเติมและยังคงใช้ได้ ในสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งพัฒนาการทางสังคมของสหรัฐอเมริกาได้ แสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสนใจต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนมาก นอกจากนี้แล้ว รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกายังเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ ให้กับหลายประเทศในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชน

โครงสร้างของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็น เนื้อหาของรัฐธรรมนูญที่มีมาตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญครั้งแรกในปี ค.ศ.1787 และส่วน ที่สอง เป็นบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (Amendment) ซึ่งนับจนถึงปัจจุบันมีการแก้ไข เพิ่มเติมรวม 27 ครั้ง ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงส่วนที่สองซึ่งเป็นบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สหรัฐอเมริกา (Amendment) การแก้ไขครั้งสำคัญเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1-10 ที่เป็นการแก้ไข รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ หรือที่เรียกกันว่า Bill of Rights ซึ่งได้รับการให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ.1791 โดยการแก้ไขแต่ละครั้งมีสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในการใช้เครื่องพันธนาการ สรุปได้ดังนี้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 “สิทธิของประชาชนที่จะมีความปลอดภัยในร่างกาย เภศสถาน และทรัพย์สินของตน บรรดาสิทธิดังกล่าวจะถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีเหตุอันควร มิได้”

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 “ระเบียบเกี่ยวกับการฟ้องศาล การสอบสวน และการลงโทษ (สิทธิทางกฎหมาย) เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน”

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 8 “สิทธิในเรื่องค่าประกันหรือค่าปรับ ห้ามการกำหนดสูงเกิน ควรและห้ามการลงโทษที่โหดร้ายและผิดปกติวิสัย”¹³⁰

¹³⁰ ประเสริฐ สุขสบาย. (2550). “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา.” วารสารกฎหมาย ปกครอง, ปีที่ 24, ตอนที่ 2. หน้า 77-80.

สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา นั้นมีลักษณะเฉพาะที่พิเศษแตกต่างจากรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรอื่นๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง เนื่องจากมิได้ถูกตราขึ้นมาตั้งแต่ต้นพร้อมกับบทบัญญัติในส่วนอื่นๆ ของรัฐธรรมนูญ แต่ปรากฏอยู่ในบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ โดยสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญที่สำคัญอยู่ในมาตรา 1-10 ที่เรียกว่า Bill of Rights ของบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นภายหลังที่รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาเจ็ดมาตราแรกได้ประกาศใช้ไม่นาน นอกจากนั้นก็ยังมียกขัตติภาพอื่นๆ ที่ติดตามมาจากบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหลังจากนั้น บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิต่างๆ หรือ Bill of Rights นี้เป็นบทบัญญัติที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งแรก ซึ่งมัลลันนอร์ธคาโรไลนาเป็นผู้เสนอขึ้นในระหว่างที่ร่างรัฐธรรมนูญกำลังถูกส่งไปขอการรับรองจากมลรัฐต่างๆ ในปีค.ศ. 1787 โดยบทบัญญัติเหล่านี้ได้รับความเห็นชอบทั้ง 10 มาตราพร้อมกันจากสภาองเกรสในเดือนกันยายน ค.ศ. 1789 และได้รับสัตยาบันจาก 11 รัฐ ภายในปีค.ศ. 1791

สาเหตุซึ่งเป็นที่มาของการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้มาจากการคัดค้านรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นในระยะแรกที่ส่วนใหญ่แล้วไม่ได้มาจากผู้ที่ไม่เห็นด้วยที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้รัฐบาลกลาง แต่มาจากรัฐบุรุษผู้ที่รู้สึกว่าจะต้องมีการระบุสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนไว้ให้แน่ชัด คนหนึ่งในกลุ่มนี้ได้แก่ จอร์จ เมสัน ผู้ร่างคำประกาศสิทธิแห่งเวอร์จิเนีย ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกเริ่มของกฎหมายสิทธิพลเมือง เมื่อครั้งเป็นผู้แทนเวอร์จิเนียในการประชุมร่างรัฐธรรมนูญ เมสันปฏิเสธไม่ยอมลงนามในรัฐธรรมนูญเพราะเขารู้สึกว่าสิทธิส่วนบุคคลไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร การคัดค้านของเมสันเกือบจะทำให้รัฐเวอร์จิเนียไม่ยอมให้สัตยาบัน รัฐแมสซาชูเซตส์ได้วางเงื่อนไขการให้สัตยาบันว่า ให้เพิ่มเติมการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลเข้าไปด้วย เมื่อสภาองเกรสเปิดประชุมสมัยแรกต่างมีความเห็นเกือบเป็นเอกฉันท์ว่าสมควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ¹³¹

เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชาวอเมริกาที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว พบว่ามีการกำหนดสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างค่อนข้างครอบคลุมเกือบทุกด้าน โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพตามพัฒนาการของรัฐ และเงื่อนไขในการรวมกันเป็นสหพันธรัฐตามช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไป นอกจาก Bill of Rights ทั้ง 10 มาตราแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกายังกำหนดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ในมาตราอื่นๆ ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งต่อๆ มา ซึ่งพอจะสรุปขอบเขตของบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาดีในการใช้เครื่องพันธนาการตามกฎหมายรัฐธรรมนูญได้ดังนี้ คือ การแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 4 ในปี ค.ศ. 1787-1791 มาตรา 4

¹³¹ แหล่งเดิม. หน้า 82-83.

“ประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพในความปลอดภัยทางร่างกาย” และการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 8 ในปี ค.ศ. 1787-1791 มาตรา 8 “ประเด็นเรื่องสิทธิที่จะไม่ได้รับการลงโทษอย่างโหดร้ายและทารุณหรือผิดปกติวิสัย” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาในหมวดว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีหรือหลักสิทธิมนุษยชน นับเป็นหมวดสำคัญที่กำหนดถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมี หรือที่เรียกกันว่า “หลักสิทธิมนุษยชน” (Human Right) โดยที่มาตราที่กำหนดถึงสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาหลายมาตรา และมีการกำหนดไว้หลายเรื่อง อาทิ มาตรา 4 กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยโดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ในทางร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินของอื่นใด ในขณะที่เดียวกันมาตรา 4 ก็ยังระบุอีกด้วยว่า สิ่งต่างๆ ข้างต้นนี้จะต้องไม่ถูกละเมิดโดยการถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีเหตุผลอันควร การออกหมายเพื่อการค้นหรือยึดจะกระทำไม่ได้ ยกเว้นแต่จะมีเหตุอันควรเชื่อถือ นอกจากนี้ ยังต้องระบุสถานที่ที่จะค้นหรือบุคคลที่จะจับกุมหรือสิ่งที่จะยึดไว้ในหมายนั้นด้วย หลักประกันในสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาที่มตรัฐหนึ่งรัฐใดจะละเมิดมิได้ ได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 14 ข้อ 1 ว่า มลรัฐใดจะออกกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายที่เป็นการตัดทอนเอกสิทธิ์ หรือความคุ้มกันที่พลเมืองสหรัฐจะพึงได้รับไม่ได้ นอกจากนี้ยังระบุอีกด้วยว่า มลรัฐใดจะลดรอนสิทธิในชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคล โดยไม่ชอบด้วยกระบวนการแห่งความเป็นธรรมตามที่กฎหมายกำหนด หรือปฏิเสธไม่ให้บุคคลใดที่อยู่ในเขตอำนาจได้รับความคุ้มครองแห่งกฎหมายโดยเท่าเทียมกันไม่ได้¹³²

สิทธิและเสรีภาพทางกระบวนการยุติธรรมและการศาลนั้น มีอยู่หลายบทและหลายมาตรา โดยมีบทบัญญัติที่สำคัญในเรื่องการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย หรือผิดปกติวิสัยจะกระทำมิได้ หลักการนี้ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 8 หมวดแก้ไขเพิ่มเติมดังที่กล่าวมาแล้ว

สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกามีการให้หลักประกันไว้หลายเรื่อง แต่ในบางเรื่องอาจยังไม่ได้มีการกำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด อาจจะต้องด้วยเหตุผลที่ยังไม่เคยปรากฏเหตุการณ์ที่เป็นเหตุจำเป็นให้ต้องมีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมาย หรือไม่สามารถระบุสิทธิหน้าที่และเสรีภาพทั้งหมดไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงได้สร้างกลไกเพื่อเป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนดังกล่าวด้วยการกำหนดไว้ในมาตรา 10 ว่า “บรรดาอำนาจที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติมอบหมายให้เป็นของสหพันธรัฐ หรือที่ได้ห้ามมลรัฐไม่ให้อำนาจนั้น ให้สงวนไว้แก่มลรัฐต่างๆ หรือแก่ประชาชน” ข้อบัญญัติดังกล่าวนี้ นับเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยในการป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในอนาคตว่าหากสิทธิ

¹³² แหล่งเดิม. หน้า 85-91

เสรีภาพ หรืออำนาจใดไม่มีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้มอบหมายให้เป็นของมลรัฐหรือของประชาชน หมายความว่า อำนาจหน้าที่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตมีแนวโน้มว่าจะเป็นของประชาชนและมลรัฐต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นของสหพันธรัฐ อย่างไรก็ตามสหพันธรัฐก็สามารถกำหนดให้อำนาจที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านั้นเป็นของสหพันธรัฐได้ โดยการกำหนดมอบอำนาจเหล่านั้นให้เป็นของสหพันธรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญ การกำหนดเงื่อนไขไว้เช่นนี้นับเป็นหลักประกันที่ดี เพื่อเป็นการป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขตของรัฐบาลสหพันธรัฐ และเพื่อผดุงสิทธิและอำนาจของมลรัฐต่างๆ ในขณะเดียวกันก็เป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนได้อีกทางหนึ่งด้วย¹³³

3.6 ประเทศไทย

การราชทัณฑ์ของประเทศไทย มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสังคมการเมืองและสภาพเศรษฐกิจในยุคต่างๆ มาเป็นลำดับ ที่ผ่านมาในยุคก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการเรือนจำได้สังกัดอยู่ตามส่วนราชการต่างๆ สอดคล้องกับการปกครองแบบจตุสดมภ์ คือ แบ่งเป็นเรือนจำกรุงเทพ และเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก เรือนจำในกรุงเทพมี 2 ประเภท คือ “คุก” เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป อยู่ในสังกัดกระทรวงนครบาล ส่วน “ตะราง” ใช้เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษต่ำกว่า 6 เดือน หรือนักโทษที่มีไข้หรือผู้ร้าย สังกัดกระทรวง ทบวง กรม ที่บังคับกิจการนั้นๆ ส่วนการเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอกมีที่คุมขังผู้ต้องโทษเรียกว่า “ตะราง” การคุมขังอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการเมืองหรืออาจส่งต่อไปกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม รับตัวไปคุมขังแล้วแต่กรณี

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในยุคนี้ได้มีการปรับปรุงระเบียบราชการใหม่ โดยโปรดให้สร้างคุกใหม่ขึ้นเรียกว่า “กองมหันตโทษ” และให้สร้างตะรางใหม่เรียกว่า “กองลหุโทษ” ซึ่งสมัยนั้นรวมเรียกว่า “กรมนักโทษ” สังกัดกระทรวงนครบาล และในปี พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) ได้ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตรากฎหมายคือ “พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ” ขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรือนจำเป็นไปอย่างเรียบร้อยยิ่งขึ้น ต่อมาเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตรากฎหมายคือ “พระราชบัญญัติจัดตั้งกรมราชทัณฑ์” โดยมีพระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา (จำ ฦ ป้อมเพชร) เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก

ในปี พ.ศ. 2496 ได้เกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงยุบกรมราชทัณฑ์และให้ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม และต่อมาได้โอนกรมราชทัณฑ์ไปเป็นแผนกหนึ่ง สังกัดกระทรวงมหาดไทย ภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การ

¹³³ แหล่งเดิม. หน้า 93-94.

ราชทัณฑ์ได้ยกฐานะเป็นกรมราชทัณฑ์ และมีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการปฏิรูประบบราชการ จึงได้โอนย้ายกรมราชทัณฑ์กลับมาสังกัดกระทรวงยุติธรรม จนถึงปัจจุบัน¹³⁴

“โทษจำคุก”¹³⁵ เป็นโทษทางร่างกายอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดเสรีภาพของบุคคลผู้ต้องโทษตามคำพิพากษาของศาลให้จำคุก หลักฐานที่พบในอดีตกฎหมายตราสามดวงในกฎหมายดังกล่าวได้เรียกสถานที่คุมขังต่างๆ ได้แก่ ตรุ เรือนจำ คุก ตะราง เป็นต้น และแบ่งการลงโทษจำคุกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกไม่มีกำหนดระยะเวลา กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดอุกฉกรรจ์มีลักษณะร้ายแรง และโดยส่วนใหญ่จะบัญญัติไว้ควบคู่กับโทษประหารชีวิต ในกฎหมายเก่าใช้คำว่า “จำได้ตรุไว้ โดยยถากรรม” หรือใช้คำว่า “แต่ให้เอาตัวจำตรุไว้จนตาย” หรือใช้คำว่า “เอาตัวจำไว้ ณ คุกจนกว่าจะตาย” กฎหมายเก่าที่บัญญัติถึงความผิดที่มีโทษจำคุกและมีการลงโทษจำคุกตลอดชีวิต เช่น พระอัยการเบ็ดเสร็จ พระอัยการลักษณะโจร หรือพระอัยการอาญาหลวง เป็นต้น

2) จำคุกแบบที่มีกำหนดระยะเวลา กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดทุกอย่าง เว้นแต่ความผิดลหุโทษบางลักษณะที่มีโทษปรับสถานเดียว อันมีลักษณะของโทษเบาที่สุด ในทางอาญา การลงโทษจำคุกมีกำหนดระยะเวลาดังแต่ 15 วัน 1 เดือน 2 เดือน 3 เดือน จนกระทั่ง 3 ปี การลงโทษจำคุกในสมัยนั้นมักจะมีโทษอย่างอื่นพ่วงเข้าไปด้วย เช่น ให้ทวนด้วยลวดหนังหรือไม้หวาย แล้วจึงเอาไปใส่คุก หรือบางครั้งให้เอาขึ้นขาค้างประจานก่อนแล้วจึงเอาไปใส่คุก กฎหมายเก่าที่บัญญัติลักษณะความผิดที่มีโทษจำคุกโดยมีกำหนดเวลา ได้แก่ กฎมณเฑียรบาล ซึ่งตราขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2001 พระอัยการลักษณะวิวาทคดีอาญา พระอัยการลักษณะโจร เป็นต้น ผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกต้องเสียค่าธรรมเนียมอีกครั้งด้วย คือต้องเสียค่าธรรมเนียมให้รัฐทั้งขาเข้าและขาออกจากคุคนั้นเอง

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงของราชการที่ 5 สถานที่คุมขังในกรุงเทพมหานครและการเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก ทำนองเดียวกันกับการที่ได้จัดแบ่งอยู่ในสมัยนี้ หรือที่เรียกว่า ราชการบริหารส่วนกลาง และราชการบริหารส่วนภูมิภาค

การเรือนจำในกรุงเทพมหานคร มีชื่อเรียก 2 อย่าง คือ

1) คุก ในสมัยนั้นมีอยู่ 2 แห่ง คือ คุกที่ตั้งอยู่หน้าวัดพระเชตุพน ตรงที่ตั้งกรมการรักษาดินแดนขณะนี้ ภาษาชาวบ้านทั่วไปเรียกคุคนี้นี้ว่า “คุกหน้าวัดโพธิ์” และอีกแห่งหนึ่งคือ “คุกหน้าวัง”

¹³⁴ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 23-24.

¹³⁵ กรมราชทัณฑ์, (2525). ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี. หน้า 69.

ตั้งอยู่หน้าวัดชนะสงครามได้กำหนดท้องที่สมัยนั้นเป็นแขวง อำเภอ พระราชวังบวรฯ ปัจจุบันที่เป็นแขวงตลาดยอด เขตพระนคร

2) ตะราง ในพระนครศรีอยุธยานั้นใช้เป็นที่คุมขังนักโทษที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนลงมาและนักโทษที่มีใจโจรผู้ร้าย รวมถึงผู้ที่กระทำผิดพระราชอาญาที่ขังไว้ระหว่างพิจารณาอรรถคดีด้วย ตะรางมีอยู่หลายแห่งซึ่งสังกัดอยู่ตามกระทรวง ทบวง กรม ที่บังคับบัญชากิจการนั้นๆ สาเหตุที่ตะรางต่างๆ แยกย้ายกันไปสังกัดในกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ กันนี้ ก็โดยเหตุที่การศาลสถิตยุติธรรมในสมัยก่อน ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) ได้แยกย้ายกันอยู่ในกรมต่างๆ ดังนี้คือ ศาลนครบาล ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวา ศาลต่างประเทศ ศาลราชตระกูล ศาลมรดก ศาลสรรพากร ศาลธรรมการ ศาลกรมวัง ศาลอาญานอก ศาลอุทธรณ์ กรมมหาดไทย ศาลกรมนา รวมศาลฎีกาด้วย เป็น 16 ศาล

การเรือนจำหัวเมืองชั้นนอก เรือนจำในหัวเมืองชั้นนอกก่อนร.ศ. 110 ได้แบ่งเจ้าสังกัดออกเป็นหัวเมืองฝ่ายใต้ขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหม มีสมุหกลาโหมเป็นผู้บัญชาการหัวเมืองฝ่ายเหนือขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย มีสมุหนายกเป็นผู้บัญชาการ (เรียกว่ามหาดไทยฝ่ายเหนือ) ยกเว้นเรือนจำในเขตมณฑลกรุงเทพฯ เช่น เรือนจำจังหวัดปทุมธานี นนทบุรี ชัยบุรี มินบุรี นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) สมุทรปราการขึ้นอยู่ในกระทรวงนครบาล ทั้งนี้เพราะเป็นแบบฉบับการปกครองแผ่นดินในสมัยนั้น (พ.ศ. 2325-2411)¹³⁶

ในการปฏิบัติต่อนักโทษในสมัยโบราณกระทำกันอย่างรุนแรง เนื่องจากเน้นวัตถุประสงค์ในทางแก้แค้น ซึ่งจะปฏิบัติต่อนักโทษในลักษณะที่โหดร้ายทารุณ ขาดศีลธรรมและมนุษยธรรม อีกทั้งยังอาจถูกจองจำด้วยเครื่องพันธนาการอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย ในประเทศอื่นๆ ก็ได้ปฏิบัติทำนองเดียวกัน แต่ได้มีวิวัฒนาการในทางที่ดีขึ้นในระยะเวลาต่อมาโดยเปลี่ยนไปในทางแก้ไขยิ่งกว่าการแก้แค้น เมื่อปรัชญาในการลงโทษได้เปลี่ยนแปลงไปปัจจัยในการเกื้อหนุนความเป็นอยู่ของนักโทษก็ค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ ผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกต้องเสียค่าธรรมเนียมที่เรียกว่า “ค่าธรรมเนียมนักโทษ” และเมื่อถึงกำหนดเวลาจะพ้นโทษก็ต้องเสียค่าธรรมเนียมอีกครั้งด้วย คือต้องเสียค่าธรรมเนียมให้รัฐทั้งขาเข้าและขาออกจากคุกดังที่กล่าวมาแล้ว ในยุคก่อนมีการใช้เครื่องพันธนาการเป็นเครื่องลงโทษ เครื่องทรมานและเครื่องจองจำเพื่อป้องกันการหลบหนีของนักโทษได้ใช้กันอย่างแพร่หลายตั้งแต่สมัยต้นกรุงศรีอยุธยาแบ่งออกได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่ เครื่องพันธนาการ เครื่องทรมานเกี่ยวกับจารีตนครบาล และเครื่องลงทัณฑ์เกี่ยวกับการประหารชีวิต นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วยังมี “เครื่องทรมาน” ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในกฎหมายตราสามดวงที่ใช้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่

¹³⁶ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 24-25.

สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ใช้เป็นวิธีการไต่สวนความทุกข์ทรมานเพื่อให้รับสารภาพ เครื่องทรมานมีหลักฐานปรากฏอยู่ในบัญชีของพิพิธภัณฑการราชทัณฑ์ เช่น ไม้บีบเหล็ก ไม้บีบขมับ ไม้ดอกเล็บ หีบทรมาน เป็นต้น

ชีวิตความเป็นอยู่ในคุกหรือตะรางนั้น เมื่อมีการรับนักโทษเข้ามาในคุกสมัยก่อนเรียกว่า “การขึ้นคุก” จะมีหมายมาพร้อมกับนักโทษ เจ้าหน้าที่ต้องลงบัญชีประวัตินักโทษ นักโทษที่เข้าพนักงานรับไว้วันนั้น จะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) จำพวกครุโทษ เป็นนักโทษที่เข้าใหม่ นักโทษจำพวกนี้ต้องทำงานหนัก จะต้องจำตรวนที่ข้อเท้ากับวงแหวนที่คอ ที่วงแหวนให้ห้อยฉลากไม้ทาสีดำแขวนด้วยห่วงเหล็ก จารึกหมายเลขประจำนักโทษ ประเภทนักโทษ วัน เดือน ปีที่ขึ้นคุก และกำหนดโทษ

2) จำพวกมัธยโทษ ได้แก่พวกนักโทษที่มีความอดสาหัสทำงานด้วยความเพียร มีกิริยาจาเรียบร้อย เป็นนักโทษพวกครุโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

3) จำพวกหลุโทษ เป็นพวกที่คัดเลือกเลื่อนมาตากพวกมัธยโทษ ไม่ต้องจำตรวนและวงแหวน แต่ต้องแต่งเครื่องนุ่งห่มนักโทษ และฉลากไม้ที่ระบุหมายเลขประจำตัว ประเภท วัน เดือน ปีที่ขึ้นคุก กำหนดโทษ และวันพ้นโทษ ให้แขวนไว้ที่เอว

นอกจากนักโทษ 3 จำพวกนี้แล้ว ยังมีนักโทษที่มีคำสั่งพิเศษ นักโทษหญิง นักโทษวัยรุ่น นักโทษเสียจริตและนักโทษต้องโทษประหารชีวิต จะต้องแยกขังไว้ต่างหาก ไม่ให้ปะปนกับนักโทษประเภทอื่น

การกินอยู่หลับนอน นักโทษต้องนอนบนพื้นไม้ มีผ้าไม้เดียววางข้างบนยกพื้นขึ้นอีกชั้นหนึ่งสำหรับหนุนศีรษะ มีการเข้านอนเป็นเวลาห้ามส่งเสียงดังอีกทีก็ หรือทะเลาะวิวาทกัน การใช้แรงงานผู้ต้องขังและการฝึกวิชาชีพ ในสมัยโบราณการใช้แรงงานนักโทษนั้นถือเป็นโทษอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้ควบคู่กันไปกับการจำคุก เช่น ทำความสะอาดสถานที่ราชการ ทำถนนหลวง ทำการต่อเรือรบ ซึ่งการใช้แรงงานนักโทษสมัยนั้นเป็นประโยชน์ต่อราชการแผ่นดิน

ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ การใช้แรงงานนักโทษเป็นไปเพื่อประโยชน์ราชการแผ่นดินเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่นั้นผลประโยชน์ตกอยู่แก่เจ้าพนักงานผู้คุม และเจ้าขุนมูลนายที่มีอำนาจบังคับบัญชา ในสมัยนั้นนักโทษต้องเสียค่าธรรมเนียมด้วย ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริให้สร้างคุกและตะรางใหม่ มีแนวความคิดที่จะปฏิรูปการใช้แรงงานของนักโทษให้เป็นประโยชน์ต่อราชการแผ่นดิน มิใช่เพื่อประโยชน์ของผู้คุมที่ไม่ได้มีการเกื้อหนุนประโยชน์แผ่นดิน จึงได้ดำริต่อไปให้ผลประโยชน์ที่ได้จากนักโทษทำงานนั้นจัดให้เป็นของแผ่นดินทั้งสิ้นและนักโทษมิให้เสียค่าธรรมเนียม ฝ่ายเจ้าพนักงานเมื่อมิได้รับผลประโยชน์ใดๆ จากนักโทษจึงจัดให้มีเงินเดือนพอสมควรแก่เจ้าหน้าที่และนักโทษจะได้รับพระราชทานการเลี้ยงดู

อาหาร เครื่องนุ่งห่ม โดยมีต้องให้ญาติพี่น้องติดตามมาส่งหรือทำงานด้วยฝีมือเป็นค่าไฟ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในระหว่างที่ต้องพระราชอาญาจำคุก และความมุ่งหมายในการใช้แรงงานนักโทษมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการ คือ

1) เพื่อเป็นการประหยัดรายจ่ายของรัฐบาลให้น้อยลง เช่น การสืเข้าซ่อมมือ การหุงหาอาหารเลี้ยงนักโทษ เป็นต้น

2) เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่แผ่นดิน

3) เพื่อทุนรายจ่ายที่รัฐบาลจะต้องจ่ายในกิจการของเรือนจำ เช่น รับจ้างทำสิ่งของ และทำการประดิษฐ์กรรมจำหน่าย แล้วเอาค่าไถ่นั้นใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆของเรือนจำ

4) เพื่อเป็นการลงโทษ เพราะถือว่านักโทษที่ทำงานนั้นเป็นอาชญาอย่างหนึ่ง

การพระราชทานอภัยโทษเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งแห่งอำนาจอธิปไตย ในประเทศไทยสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากได้มีการแก้คำพิพากษาลงโทษประหารชีวิตแล้ว ยังมีพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษไม่ว่าโทษชนิดใดๆหรือจะทรงลงโทษให้บางส่วนก็ได้ แม้เมื่อหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐธรรมนูญรับรองพระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์โดยชัดว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ”¹³⁷

ปัจจุบันนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาในการบริหารกิจการเรือนจำและการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎกระทรวง ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และมีการนำข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทำให้การบริหารงานเรือนจำมีความเป็นสากลและทัดเทียมนานาชาติมากขึ้น และผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่ดีตามสิทธิที่เขาพึงได้รับ อีกทั้งการราชทัณฑ์ในปัจจุบันเห็นว่าการลงโทษด้วยวิธีการทำให้ทรมานและไม่เอาใจใส่ต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังดังเช่นในสมัยโบราณนั้นไม่เป็นผลดีในการป้องกันอาชญากรรม และผิดหลักมนุษยธรรม จึงมีการเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้มีมนุษยธรรม ไม่เหยียดหยาม และให้ความเมตตากรุณาแก่ผู้กระทำผิดโดยจัดสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตและได้รับความสุขพอสมควรแก่ฐานะ เพราะเมื่อมีการคุมขังผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำย่อมทำให้ผู้ต้องขังหมดอิสรภาพและขาดเสรีภาพบางประการอยู่แล้ว ทั้งยังต้องอยู่ในวินัยและข้อบังคับต่างๆ ของเรือนจำจึงถือเป็นการลงโทษต่อบุคคลนั้นแล้ว

ปัจจุบันบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองในเรื่องสิทธิ

¹³⁷ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 26-28.

เสรีภาพของบุคคลอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งบัญญัติรับรองสถานะของผู้ต้องขังที่สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ดังเช่นบทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” ส่งผลให้เจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ประเทศไทยมีหลักการเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ว่าบุคคลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด เมื่อศาลยังมิได้พิพากษานักโทษใดเป็นผู้กระทำความผิด ย่อมเป็นการมิชอบที่จะคุมขังบุคคลนั้นไว้อันเป็นการลดทอนเสรีภาพ แต่ถ้าจำเป็นจะต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ จะต้องมิใช่การเอาตัวไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องเป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็นตามกฎหมายเท่านั้น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการบังคับกับผู้ที่ถูกกล่าวหาได้เลยแล้ว การดำเนินคดีอาญาของรัฐย่อมไม่อาจกระทำได้ หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ที่ถูกกล่าวหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น กระบวนการในการดำเนินคดีอาญามี 2 ขั้นตอน คือ การดำเนินคดีอาญาขึ้นกำหนดคดี กล่าวคือการดำเนินการของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาล และการดำเนินคดีขึ้นบังคับคดี กล่าวคือการบังคับตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล โดยการที่ศาลออกหมายจำคุกตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้น และแจ้งไปยังเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ต้องบังคับโทษ กล่าวคือ เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ จากนั้นก็เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ที่จะบังคับโทษตามคำพิพากษาและหมายบังคับคดีนั้นต่อไป กระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นสุดท้ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องในส่วนนี้คือเรื่องของการบังคับโทษ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นการจัดการกับผู้กระทำความผิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาล เพื่อแก้ไขและปรับปรุงบุคคลผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างปกติสุข กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษนั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวกับการบังคับโทษ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจะกำหนดลักษณะและวิธีการบังคับโทษจำคุก โทษกักขัง และกำหนดลักษณะวิธีการเพื่อความปลอดภัยชนิดที่จำกัดเสรีภาพที่กระทำในเรือนจำ และทัณฑสถานทั้งหลาย กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่ใช้บังคับในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงซึ่งออกมาโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว¹³⁸ และภาครัฐได้เห็นความสำคัญในการบังคับโทษ จึงได้จัดตั้งองค์กรภาครัฐขึ้นมาดูแลงานด้านนี้คือ “กรมราชทัณฑ์” โดยมีความประสงค์

¹³⁸ คณิต ณ นคร ข. (2543). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 30.

เพื่อที่จะแก้ไขบุคคล ผู้ที่กระทำความผิด ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการของการบังคับโทษแล้วบุคคลนั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากผู้กระทำความผิดหรือผู้ร้ายให้กลับกลายเป็นคนที่ดีพอที่จะกลับเข้าสู่สังคมและดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างปกติสุข ไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด มิได้มุ่งที่จะลงโทษหรือซ้ำเติมผู้กระทำความผิดเท่านั้น¹³⁹

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยที่นำมาใช้ปัจจุบันมีกฎหมายที่สำคัญ 3 ส่วนด้วยกัน คือกฎหมายส่วนที่เป็นอาญาสารบัญญัติ ส่วนที่เป็นอาญาวิธีสบัญญัติ และส่วนอาญาบังคับโทษ กล่าวคือ

กฎหมายอาญาสารบัญญัติ¹⁴⁰ จะเป็นกฎหมายที่มีภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม มีภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด รวมตลอดทั้งคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำซึ่งอาจได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา รวมตลอดทั้งพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา เป็นต้น

กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ¹⁴¹ มีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะพิสูจน์ค้นหาความจริง มีภารกิจในการทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับและทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลอย่างจริงจัง ซึ่งอาจได้แก่ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

กฎหมายอาญาบังคับโทษ มีภารกิจในการบังคับโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ โดยมุ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลและคืนคนดีสู่สังคม ซึ่งอาจได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 เป็นต้น

ในการบังคับโทษจำคุกผู้ต้องขังต้องสามารถที่จะดำเนินชีวิตอนาคตโดยปราศจากความผิดอาญาอย่างมีความรับผิดชอบในทางสังคม การบังคับโทษต้องตอบสนองการคุ้มครองสาธารณะต่อการกระทำความผิดในต่อไปด้วย¹⁴²

ปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหรือนักโทษเด็ดขาดอันคำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค โดยมุ่งประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดเหล่านี้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการ

¹³⁹ ธาณี วรภัทร์. (2545). “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ.” จุลสารคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ 4, ตอนที่ 1. หน้า 8-9.

¹⁴⁰ คณิต ณ นคร ข. เล่มเดิม. หน้า 31-35.

¹⁴¹ คณิต ณ นคร ก. เล่มเดิม. หน้า 32-34.

¹⁴² ธาณี วรภัทร์. (2548). “ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ 5, ตอนที่ 2. หน้า 59.

กระทำความผิด และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นการลงโทษจำคุก จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ นักโทษทุกคนมีโอกาสดับเข้าสู่สังคม การลงโทษอย่างมีเหตุผลย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำความผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่เขาย่อมลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคต อันเป็นการคุ้มครองสังคม เพราะเมื่อเป็นที่แน่ชัดแล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดในส่วนของการบังคับโทษก็จำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขชนิดต่างๆตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่างๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษคนนั้น ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติแล้ว จึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคม และยังเป็นการปรับปรุงแก้ไข บำบัดพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย โดยมุ่งยกระดับสามัญสำนึก และพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิด ให้ขึ้นมาสู่ระดับปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติสัมพันธ์ที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสียและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน เพื่อผลสุดท้ายคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

แต่อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบันยังมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ¹⁴³ 1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนี้มาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนกลับมา และปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นทำได้ยาก 2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติดีกว่าคนทั่วไป ตามหลักของเบนเทม (Bentham) ที่เรียกว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนโดยทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางานในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปเห็นได้ว่าขัดกับหลักการแก้ไขฟื้นฟู 3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสม

¹⁴³ นพธิ จิตสว่าง. (ม.ป.ป.). *หลักทัณฑวิทยา*. หน้า 30-31.

สำหรับผู้กระทำผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำผิดไปเพราะอารมณ์ชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ให้เกิดการซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำผิดที่เคยกระทำผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้วหรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดติดนิสัย โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวจะยอมเป็นไปได้น้อย ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

ส่วนวิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขัง กล่าวคือ ในระหว่างการคุมขังนั้นก็ควรมีการปรับปรุงและอบรมให้ดีขึ้น เพื่อที่จะได้ไม่เกิดกระทำผิดขึ้นอีก และสามารถที่จะงดเว้นไม่กระทำผิดขึ้นอีกด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งอาจได้แก่ 1) การฝึกหัดอาชีพ เป็นการสร้างทักษะในการประกอบอาชีพด้านต่างๆ ให้ผู้ถูกคุมขัง และยังเป็นการสร้างรายได้ 2) การศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่ และเมื่อพ้นจากการคุมขังจะสามารถนำวิชาความรู้ดังกล่าวไปประกอบอาชีพได้ เช่น เรียบจบปริญญาตรี เป็นต้น 3) การอบรมทางศาสนาและศีลธรรม เป็นการทำให้ผู้ถูกคุมขังรู้สึกชอบชั่วดี แยกผิดแยกถูกได้ด้วยตนเอง 4) การรักษาพยาบาลทางกายและหรือทางจิตใจที่เป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำความผิด ให้การรักษาเพื่อแก้ไขความผิดปกติ

การแก้ไขสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะครอบครัวของผู้ถูกคุมขัง เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวมีความเข้าใจผู้กระทำผิดดีขึ้น และมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปรับตัวของผู้กระทำผิดให้ความคิดให้เข้าสังคมได้อันจะยังให้เกิดความรักความเข้าใจ และความอบอุ่นในชีวิตความเป็นอยู่ของผู้กระทำผิดและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และการให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ อาจได้แก่การให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิตและให้ความช่วยเหลือในด้านอาชีพ รวมตลอดทั้งการให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ซึ่งอาจมาจากการทำงานในระหว่างถูกคุมขัง หรือจากภาครัฐ หรือจากที่อื่นๆ ในการใช้จ่ายก่อนที่จะมีงานทำและมีรายได้¹⁴⁴

ดังนั้นกรมราชทัณฑ์จึงต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับสวัสดิการต่างๆตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายตามสมควรแก่สภาพ เช่น การให้ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล การจัดให้มีการออกกำลังกาย การให้สิทธิติดต่อกับบุคคลภายนอก การให้บริการด้านความบันเทิงต่างๆ และการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชีวิตในเรือนจำไม่แตกต่างจากการดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกมากนักและทำให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติอย่างเช่นที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน ส่งผลให้ผู้ต้องขังผ่อนคลายความตึงเครียดที่ต้องถูกจำกัดอิสรภาพอยู่ในเรือนจำ และเป็นผลดีต่อการฝึกอบรมผู้ต้องขังให้ได้รับผลสมบูรณ์ ดังที่กรมราชทัณฑ์มีนโยบายในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยการให้การศึกษอบรม และการฝึกอาชีพแก่ผู้ต้องขังเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถ

¹⁴⁴ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 68-69.

พัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งด้านจิตใจ ความรู้ ความสามารถให้กลับตัวเป็นคนดีมีความสามารถคืนสู่สังคมต่อไปได้

3.6.1 การใช้เครื่องพินนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง

ปัจจุบันได้มีการใช้เครื่องพินนาการในการจองจำผู้ต้องขัง 4 ชนิด ตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของไทย ได้แก่ ตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้า และโซ่ล่าม¹⁴⁵

ประเทศไทยมีกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพินนาการต่อผู้ต้องขัง คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงซึ่งออกมาโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 14 ห้ามมิให้ใช้เครื่องพินนาการแก่ผู้ต้องขังเว้นแต่ (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น (2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพินนาการ (5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพินนาการเนื่องแต่สภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้พัศดีเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพินนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น

หากพิจารณาความในมาตรา 14 นี้แล้ว จะเห็นว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายนี้ ต้องการให้ใช้เครื่องพินนาการเพื่อป้องกันเหตุร้ายหลักๆ 2 ประการ คือ 1) ป้องกันผู้ต้องขังหลบหนี อันเป็นหัวใจหลักของงานราชทัณฑ์หรืองานเรือนจำ 2) ป้องกันผู้ต้องขังจิตปกติหรือไม่ปกติก็ตาม มิให้ทำการที่เป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น¹⁴⁶

กฎกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดชนิดของเครื่องพินนาการซึ่งมีเพียง ตรวน กุญแจมือ โซ่ล่าม และต่อมาได้เพิ่มกุญแจเท้าอีกประเภทหนึ่ง ปรากฏในกฎกระทรวงฉบับที่ 11 พ.ศ. 2541

ข้อ 25 “เครื่องพินนาการที่จะใช้แก่ผู้ต้องขังนั้นมี 4 ประเภท คือ (1) ตรวน (2) กุญแจมือ (3) กุญแจเท้า (4) โซ่ล่าม”

ข้อ 26 “ตรวนมี 3 ขนาด คือ (1) ขนาดที่ 1 วัดผ่าศูนย์กลางเหล็กวงแหวน 10 มิลลิเมตร (2) ขนาดที่ 2 วัดผ่าศูนย์กลางเหล็กวงแหวน 12 มิลลิเมตร (3) ขนาดที่ 3 วัดผ่าศูนย์กลางเหล็กวงแหวน 17 มิลลิเมตร”

¹⁴⁵ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 11 พ.ศ.2541) ข้อ 25.

¹⁴⁶ ญัตติกติบัญญัติฉบับที่ 153.

ข้อ 27 “กุญแจมือให้เป็นไปตามแบบและขนาดซึ่งกรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ กุญแจเท้าให้เป็นไปตามแบบที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ เว้นแต่ขนาดของโซ่ระหว่าง กุญแจเท้าทั้งสองข้าง ต้องมีความยาวไม่น้อยกว่า 38 เซนติเมตร และไม่เกิน 50 เซนติเมตร กับให้มีขนาดของลูกโซ่ซึ่งวัดผ่านศูนย์กลางเหล็กไม่เกิน 4.75 มิลลิเมตร โซ่ล่ามให้มีขนาดตามที่กำหนดไว้สำหรับตรวนขนาดที่ 1 และขนาดที่ 3”

ข้อ 28 “การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้น โดยปกติให้ใช้ตรวนขนาดที่ 1 หรือขนาดที่ 2 หรือกุญแจเท้า เว้นแต่เห็นว่ามีเหตุจำเป็นหรือศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกผู้ต้องขังนั้นตั้งแต่สามปีขึ้นไป หรือเป็นผู้ต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้ตรวนขนาดที่ 3 ก็ได้ เมื่อมีเหตุน่าเชื่อว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่น และเห็นว่าไม่มีทางอื่นที่จะป้องกันได้ดีกว่า ให้ใช้กุญแจมือหรือโซ่ล่ามเพิ่มขึ้นนอกจากตรวน หรือกุญแจเท้าได้ ในกรณีที่ต้องนำตัวคนต้องขังหรือคนฝากไปนอกเรือนจำ ถ้าจะใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้กุญแจมือ เว้นแต่คนต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้ตรวนหรือกุญแจเท้าก็ได้”

ข้อ 29 “เครื่องพันธนาการซึ่งกำหนดไว้ในกฎนี้ มิให้ใช้แก่ผู้ต้องขังอายุเกิน 60 ปี หรือผู้ต้องขังหญิง เว้นแต่เป็นคนคว่ำหรือเสียจริต ซึ่งจำเป็นต้องป้องกันเพื่อมิให้ก่ออันตราย หรือเป็นผู้ต้องขังชายซึ่งดำเนินตามความในข้อก่อน”

ข้อ 30 “ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการอย่างอื่น นอกจากที่กำหนดไว้ในกฎนี้ เว้นแต่ในกรณีที่จำเป็นผู้บัญชาการเรือนจำจะอนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการอย่างอื่น ซึ่งเห็นว่าเบาว่าที่กำหนดไว้ในกฎนี้ก็ได้”

อาจสรุปประเภทและวิธีการใช้เครื่องพันธนาการตามที่ได้มีการแก้ไขตามกฎหมายกระทรวงดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1) ตรวน เป็นเครื่องพันธนาการทำด้วยโลหะ ซึ่งปกติใช้จำกัดการเคลื่อนไหวของขาทั้ง 2 ข้างของผู้ต้องขัง โดยไม่จำกัดการเคลื่อนไหวของร่างกาย ใช้กับผู้ต้องขังในกรณีทั่วไปตามที่กฎหมายกำหนด คือ 1) บุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น 2) บุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่น 3) บุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม 4) คนต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์เมื่อนำตัวออกไปเรือนจำถ้าจะใช้เครื่องพันธนาการจะใช้ตรวนก็ได้ สำหรับขนาดของตรวนที่จะใช้ให้ใช้ขนาดที่ 1 หรือ 2 แต่ถ้าผู้ต้องขังนั้นถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไปหรือเป็นผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์ อาจใช้ขนาดที่ 3 ได้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้สั่งใช้

2) กุญแจมือ เป็นเครื่องพันธนาการทำด้วยโลหะ ใช้สำหรับจำกัดการเคลื่อนไหวของมือและแขนของผู้ต้องขัง จะใช้เมื่อ 1) เมื่อนำตัวคนต้องขัง หรือคนฝากไปนอกเรือนจำ 2) มีเหตุน่าเชื่อ

ว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่น และเห็นว่าไม่มีทางอื่นจะป้องกันได้ดีกว่าแม้จะใช้ตรวนแล้ว จึงใช้กุญแจมือเพิ่มขึ้นจากตรวนได้ จากกฎกระทรวงฯ ข้อ 28 จะเห็นว่า การนำคนต้องขังหรือคนฝากไปนอกเรือนจำจะไม่ใช้เครื่องพันธนาการเลยก็ได้ แต่ถ้าเห็นว่าจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้กุญแจมือ นอกจากคนต้องขังซึ่งต้องคดีอุกฉกรรจ์ จึงอาจเลือกใช้ตรวนหรือกุญแจเท้าได้

3) กุญแจเท้า เป็นเครื่องพันธนาการที่มีน้ำหนักเบา ใส่และถอดได้สะดวกกว่าตรวนมาก ใช้จำกัดความเคลื่อนไหวของขาทั้งสองข้างเช่นเดียวกับตรวน ลักษณะของกุญแจเท้าใกล้เคียงกับกุญแจมือ โดยจะเป็นโลหะลักษณะวงแหวนสองอัน มีโซ่ที่ยาวพอให้ก้าวเท้าเดินได้ยึดติดระหว่างวงแหวนทั้งสองข้าง เป็ดออกได้โดยใช้กุญแจไข ทั้งนี้ทางกรมราชทัณฑ์ของไทยได้เริ่มนำมาใช้เมื่อปี พ.ศ. 2541

กุญแจเท้านั้นโดยปกติในทางปฏิบัติผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้ อาจสั่งให้ใช้แทนตรวนได้ ถ้าเป็นกรณีที่ไม่ใช่ผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์ และอาจใช้ร่วมกับกุญแจมือก็ได้ ซึ่งจะเป็นกรณีที่นำตัวผู้ต้องขังไปพิจารณาคดีที่ศาลเป็นหลักเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเมื่อมีเหตุที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของผู้อื่นและเห็นว่าไม่มีทางอื่นจะป้องกันได้ดีกว่า ทั้งนี้ก็อยู่ที่ดุลพินิจของผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้ด้วย¹⁴⁷

4) โซ่ล่าม เป็นเครื่องพันธนาการทำด้วยโลหะ ใช้สำหรับจำกัดการเคลื่อนไหวร่างกายของผู้ต้องขัง จะใช้ก็ต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่น และเห็นว่าไม่มีทางอื่นจะป้องกันได้ดีกว่าการใช้โซ่ล่าม จึงให้ใช้โซ่ล่ามเพิ่มเติมจากตรวนหรือกุญแจเท้า การใช้โซ่ล่ามนั้น เนื่องจากในสมัยก่อนใช้กับบุคคลวิกลจริตซึ่งนำมาฝากไว้ในเรือนจำ แต่ในปัจจุบันบุคคลเหล่านี้ สามารถนำไปรับการรักษาและควบคุมอาการไว้ที่โรงพยาบาลหรือสถานบำบัด จึงไม่จำเป็นต้องมีการใช้โซ่ล่ามอีก

5) เครื่องพันธนาการอย่างอื่น กล่าวคือ ที่เบากว่า ตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้า หรือโซ่ล่าม ซึ่งใช้ได้ในกรณีจำเป็นเท่านั้น และต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำก่อนจึงจะใช้ได้

กรณีข้อยกเว้นตามกฎกระทรวงฯ ข้อ 29 ในการใช้เครื่องพันธนาการแก่บุคคลบางประเภท ได้แก่ 1) ผู้ต้องขังอายุเกิน 60 ปี 2) ผู้ต้องขังหญิง แต่หากมีความจำเป็นอาจใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง 2 ประเภทนี้ได้ เมื่อ ก) ผู้ต้องขังนั้นเป็นคนด้อยหรือเสียจริต จำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันอันตราย ข) เพศชายซึ่งอายุเกิน 60 ปี เมื่อต้องการนำตัวไปนอกเรือนจำจะใช้เครื่องพันธนาการได้ และในกรณีที่ผู้ต้องขังนั้นเป็นคนต้องขังคดีอุกฉกรรจ์ จะใช้ตรวนก็ได้ ค) เครื่องพันธนาการนั้น หากเป็นเครื่องพันธนาการที่มีได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงฯ

¹⁴⁷ ฌูเกติดี บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 75-76.

จะต้องเป็นเครื่องพันธนาการที่เบากว่าที่กำหนดไว้ คือ เบากว่าตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้าหรือโซ่ล่าม และต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำแล้วเท่านั้นจึงจะใช้ได้ และจะใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นจริงๆ เท่านั้น

กล่าวโดยสรุป การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องพันธนาการประเภทตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้า หรือโซ่ล่าม ต่างก็มีข้อบ่งชี้ที่เหมือนกันตามกฎหมาย กล่าวคือ ในขั้นแรกถ้าเป็นผู้ต้องขังโดยทั่วไปต้องห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการไว้ก่อน โดยมีข้อยกเว้นให้ใช้เครื่องพันธนาการได้ในกรณีดังต่อไปนี้¹⁴⁸ 1) ผู้ต้องขังที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น เนื่องจากบางครั้งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันในเรือนจำ อาจทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท หรืออาจถึงขั้นฆ่ากันตาย หรือในกรณีที่ผู้ต้องขังเกิดอาการเครียด แล้วคิดจะทำร้ายตัวเองหรือจะฆ่าตัวตายโดยวิธีต่างๆ เหล่านี้การใส่เครื่องพันธนาการไว้ชั่วคราว จึงเป็นมาตรการจำเป็นเพื่อควบคุมผู้ต้องขังในลักษณะดังกล่าว 2) ผู้ต้องขังที่วิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น ส่วนใหญ่จะใส่เครื่องพันธนาการก็ต่อเมื่ออยู่ในขั้นรุนแรง จนกว่าจะได้รับการบำบัดรักษาและมีอาการทุเลาในขั้นที่จะไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น 3) ผู้ต้องขังที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม ซึ่งกรณีนี้จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการหรือไม่ อยู่ที่ดุลพินิจและการพิจารณาความเป็นไปได้ในการจะหลบหนีของผู้ต้องขังนั้น 4) ผู้ต้องขังที่ถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำ เช่น นำตัวไปขึ้นศาล หรือมีการย้ายตัวผู้ต้องขังไปคุมขังที่เรือนจำอื่น เป็นต้น ซึ่งผู้ต้องขังในลักษณะนี้อาจจะเป็นการง่ายต่อการหลบหนี เพราะในบางครั้งกำลังเจ้าหน้าที่ควบคุมมีน้อยกว่าจำนวนผู้ต้องขัง จึงมีความจำเป็นต้องใส่เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันการหลบหนี¹⁴⁹ นอกจากนี้กรณีจำเป็นเนื่องจากสภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่นไม่ปลอดภัยหรือไม่มี ความมั่นคงต่อการควบคุมผู้ต้องขัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการได้¹⁵⁰ อย่างไรก็ตาม การที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังรายใด ชนิดใด แม้กฎหมายจะบัญญัติเอาไว้ แต่ในทางปฏิบัติเป็นดุลพินิจและการพิจารณาของผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้เป็นสำคัญ เพราะต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดทางกายภาพที่แตกต่างกันของผู้ต้องขัง ทั้งนี้แม้มีข้อยกเว้นให้ใช้เครื่องพันธนาการได้ในบางกรณีก็จริง แต่หากสามารถใช้วิธีอื่นได้ก็ควรจะนำมาใช้ และกรณีมีการใช้เครื่องพันธนาการก็ควรใช้ในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 34

¹⁴⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 14.

¹⁴⁹ ฌูเกิตตี บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 77-78.

¹⁵⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 14 (5).

ผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้และเพิกถอนเครื่องพันธนาการ โดยหลักแล้วคือ “พัศดี” เท่านั้น ผู้อื่นจะออกคำสั่งดังกล่าวไม่ได้ แต่มีข้อยกเว้นของกฎหมายในกรณีเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง หรือที่เรียกว่า “ผู้คุม” ได้คุมตัวผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ ก็ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการได้เช่นกัน หรือกรณีเนื่องจากข้อจำกัดทางสภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็มีอำนาจสั่งให้ใช้ได้ดังที่กล่าวมาแล้ว หรืออธิบดีกรมราชทัณฑ์ตามพระราชกฤษฎีกามอบอำนาจของรัฐมนตรี พ.ศ. 2499 ดังนั้นโดยสรุปแล้วหากพิจารณาตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของไทย ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่สั่งให้ใช้และเพิกถอนเครื่องพันธนาการคือเจ้าพนักงานเรือนจำ ซึ่งได้แก่ พาศดี ผู้คุม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรืออธิบดีกรมราชทัณฑ์ตามพระราชกฤษฎีกามอบอำนาจของรัฐมนตรี พ.ศ. 2499

1) พาศดี การที่กฎหมายกำหนดให้พัศดีเป็นผู้สั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการอาจมีเหตุผลดังนี้ 1) เป็นการวางอำนาจไว้แน่ชัด เพื่อมิให้ใช้อำนาจกันอย่างผิดหลักเกณฑ์หรือพร่ำเพรื่อ เพราะการใช้เครื่องพันธนาการเป็นการจำกัดเสรีภาพการเคลื่อนไหวหรือการเคลื่อนที่ นอกจากทำให้เกิดความลำบากในการดำรงชีวิตแล้ว ยังอาจทำให้เกิดความอับอายขายหน้า เป็นที่เพ่งเล็งหรือเป็นที่หวาดกลัวแก่ผู้พบเห็น โดยเฉพาะกรณีที่น่าตัวผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ 2) ผู้บัญชาการเรือนจำมีงานรับผิดชอบกว้างขวางอยู่แล้ว ในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการควรมอบให้มิผู้รับผิดชอบโดยตรงไม่จำเป็นที่ผู้บัญชาการจะต้องรับผิดชอบอีก 3) การใช้เครื่องพันธนาการเป็นการจำกัดเสรีภาพของร่างกาย กฎหมายจึงกำหนดข้อบ่งชี้ในการใช้เครื่องพันธนาการไว้อย่างรัดกุม กรณีต่างๆจะเห็นว่าพัศดีเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้ต้องขังมากกว่าผู้บัญชาการเรือนจำ ย่อมรู้เห็นหรือทราบพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยจากผู้ต้องขังได้มากกว่า 4) พาศดีเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลกิจการของเรือนจำรองลงมาจากผู้บัญชาการเรือนจำอยู่แล้ว โดยหลักการย่อมมีความรับผิดชอบและพิจารณาอนุญาตเพียงพอในการสั่งให้ใช้หรือเลิกใช้เครื่องพันธนาการ

ดังนั้นการที่จะสั่งให้ใช้หรือเพิกถอนการใช้เครื่องพันธนาการจึงกระทำในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยให้พัศดีผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องการควบคุมผู้ต้องขังเป็นกรรมการ และเป็นผู้มีอำนาจสั่งหรือเพิกถอนการใช้ตามความเห็นของคณะกรรมการ และพัศดีต้องลงรายละเอียดในบัญชีควบคุมการใช้เครื่องพันธนาการ โดยแสดงเหตุผลและความจำเป็นไว้ตามแบบฟอร์มที่กรมราชทัณฑ์กำหนด และต้องรายงานผู้บัญชาการหรือผู้อำนวยการให้ทราบเพราะโดยส่วนใหญ่ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการจะเป็นประธานคณะกรรมการพิจารณาการใส่หรือเพิกถอนการใช้ ตลอดจนพัศดีต้องเก็บบัญชีควบคุมการใช้เครื่องพันธนาการดังกล่าวไว้เช่นเดียวกับเอกสารทั่วไปเพื่อให้สามารถตรวจสอบได้

2) ผู้คุม การที่กฎหมายกำหนดให้เป็นผู้สั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการ เพราะผู้คุมเป็นเจ้าของโรงงานเรือนจำและทัณฑสถานระดับต่ำที่สุด แต่ปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดกับผู้ต้องขังมากที่สุด ความเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่จึงมีค่อนข้างสูง โดยเฉพาะการควบคุมตัวผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ เช่น การคุมตัวไปศาลเพื่อพิจารณาคดี การคุมตัวผู้ต้องขังที่ย้ายจากเรือนจำหนึ่งไปยังอีกเรือนจำหนึ่ง การคุมตัวผู้ต้องขังออกไปทำแผนประทุษกรรม การคุมตัวผู้ต้องขังที่ได้รับอนุญาตให้ออกไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลนอกเรือนจำ เป็นต้น กรณีดังกล่าวถ้าผู้คุมเห็นสมควรใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือก่อเหตุร้าย ก็มีอำนาจสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการได้¹⁵¹

3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรืออธิบดีกรมราชทัณฑ์ตามพระราชกฤษฎีกามอบอำนาจของรัฐมนตรี พ.ศ. 2499¹⁵² ในกรณีที่เห็นว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการ เพราะเรือนจำหรือทัณฑสถานมีสภาพไม่มั่นคง เช่น มีสภาพเก่าชำรุด หรืออยู่ในระหว่างการก่อสร้างซ่อมแซม หรือเพราะสภาพการณ์แห่งท้องถิ่นนั้นๆ ที่เรือนจำหรือทัณฑสถานตั้งอยู่ ไม่ปลอดภัยต่อการควบคุมผู้ต้องขัง เช่น เกิดการจลาจล มีการชุมนุมประท้วง หรือมีโจรก่อการร้ายในพื้นที่ เป็นต้น ทั้งนี้อำนาจดังกล่าวของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้มอบให้เป็นอำนาจของอธิบดีกรมราชทัณฑ์ตามพระราชกฤษฎีกามอบอำนาจของรัฐมนตรีตามมาตรา 14 (5) และ มาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ให้อธิบดีกรมราชทัณฑ์ทำการแทน พ.ศ. 2499

ในส่วนของ “ผู้บัญชาการเรือนจำ” นั้น จากการศึกษาตามกฎหมายแล้ว ไม่ปรากฏว่าให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำในการสั่งให้ใช้หรือเพิกถอนการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง แต่เมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติและเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว ผู้บัญชาการเรือนจำถือเป็นผู้รับผิดชอบงานของเรือนจำทั้งหมด ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเจ้าพนักงานเรือนจำรวมทั้งพัศดีได้ ดังนั้นกฎหมายคงมิได้บัญญัติขึ้นมาเพื่อตัดอำนาจของผู้บัญชาการโดยตรง เพราะขัดกับหลักปกครองและการบริหารงานเรือนจำ แต่อย่างไรก็ตามหากผู้บัญชาการเรือนจำมีความประสงค์จะใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังก็ย่อมได้ แต่ทั้งนี้จะไปสั่งให้ใช้โดยตรงไม่ได้ เพราะขัดกับหลักกฎหมายปฏิบัติ แต่ผู้บัญชาการเรือนจำต้องแนะนำให้พัศดีใช้อำนาจสั่งตามข้อกำหนดของกฎหมาย หรือแนะนำให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำกระทำการนั้นตามข้อยกเว้นของกฎหมาย ซึ่งในการปฏิบัติราชการพัศดีหรือเจ้าพนักงานเรือนจำก็ต้องปฏิบัติงานหรือรับคำสั่งการปฏิบัติราชการจากผู้บัญชาการเรือนจำอยู่แล้ว¹⁵³

¹⁵¹ สมบูรณ์ ประสพเนตร. (2544). คู่มือการปฏิบัติงานเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ. หน้า 5.

¹⁵² พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 มาตรา 32 และ มาตรา 33.

¹⁵³ ฌูเกิตต์ บุญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 79-82.

3.6.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอื่นเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการดังต่อไปนี้

มาตรา 4 สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดย ชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง

มาตรา 28 วรรค 1 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

มาตรา 29 วรรค 1 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

วรรค 2 กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

มาตรา 30 วรรค 1 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 32 วรรค 1 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

วรรค 2 การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

วรรค 4 การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

วรรค 5 ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นว่านั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือ การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

มาตรา 39 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่ กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคล นั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

มาตรา 81 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(2) ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการล่วงละเมิดทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ และโดยบุคคลอื่น และต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

จะเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญนั้น เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของ ปึงเจกบุคคลทุกคน ซึ่งอาจผูกพันกับการใช้อำนาจทางมหาชนโดยตรง แต่การใช้อำนาจมหาชนนี้ ก็ ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับของกฎหมายเช่นกันจะกระทำตามอำเภอใจมิได้

ประชาชนชาวไทยซึ่งรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องได้รับความคุ้มครองตาม รัฐธรรมนูญเสมอกัน เป็นหลักที่รับรองความเท่าเทียมกันของประชาชนในรัฐ ไม่ว่าจะต้องโทษ จำคุกหรือเป็นบุคคลทั่วไปก็ตาม การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และ ความเสมอภาคของบุคคล เป็นการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ในรัฐ ซึ่งรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีด้วย ดังนั้นกฎหมายราชทัณฑ์และการบริหารงาน ราชทัณฑ์ต้องเป็นไปตามหลักการที่สำคัญในรัฐธรรมนูญ¹⁵⁴ บทบัญญัติมาตรา 4 จึงเป็นการกำหนด หลักพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชนว่ารัฐจะให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคล ซึ่งการกำหนดหลักพื้นฐานของความสัมพันธ์ดังกล่าว เปรียบเสมือน การกำหนดให้คุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีสถานะในระดับของรัฐธรรมนูญ ซึ่งก่อให้เกิดผลต่อ การกำหนดทิศทางของรัฐ โดยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นตัวกำหนดและจำกัดความประสงค์ และ ภาระหน้าที่ของรัฐเป็นตัวกำหนดและจำกัดความชอบธรรมของการกระทำของรัฐและกฎหมายที่มี ต่อคุณค่าดังกล่าว นอกจากนี้การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บังคับให้รัฐต้องกำหนดเป็น

¹⁵⁴ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 79.

หลักกฎหมายทั่วไปว่าอำนาจอื่นๆ รวมถึงอำนาจรัฐ ไม่อาจที่จะละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ และต้องตีความบทกฎหมายที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลายล้วนแต่มีผลมาจากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น โดยจะต้องถือว่าเนื้อหาของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะต้องนำมาใช้ประกอบในการตีความสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคลก่อให้เกิดบทสันนิษฐานที่เป็นคุณต่อปัจเจกบุคคล และยังถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลายภายในขอบเขตดังกล่าวรัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงได้ในกรณีที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับปัจเจกบุคคล องค์กรของรัฐจะไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่จะเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล หรือละเว้นการกระทำใดๆ ที่จะเป็นการละเมิดต่อสิ่งดังกล่าว รัฐมีภาระหน้าที่ที่จะดำเนินการใดๆ ในทางที่จะทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี หรือเอื้อต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้¹⁵⁵ ดังนั้นองค์กรของรัฐต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งรวมถึงงานราชทัณฑ์ด้วย กรมราชทัณฑ์ หน่วยงานต่างๆ เรือนจำในสังกัดกรมราชทัณฑ์ ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ¹⁵⁶

ตามบทบัญญัติมาตรา 28 เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่รับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลมิให้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมกับความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น โดยพิจารณาเชิงทวิสัยว่าการกระทำใดที่เห็นเป็นการทั่วไปว่าละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มิใช่การพิจารณาในลักษณะอัตวิสัยตามความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ส่วนการใช้สิทธิทางศาลนั้น บุคคลที่ถูกกระทำละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถนำคดีมาฟ้องได้ตามลักษณะการกระทำละเมิด ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในมาตรานี้จึงมีสถานะเช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพ ซึ่งเท่ากับว่าบุคคลที่ถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สามารถจะใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ และเมื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีสถานะเช่นเดียวกับสิทธิและเสรีภาพ การใช้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ย่อมอยู่ภายใต้เงื่อนไขเช่นเดียวกับสิทธิและเสรีภาพ กล่าวคือ การใช้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะใช้ได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน¹⁵⁷ ดังนั้นบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อ

¹⁵⁵ นคร วลธิภากร ข. (2549). รายงานผลวิจัย เรื่องการแปรรูปเรือนจำในประเทศไทย. หน้า 19-20.

¹⁵⁶ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 79.

¹⁵⁷ นคร วลธิภากร ข. เล่มเดิม. หน้า 20-21.

ใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ สิทธินี้จึงต้องชัดเจนและได้รับการอำนวยความสะดวกกับผู้ต้องขังในทัณฑสถานด้วย¹⁵⁸

รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน เพื่อป้องกันภัยคุกคามที่จะมีหรือเกิดขึ้นแก่สิทธิประโยชน์ของประชาชน ชัยยังอำนาจรัฐที่ละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตอบสนองต่อสิทธิประโยชน์ของประชาชน ได้ตามความต้องการโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน หากหน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจทางมหาชนอันละเมิดสิทธิของประชาชน ประชาชนอาจเรียกร้องการชดเชยความเสียหายจากการถูกระทบสิทธินั้นได้ ทั้งนี้รวมถึงสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย อาทิ สิทธิในการที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม โดยปกติกฎหมายกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดไว้แล้ว ดังนั้นรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมไม่อาจลงโทษผู้ต้องขังด้วยโทษ หรือวิธีการที่เกินไปกว่าที่กำหนดในกฎหมาย หรือสิทธิที่จะไม่ต้องถูกใช้เครื่องพันธนาการเกินความจำเป็น เช่น ต้องโดนใส่ตรวนที่ทำให้เกิดความลำบากในการเดิน เพราะฉะนั้นหากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับการปฏิบัติอันเป็นการละเมิดจากเจ้าหน้าที่รัฐดังกล่าว ก็ควรได้รับการเยียวยาจากรัฐในการถูกระทบละเมิดจากเจ้าหน้าที่รัฐอันขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ดังนั้นรัฐจึงมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เนื่องจากสิทธิเกิดจากรัฐธรรมนูญ มิได้เกิดจากธรรมชาติ แม้จะเชื่อว่ามิอยู่ในธรรมชาติก็ตาม หน้าที่สำคัญของรัฐในการคุ้มครองสิทธิก็โดยการออกและใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิ มนุษย์จึงจะได้รับการคุ้มครอง รัฐกับสิทธิจึงมีความสัมพันธ์แบบ pro – active relationship คือ รัฐต้องกระทำเป็นหลัก การละเว้นการกระทำเป็นข้อยกเว้น โดยนัยดังกล่าว ถือว่าสิทธิเป็นข้อผูกพันอยู่ในรัฐธรรมนูญที่รัฐต้องมุ่งให้การคุ้มครอง ข้อน่าพิจารณาก็คือการมองสิทธิในกรอบที่ต้องยึดโยงผูกติดกับรัฐธรรมนูญด้วย ดังนั้นการอ้างความจำเป็นในการจำกัดสิทธิจึงอาจจำเป็นต้องพิจารณาในกรอบที่ต้องรักษาพันธะผูกพันต่อข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัดด้วยเช่นกัน กล่าวอีกนัยก็คือหากรัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติเปิดช่องให้มีการจำกัดสิทธิของประชาชนไว้แล้วก็ย่อมจะไม่มี การจำกัดสิทธิใดๆ ของประชาชนเกิดขึ้นได้เลย ซึ่งเป็นการยึดถือเอาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทหรือเป็นบ่อเกิดของที่มาในการจำกัดสิทธิของประชาชนนั่นเอง¹⁵⁹

อาจสรุปได้ว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีแนวทางที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ

¹⁵⁸ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 79.

¹⁵⁹ เขาวนงะ ไตรมาส. (2549). “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญกับข้อคิดเห็นบางประการในการจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน.” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, ปีที่ 8, ตอนที่ 22. หน้า 84-85.

ประชาชนมาก ในขณะที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับได้บัญญัติขึ้นมาก่อนหน้าและมีมาเป็นเวลานานแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดกรอบอันเป็นสาระสำคัญไว้หลายประการ ดังนั้นการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 จำเป็นต้องนำรัฐธรรมนูญมาพิจารณาเป็นเบื้องต้นด้วย โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง ซึ่งผู้ต้องขังก็เป็นบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป สิทธิต่างๆที่ประชาชนในประเทศจะได้รับ ผู้ต้องขังก็จะได้รับสิทธิและเสรีภาพนั้นด้วยเช่นกัน การพิจารณาบทบัญญัติของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จึงต้องอยู่ในกรอบแนวทางของบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ มิฉะนั้นบทบัญญัตินั้นย่อมตกเป็นโมฆะหรือนำมาใช้บังคับไม่ได้¹⁶⁰

¹⁶⁰ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 83-84.